J 3280

Digitized by Google

J 3280

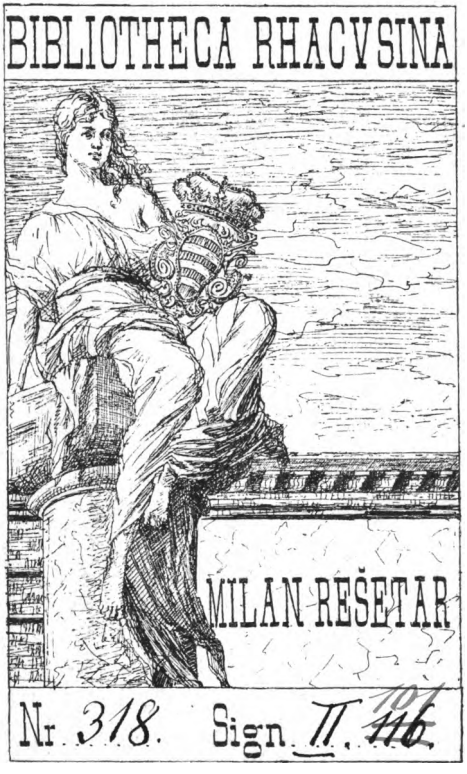

Digitized by Google

Slovanská knihovna

SLOVANSKÁ KNIHOVNA
3186187518

Digitized by Google

Digitized by Google

MOĆNIK

STOLNE CRKVE DUBROVAČKE.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MOĆNIK

STOLNE CRKVE DUBROVAČKE.

IZVJEŠĆE

129812

O DRVU SV. KRIŽA, PELENICI ISUKRSTOVOJ,

i

OSTALIJEM MOĆIMA POSVEĆENIJEM ŽIVOTOM I SMRTI NAŠEGA SPASITELJA,

sastavio

Stjepan kanonik Skurla.

(Sa slikama.)

U Dubrovniku 1868.

Troškom i nakladom D. Pretnera.

Digitized by Google

MINISTERSTVA ZAHRANIČNÍCH VECÍ
SLOVANSKÁ KNIHOVNA
V PRAZE

Štamparna Dragutina Albrechta u Zagrebu.

Digitized by Google

Svome priljatelju

profesoru Lovru Kukuljici

posvećuje

spisatelj.

Digitized by Google

Digitized by Google

Predgovor.

Nema čovjeka ni našega ni tugjina, koji da je razgledao blago svetijeh moći, što se poštuju u našoj stolnoj crkvi, a nije se divio toliko sjajnome spomeniku naših bogoljubnijeh otaca.

Bilo ti drago pogledati samo na ogromnu množinu ovijeh svetijeh ostataka, i na znamenitost njihovu, ili išao te razgledao umjetničku cijenu oklopnicâ, u kojijem su vezani, svakako ti stoji pred očima pravo i dragocijenjeno blago; od koje istine valjda uvjereni naši stari, od davnijeh davninâ prozvaše *svetom Blagajnom* sve ujedno svete moći, koje su se hranile prvo u staroj crkvi sv. Stjepana, a poslije, kao i sada, u stolnoj crkvi.

Osim ove, tako da rečem, zdvorne i vidljive cijene našega svetoga moćnika, ima on i drugu ne manju važnost za učenjake, a nadasve za Dubrovčanina, kojemu su mile uspomene svoga zavičaja; jer nema tu nijednoga komada, što nije tvrdo spojen s našom domaćom povjestnicom, ali crkvenom, ali gragjanskom.

Sa svijem tijem, i premda megju našijem spisateljima ima ih nekoliko, koji su se bavili raznijem

Digitized by Google

vrstima naše domaće historije, ipak je ostao posve zanemaren ovaj pobožni spomenik naše domovine, jer gotovo niko nije se do sada starao, da ga opiše i da mu prošlost razjasni.

Istina, da otac *Serafin M. Cerva* Dominikanac u predgovoru svojega znamenitoga djela *„Metropolis Ragusina“* ostavio nam je nešto malo spomenâ o našem moćniku; ali ovi osim što su pisani u latinskome jeziku, a i kratki te nedopuni (budući to samo prelazno zasijecalo u namjeru spisatelja) osugjeni su, žalibože, da stoje u rukopisu Bog zna dokle.

Dogagjalo se je dakle, da kad bi nas inostranac upitao za naše sv. moći, ne znadijasmo šta mu kazati, ako se ne hotijasmo ograničiti na ono malo neosnovanijeh, a kad što i protuslovnijeh vijesti, što prolaze od usta do usta našega bogoljubnoga puka. S toga opća želja, da se kogod prihvati povjestničkoga opisivanja našijeh svetijeh moći; želja doista pravedna, kad se promisli, da nema možebit crkve u katoličanskome svijetu, koja posjedujući kakve znamenite svete moći, nebi imala uz njih i dotično izvješće; a dubrovačka crkva, koja je za cijelo u tome obziru megju prvijem, nema sasvijem ničesa.

Znam da nije za mene toj oskudici doskočiti kako bi trebalo, jer tu se ište više učenosti i više umne snage nego je u mene; ali opet se uzdam, da mi neće niko zamjeriti, što s moje strane činim koliko mogu, priopćujući ovo kratko izvješće o nekijem megju poglavitijem sv. moćima naše stolne crkve.

Digitized by Google

Evo što me je sklonulo da se ovoga posla prihvatim.

U proljeću prošaste godine zamoli me jedno odlično čeljade, da mu napišem kratko izvješće o drvu sv. Križa, što se poštuje kod nas, a da će on to izvješće predati francuskome agiografu g. *Rohault de Fleury*, bavećemu se od nazad mnogo vremena ozbiljno i neumorno o moćima, koje se tiču muke Gospodinove.

Koliko bolje mogoh i u koliko mi kratko vrijeme dopuštaše, oprostih se naručenoga mi posla.

Nakon toga progje nekoliko mjesecâ, kad etoti mi pisma 19. ožujka t. g. u kojem g. *Rohault de Fleury* ovako mi zahvaljuje na dobiveno izvješće: *„Mr. le Comte de G... m' a envoyé il y a quelque mois un beau et volumineux travail manuscrit que vous avez fait sur les Reliques de la vraie Croix que possède la ville de Raguse. J' attendais le moment de vous en remercier, et je n' ai pú le trouver qu' après l' avoir lu et mèdité, et en avoir extrait des notes infiniment precieuses pour le travail considerable que j' ai entrepris sur les Reliques de la Passion de N. S.“*

Pa iskajući još njeka rasjasnjenja slijedi:

„Voilà pourquoi, Monsieur, j' ai besoin d' avoir de la precision dans l' evaluation des volumes, surtout des Reliques qui, comme celles de Raguse, prèsentent un grand caracthére d' authenticitè.“

Tako mnijenje ovoga veleučenoga čovjeka o sv. drvu, što se nahodi kod nas, i o vijestima od mene

*

Digitized by Google

mu poslatijem, dovede me na tu misao, da — pregledavši onu moju prvašnju radnju, i dopunivši ju vijestima poslije iznagjenijem, mogao bi je obnaroditi, ali ne kao kakav književni umotvor, nego samo radi zabave pobožnijeh duša, koje se zadovoljuju istinom, i onda kad nije krasnijem govorom iskazana.

Stavih se dakle na posao samo da pregledam, kao što rekoh, i nadopunim izvješće poslano rečenome francuskome spisatelju; ali baveći se tijem, uvjerih se, da bi mi radnja mnogo shodnija izašla, kad bih priopćio ujedno izvješća i ostalijeh svetijeh moći, koje se tiču života i smrti našega Spasitelja, a nalaze se u našoj stolnoj Crkvi, i kad bih pred ovijem izvješćem stavio jedan općeniti pregled našega moćnika.

Tako dakle naraste ova knjižica, koju sad evo priopćujem u našem materinskome jeziku, da bi se njom okoristio naš bogoljubni puk, ugledavajući se na pobožnost svojijeh otaca, i napredujući svojijem objetovanjem prema sv. moćima.

Ovo mi je jedina namjera, koju ako dostignem, bit ću potpuno zadovoljan.

U Dubrovniku, mjeseca Rujna 1867.

St. Skurla.

Digitized by Google

I.

Moćnik

stolne crkve dubrovačke.

Općeniti pregled.

Na onoj strani našega grada, koja se sada zove *Pustijerna*, a u staro doba *Posterula*, vigjaju se i dan današnji zidine stare i njegda razglašene crkve sv. Stjepana. *Porphirogenit* ju spominje kao na glasu za njegovo doba; a neki naši domaći povjestničari, kao *Miletius*, *Gundulić*, *Tubero* itd., tvrde, da ona bi sagragjena od *Pavlimira Bela*, kada u prvoj polovini X. vijeka, dolazeći iz Rima, progje kroz Dubrovnik — da od tole uzide na županiju trebinjsku, i preuzme djedovu krunu — i ustavi se nekoliko dana u našem gradu.

Dali sudeći po različitijem podacima, može se slobodno držati, da rečena crkva bi nekoliko prije sagragjena od Dubrovčana, i to onda kad oni sami po sebi raširiše prvašnje svoje malo zemljište, koje je sastojalo u samoj tvrgji nazvanoj *Lave* (sada na mjestu, koje se zove *mrtvo zvono*) i pružiše se put strane od istoka, što nazovu *Posterulom*.

Kako god bilo s tijem, u ovoj crkvi sv. Stjepana utemeljilo se je u Dubrovniku prvo shranište

Digitized by Google

sv. moći nastojanjem istoga *Pavlimira* kralja, koji, kao što složno tvrde svi naši ljetopisci, ustavi se kod nas dolazeći iz Rima, i u znak harnosti za srdačni priček, pokloni rečenoj crkvi moći, koje bijaše sa sobom donio, a te su bile moći svetijeh *Akilea, Nerea* i *Pankracija* mučenikâ, *Petronile* i *Domitile* djevicâ. *

Pavlimir odlazeći iz Dubrovnika, dade pravo nadziranja toga prvoga moćnika jednoj od onijeh porodicâ, koje došavši š njim iz Rima, ostadoše za vazda u Dubrovniku. Ta porodica, pripovjeda se, da bješe u srodstvu s rečenijem *Pavlimirom*, a zvaše se *de Cruce*, i uživala je to pravo, hraneći kod sebe ključe od moćnika, sve dok se ne izkorijeni (XVI. vijeka.)

Pored ove, druga obitelj, koja se je zvala *de Petrana*, imala je pravo od XIII. vijeka unaprijeda, neznamo uslijed kojijeh zasluga, na jedan ključ rečenoga moćnika, kako se vadi iz maloga vijeća 12. svibnja 1397; ne nalazimo ipak nikoga od ove druge obitelji potpisana u popisu moći g. 1493. I ta obitelj iskorijeni se XVI. vijeka.

Po pravu nasljedstva namjesti im se porodica *Prodanelli*; a kad i ova dospije (XVII. vijeka), porodica *Tudizija*.

Početkom XI. vijeka moćnik bi uzmnožen kostima sv. *Zenobija* biskupa, i sestre mu *Zenobije*; a okolo istog doba, *Margarita*, udovica *Stjepana* kra-

* Vigji opasku *A* na svrsi ovoga članka.

Digitized by Google

lja hrvaskoga, donese nam najviše blago našega moćnika, dva povelika komada sv. drva od Križa.

Ova bogoljubna kraljica po smrti svoga muža (1050) preseli se u Dubrovnik, gdje i umrije, sprovodivši život u milostinjama i svakojakijem dobrijem djelima; i osim ostaloga, darovala je moćniku svet. Stjepana 200 litara srebra sa zlatom pomješana, da bi se od toga načinile oklopnice za moći svetijeh.

Poslije ovoga vremena malo što znamo o historiji ovoga moćnika, osim što smo našli jednu odluku maloga vijeća od 19. siečnja 1314, po kojoj se zna, da onijeh dana, neka svetogrdna ruka bijaše zlostavila moćnik, i pokrala iz njega srebro. Istom odlukom naregjuje se, da se pokvarene stvari poprave i namjeste kao što je prije bilo, ili bolje. *

Veliko je bilo objetovanje puka dubrovačkoga prema ovijem svetijem moćima, uslijed kojega neke bogoljubne osobe činiše okovati svetijeh moći u srebrne oklopnice na svoj trošak, i ostaviše na korist crkve mnogo zadušbina, kako nam svjedoče stare oporuke; koje objetovanje, kaže *De Diversis*, ** uzdržavalo bi se sve to življe kroz mnogobrojne nebeske milosti i čudesâ.

---

* Vigji opasku *B*.

** „Habetur et aliud templum s. Stephani Protom. valde devotum, ubi servantur ss. Petronillae et Domitillae corpora, ac aliorum sanctorum copia grandis reliquiarum argento inaurato ornatarum. In capella conservationis earum saepius morbo caduco aegroti et spiriti-

Digitized by Google

Nije nam došao do rukâ nego jedini popis svetijeh moći koje su se čuvale u crkvi sv. Stjepana, sastavljen god. 1493.* Po njem znamo, da ih je tada bilo 38 komada vezanijeh u srebru, na način kako i danas, i dva komada sv. Križa, sa nekoliko svetijeh kosti po napose. Od toga doba do velike trešnje (1667) bili su pristavili još dvije u srebro okovane, kako nam svjedoči suvremenik *Nikola Bunić*, koji opisivajuć sgode onoga strašnoga dogadjaja, veli, da iza trešnje bijahu prenešene u tvrdju nazvatu *Revelin* 38 moći iz sv. Stjepana, a dvije da se bijahu izgubile. Osim ovijeh dviju moći izgubljenijeh u trešnji, nestade takogjer, pri svrsi XV. vijeka, jednoga komada sv. drva; jer kako smo rekli gore, popis od god. 1493. naznačuje dva komada, a iza toga doba ne nahodi se nego samo jedan.

Uz ovaj najstariji moćnik sv. Stjepana uzdigne se drugi pri svrsi XII. vijeka ne manje sjajan u stolnoj crkvi sv. Marije.

Rikardo kralj englezki, nazvan *Lavje Srce*, vraćajući se s istočnijeh stranâ, bijaše se zavjetovao pri pogibelji života, da će sagraditi crkvu na čast Bl. Djevice, gdje se najprije zdrav iskrca. Stigavši na

---

bus malignis vexati, illorum sanctorum et sanctarum meritis et intercessione, multi sanantur, ut mihi a fide dignis nobilibus et antiquis ac doctissimis Canonicis multoties Dictum extitit" *De Diversis* — Descriptio Ragusina a. 1440, mss. Pars II., c. 5. —

* Vigji opasku *C.*

Digitized by Google

Lokrum, zamoljen od dubrovačke vlade, uzdignu na svoje troškove veličanstveni hram u gradu, a naša vlada u zamjenu sagradi crkvu na *Lokrumu*.

U ovome dakle uzoritome hramu, koji bi podignut na mjestu gdje je i sad stolna crkva, prije nego ga je trešnja do zemlje razorila, bila je kapela naročito namjenjena za svetijeh moći; i tu ončas bjehu postavljene neke moći sv. Vlaha, i tjelesa sv. braće Petra, Lovrijenca i Andrije kotoranâ; a poslije sv. Pelenica, druge moći sv. Vlaha, i ostale neprocijenjene, po kojijem naraste do najodličnije znamenitosti.

Gdje su neke od ovijeh sv. moćî prije toga doba hranili, dokle su ih položili u novo sagragjenu kapelu, mi ne bismo mogli izvjestno kazati; ali nam se čini najvjerojatnije, da su bile do toga doba čuvane u istoj crkvi sv. Stjepana megju ostalijem moćima rečene crkve, osim Pelenice, koja bi u početku hranjena u manastijeru sv. Simeuna.

Tako dakle od dana do dana, od godišta do godišta, umnožavaše se ovaj drugi veličanstveni moćnik, nadilazeći prvoga brojem sv. moći, i bogastvom dotičnijeh oklopnicâ, koje su se napravljale na vladin trošak, a kad i kad troškom pojedinijeh osobâ, kako je vidjeti iz starijeh oporuka.

Lukarić * pripovijeda, da u njegovo doba bilo je do trista sv. moći tako u srebru okovanijeh.

---

* *Luccari* — Annali di Ragusa, Venezia 1605, Lib. IV. pag. 164.

Digitized by Google

Ali sva ta pobožna nastojanja u malo da jedan tinji čas sasvijem ne uništi. U velikoj trešnji 6. travnja 1667 stolna crkva sruši se sva u gomilu; a od crkve sv. Stjepana ne osta ništa čitavo do jedinoga moćnika, koji sagragjen na obluk, bješe tvrgji od ostale gragje.

U općenoj zabuni, onaj mali broj vlastele što osta u životu, zauze se što bolje mogaše, da strašni poraz na kojigod način zaustavi.

Što se tiče svetijeh moći, ončas drugi dan po trešnji narediše, da se kopaju iz pod razvalinâ, i svaka koja se iznagje da se prenese u tvrgju nazvatu *Revelin*; predavši nadziranje toga posla, *Marinu Kabužiću* i *Gjuru Bučiću*. Za moći sv. Stjepana bilo je lasno; jer, kao što smo rekli, kapela, u kojoj su stale, ne bijaše pala: sasvijem tijem ne znamo kako od 40 moći dvije poginuše, i tako prenesoše ih u *Revelin* samo 38, i komad sv. drva od Križa.

Ali ne bi tako lasno za moći, koje su se hranile u stolnoj crkvi. Trebalo je najprije ugasiti oganj, koji buktijaše po sred razvalinâ, te strah zadavaše da ne dokonča ono, što trešnja bijaše ostavila; a za tijem ispremetati gomile kamenja.

Neumorna radnja 200 ljudi svemu tomu odolje, te i svete moći bjehu iskopane i prenešene u *Revelin*. Ali ne bez svake štete; jer njekijem od njih izgubiše se imena, te tako su i sada bez imena postavljene u popisu; drugijem bijaše se sasvijem razlomila oklo-

Digitized by Google

pnica i kosti se rasule iz megju kamenja; a neke i ne nagjoše, i to dvije iz megju poglavitijeh, sv. Pelenicu Isukrstovu, i ruku sv. Vlaha. Pelenicu nakon malo dana srećno istegoše iz ruka jednoga Talijanca, koji je bijaše ukrao, i naumio sobom odnijeti u Italiju; a ruku sv. Vlaha takogjer ukradenu, i odnešenu u Gjenovu, nakon osam godišta naši dobiše natrag.

Svete moći postavljene u *Revelin* tu ostanu sve do najposljednje nedjelje srpnja, i tad budu svečano prenešene u kapitol oo. Dominikanaca *, gdje ostaše dok se nova crkva ne sagradi; a samo neke t. j. moći apostolâ Petra, Pavla, Andrije, Šimuna, Bartula, Mateja, i sv. Ivana Krstitelja — koje bijahu zakovane u srebrne kipove za dva lakta visoke, i služahu za narešenje oltara, osim što bi se nosile kad bi se ishodilo po gradu zajedno s drugijem sv. moćima — bjehu stavljene u crkvu sv. Vlaha, gdje ih oganj uništi god. 1706, kad navalivši nesreća na nesreću, izgori i ova stara pobožna crkva.

Nakon malo godišta poslije trešnje započe gragja nove stolne crkve (1672) nastojanjem osobito našega domorodca *Stjepana Gradića*, koji u ono doba bi čuvar vatikanske knjižnice, i svojijem svjetom i vještinom prinese mnogo koristi i utjehe ucviljenoj do-

* *Rogator.* Die 23 junii 1667 — Prima pars est de capiendo locum in Capitulo s. Dominici hujus Civitatis pro reponendo in eo sanctissimas Reliquias per modum repositi.

Digitized by Google

movini. Crkva bi dovršena i otvorena Božjoj službi god. 1713; a svete moći budu prenešene god. 1721. na dan sv. Vlaha velikom svečanošću, iz kapitula dominikanskoga u kapelu za njih navlaš pripravljenu u novoj crkvi *, gdje se i dan današnji nahode.

Ljepota i bogastvo ove svete shrane, svakomu je za čudo, ko je pohodi. Na sve strane su uložnice od drva umjetno izragjene i pozlaćene; a u svakoj uložnici po jedne svete moći, oklopljene u zlato ili u srebro, na način glave, ruke, noge i prsi, i u svakovrstnom posugju, oklopnicama itd.

Odlično je mjesto, gdje stoji drvo od Križa, kao po sred jednoga oltara, a poviše njega kruna; sve najboljijem ukusom izragjeno.

Stoje napose u krasnijem srebrnijem kovčežićima, ruka sv. Brigide, ruka sv. Ivana Krstitelja, Pelenica Isukrstova, i moći sv. Mladjenacâ; a u drvenom pozlaćenom, kosti trijuh braće Petra, Lovrijenca i Andrije.

Stoje takogjer s jedne i s druge strane na podnožju drva od križa, dva poviša kovčežića na način rake, od drva umjetno izrezana i pozlaćena, a u njima one sv. kosti, koje, kao što smo gore rekli, bijahu se u trešnji rasule iz megju kamenja, te se nezna kojijem svecima pripadaju.

S jedne strane kapele, na desnu kako se ulazi, dva su četverouglasta prozora; a na drugoj odgova-

* Vigji opasku *D.*

Digitized by Google

raju dvije lijepe simbolične slike na platnu, djelo dubrov. *Mattei.*

Sve je to simetrički uregjeno, i jedno s drugijem sačinjava neko nebesko suglasje, koje ti krijepi dušu, i silom je sklanja na pobožna razmišljanja.

Što se najposlije tiče umjetničke vrijednosti različitijeh oklopnicâ, od kojijeh neke predstavljaju radnju XIII. vijeka, reći ćemo samo, da joj se dive svi vještaci, koji su pohodili naš moćnik; megju kojijem učeni gosp. *Eitelberger* * opisao je rukotvor glave sv. Vlaha, koja je od zlata, a svuda narešena najizvrstnijom radnjom kovnoga stakla (émail-smalto).

Ne obziruć se na moći, koje su poginule u velikoj trešnji, nego samo gledajući na broj i znamenitost onijeh, što se danas nalaze u našem moćniku, kako je vidjeti iz popisa koji malo naprijed donosimo, naravno nastaje pitanje — od kuda su ih Dubrovčani, i kojijem sredstvima, mogli dobaviti?

Povoljno riešenje ovoga pitanja ne bismo mogli dati drukčije, nego zabavivši se svakijem komadom po napose; a to nam za sada nije moguće, s toga treba da se zadovoljimo općenitijem odgovorom.

Najprvo opazismo u početku ovoga članka da neke, i to prve moći crkve sv. Stjepana, ostaše u Dubrovniku povodom dolaska *Pavlimirova.* Drugijeh

* *R. Eitelberger v. Edelberg* — Mittelalterlichen Kunstdenkmale Dalmatiens etc. Wien 1861.

Digitized by Google

nekoliko nanese na nas srećni slučaj, ili darežljivost raznijeh osobâ. Ali poglaviti i pravi uzrok, radi koga sakupi ih se toliko, treba ga svakako pripisati revnosti naše ondašnje vlade, koja umijaše okoristiti se svakom prigodom, da bi ih dobavila, ne štedeći, u tom obziru, ni truda ni troška.

Znamo po predavanju da XI. vijeka, kad bi poklonjen komad glave našega obranitelja sv. Vlaha, dade uzdarja opatu grčkome, koji je donese, 500 zlatnijeh dukata. Tako jednako *Tomu de Vitianis*, koji joj pokloni god. 1348. lijevu ruku sv. Vlaha, oslobodi do trećega koljena od svijeh osobnijeh tereta. *Gjuru Radovanoviću*, za desnu ruku sv. Vlaha, koju na dar bijaše primio god. 1452. od *Tome Paleologa* Despota od Moree, darova god. 1459. tisuću perpera i jednu kuću. Za neke komade od glavâ ss. Kuzme i Damjana, što se izgubiše u velikoj trešnji, poda darovatelju nekoliko komada zemlje.

Ali najbolja prigoda za pribavljenje sv. moći desila se je našoj vladi XV. vijeka, kad Turci nasrnuše na istočno carstvo; jer onda mnoge odlične osobe bježeći iz pred Turaka, i noseći sobom sv. moći iz Carigrada, i ostalijeh iztočnijeh mijesta, svraćahu se u Dubrovnik, a naši ih najprijatnije pričekivahu, pak nešto molbom, nješto pjenezom, istegoše mnoštvo svetijeh moći.

Tako imasmo ruku sv. Ivana Zlatousta, i sv. Ivana Milostivoga, koje propadoše u velikoj trešnji — komad glave sv. Andrije apostola, što joj po-

Digitized by Google

dari *Toma Paleolog*, kada je nosio cijelu glavu na dar papi — kost grkljana sv. Vlaha — žice od haljine Isukrstove itd.

No i tada nije dubrovačka vlada stala prekrštenijeh ruka, čekajući, da joj ko donese moći; nego na svoje troškove pošalje brod u Grčku zemlju za to samo, da nabavi i donese svetijeh moći. *

Revnost naše vlade u tome obziru, pače neka prećerana pohlepa njezina, dokazuje se najbolje sljedećijem dogadjajem. God. 1452. svrati se u Dubrovnik, putujući iz Jeruzalema u Italiju, redovnik franjevački ot. *Gjuro Dragešić* Bošnjak. Ovdje ga bolest zateče, i on misleći da je pri smrti, prizove k sebi dva vlastelina, *Nikolu Bunića* i *Paska Gučetića*, preda im ruku sv. Ivana Krstitelja, koju nošaše sobom iz Jeruzalema, i reče, da je predava njima dvojici na ostavu, pod uslovom — ako umre, da je on ostavlja Dubrovniku; ako li ozdravi, da mu je vrate, pak da će je on sa sobom ponijeti u Florencu, jer je bijaše onomu gradu obećao.

---

* *Rogator.* Die 29. maji 1449. Prima pars est de intrando ad praticandum pro corpore s. Lucae et aliis reliquiis existentibus in partibus Graeciae habendis. — Prima pars est de dando libertatem D. Rectori et suo minori consilio possendi mittere unam personam cum una barcheta armata expensis comunis ad praticandum propter ipso negotio prout ipso D. Rectori et suo Consilio videbitur, et possendi facere expensas ipsa de causa de ypp. CL. infra.

Digitized by Google

Redovnik ozdravi, ali vlada ne htje po nijedan način vratiti moći, kojih se bijaše dočepala. Zaludu republika florentinska, doznavši za to, zaište pismeno da joj se povrati ono, što scijenjaše svoje. Zaludu isti papa Inocencije VIII., zamoljen od Florentinaca, pošalje svoga poslanika u Dubrovnik, da mu predadu moći, zaprijetivši im dva puta, da će ih izopćiti ako ih ne povrate. Što više? Florentinci ne mogavši uspjeti nikakvijem drugijem načinom, obrate se napokon turskome caru *Bajazetu*, uvjereni, da bi njemu vlada dubrovačka trudno što odbiti mogla; ali Dubrovčani podmitivši velikoga vezjera, umješe obrnuti poslom tako, da car, uzevši stvar u šalu, otpravi Florentince rekavši im, kad se za ništa drugo ne prepiru nego za kost jednoga kršćanina, neka otidu slobodno na *Kosovo*, te ih nakupe do mile volje.

Ovolikome nastojanju naše vlade u nabavljanju svetijeh moći, odgovarala je njezina pomnja i opaz u čuvanju dobavljenijeh.

Bilo je za tu svrhu starinskijeh običaja i zakonâ, od kojijeh ona nebi ni za dlaku nikada popuštala.

Što se tiče sv. Stjepana, nadziranje ovoga moćnika pripadalo je, kako smo gore rekli, po starinskome pravu porodici *de Cruce*, i za neko doba ujedno porodici *Petrana*; a poslije *Prodanelli* i napokon *Tudizija*.

Za moćnik stolne crkve bila su tri čuvara *(Thesaurarii s. Mariae)* koje veliko vijeće biraše iz megju

Digitized by Google

sve vlastele do njihove smrti. * Svaki od njih imaše svoj ključ, i ne bijaše dopušteno moćnik otvoriti, ako nebi sva trojica zajedno došla.

Ovijem trima čuvarima bijaše naslonjena velika odgovornost; nadasve kad bi se ishodilo po gradu sa svetijem moćima na dan sv. Vlaha. U toj prigodi dala bi im se u pomoć druga dva plemića, koji bi čuvali iznesene sv. moći, postavljene oko oltara velikoga. Moći iznesene brojile bi se na glas, kad bi se razdijeljivale svećenicima, a tako isto kad bi se vraćale.

12 9 812

Arkibiskup i svećenstvo nijesu isprva imali u tome nadziranju nikakvoga dijela; s česa dogodi se golema raspra iz megju vlade i arkibiskupa pri svrsi XVI. vijeka, koju raspru, kaže *Razzi* ** papa riješi ovako — da na jedan ključ bude imati pravo arkibiskup; ovaj pak, sljedi *Razzi*, mirnoće radi, davaše ga jednomu od svojijeh kanonika, koji po starom običaju imali su biti svikolici vlastoskog roda.

Sa svijem tijem, ako se ne varamo, poslije nekoga vremena povrati se opet prijašnji običaj, te čuvari držahu sva tri ključa sve do padnuća republike.

Znamenit je razlog, kojijem *Razzi* brani vladu proti arkibiskupu u pomenutoj raspri, govoreći — da

* *Ex Statutor.* lib. I. c. III. — item statuimus et ordinamus quod *Thesaurarii* s. Mariae et Procuratores s. Mariae fieri debeant in vita, et per illum modum quo fiunt judices et consiliarii.

** Vigji opasku *E.*

Digitized by Google

bi opasno bilo, kad bi se arkibiskupi miješali u posle od moćnika, jer budući oni svegj tugjinci, lasno bi im moglo pasti na um, da štogod dignu, te pošlju svojim poznanicima i zemljacima.

Sa svijem je malo primjera s druge strane, da je vlada komu što ustupila od svetijeh moći, premda više puta bijaše za to moljena od mogućijeh kraljeva i knezova.

A kad dubrovačka vlada propade, i stvari se izmijeniše, od tada i moćnik drukčije se čuva, to jest, od toga doba ključi su ovako razdijeljeni: jedan pripada biskupu, drugi gradskoj općini, a treći crkovnomu opraviteljstvu; i tako odgovornost pada na svu trojicu.

Ostaje nam na svrhu, da rečemo koju o popisima učinjenijem u različito doba odnosno na moći stolne crkve.

Bilo ih je učinjeno, u koliko mi znamo, pet: to jest god. 1335, 1500, 1721, 1784, i na svrhu godine 1844.

Za prva tri pripovijeda *Cerva*, da su se za njegovo doba hranili u moćniku; ali sada žalibože nema nijednoga.* Našli smo, istina, u javnome arkivu jedan popis na kvijeru, koji nosi god. 1335; ali ne može biti onaj, koji se je hranio u moćniku, jer nema dodataka, o kojijem govori *Cerva*, priloženijeh god.

* Vigji opasku *F.*

Digitized by Google

1346, 1350, 1392, 1418, 1428 i 1450. Od drugoga popisa sastavljena god. 1500, nemamo ni traga; a tako isto ni od trećega učinjena god. 1721, kad bijahu prenesene moći iz kapitula Dominikanskoga, u novo sagragjenu stolnu crkvu.

Premda ne znamo za nijedan popis iz megju god. 1500—1721, ipak držimo, da ih je imalo biti, nu da poginuše u velikoj trešnji; jer, kako rekosmo, *Lukarić* spominje za svoje doba 300 okovanijeh moći, koji broj, po svjedočanstvu *Červinu*, nije se nalazio u popisu god. 1500; a osim toga imenuje neke moći, koje se nijesu nahodile u rečenome popisu, a nalazile su se za njegovo doba u moćniku.

Ne bismo imali ni četvrtoga, da ga nije prepisao g. 1836 sadašnji počasni kanonik g. *Vice Koporčić*, koji prepis on je imao dobrotu pozajmiti nam, da se njime poslužimo u ovoj našoj radnji. *

Najposljednji popis bi sastavljen god. 1844 po naredbi ondašnjega biskupa *Tome Jederlinića*, i u njem se nalazi zabilježeno moći, kojijeh nema u prijašnjem; a tomu je razlog, što početkom sadašnjega vijeka, neke moći bile su prenesene u stolnu crkvu iz dumanskijeh crkava, zatvorenijeh po naredbi francuske vlade.

Ovaj najposljednji popis donosimo ovdje od riječi do riječi primećujući to samo, da nema biti štiocu za čudo, što će gdjegdje naći zabilježenu više nego je-

* Vigji opasku *G.*

*

Digitized by Google

dan put glavu istoga sveca, a i drugijeh takovijeh prividnijeh nepodobnosti; jerbo u takijem slučajevima nije govor o cijeloj glavi, ruci itd., nego o komadima višijem i manjijem istoga uda. Kroz ovako tumačenje razumije se takogjer, kako drugovgje po svijetu imaju gdje koje moći, koje se i kod nas nalaze. To su pojedini komadi jedne te iste stvari, razdijeljeni tamo i amo po svijetu. Brojevi u popisu za kojijem ništa ne slijedi, naznačuju uložnice, koje su do sada prazne.

Sacrae Reliquiae

quae

in Ecclesia Cathedrali Rhacusina

servantur

sedulo recensitae

anno Domini MDCCCXLIV.

I. Lignum s. Crucis.
II. Caput s. Blasii.
III. De Lapide Sepulchri Christi.
IV. Brachium s. Blasii.
V. Guttur s. Blasii.
VI. Tibia anonymi.
VII. Brachium s. Blasii.
VIII. Pretiosissimus Sanguis.
IX. Tibia anonymi.
X. Brachium anonymi.

Digitized by Google

XI. — —
XII. Tibia s. Zenobii.
XIII. Crux Patriarchalis in tabula.
XIV. Theca argentea cum Spongia Domini.
XV. Tibia s. Gervasii.
XVI. Brachium s. Andreae.
XVII. Tibia anonymi.
XVIII. Brachium s. Petronillae.
XIX. Tibia anonymi.
XX. Lignum s. Crucis in tabula cum lamina argentea.
XXI. Brachium anonymi.
XXII. Aliud brachium anonymi.
XXIII. Crux argentea cum reliquiis.
XXIV. Brachium anonymi.
XXV. Brachium anonymi.
XXVI. Tibia s. Nicolai Peregrini.
XXVII. Theca arg. cum Spina de Corona Domini.
XXVIII. Brachium anonymi.
XXIX. Aliud brachium anonymi.
XXX. Brachium s. Mariae Magdalenae.
XXXI. Brachium s. Antonii Ab.
XXXII. Brachium s. Blasii.
XXXIII. Theca argentea cum Veste Domini
XXXIV. Arca magna plena Reliquiarum a parte sinistra Sacelli.
XXXV. Capsula cum variis Reliquiis locata subter Brachium s. Birgittae.
XXXVI. Brachium s. Birgittae in capsula.

Digitized by Google

XXXVII. Caput s. Stephani.
XXXVIII. Maxilla s. Apolloniae virg.
XXXIX. Brachium ss. Petri, Laurentii et Andreae.
XL. Brachium s. Julianae.
XLI. Brachium s. Zenobii.
XLII. Maxilla anonymi.
XLIII. Tibia s. Panchratii.
XLIV. Brachium ss. Simeonis et Judae Ap.
XLV. Brachium anonymi.
XLVI. Brachium s. Sabini.
XLVII. Brachium s. Pantaleonis.
XLVIII. Tibia s. Nerei.
XLIX. Tibia s. Bartholomaei Ap.
L. Tibia s. Petronillae.
LI. Caput anonymi.
LII. Aliud Caput Anonymi.
LIII. Tibia s. Lucae Ev.
LIV. Tibia ss. Petri, Laurentii et Andreae.
LV. Reliquia s. Eustadii.
LVI. Caput anonymi.
LVII. Caput s. Ursulae Vir. et Mart.
LVIII. Caput ss. Petronillae, Domitillae et Gervasii.
LIX. Caput s. Gervasii.
LX. Caput anonymi.
LXI. Dorsum s. Augustini Episcopi.
LXII. Caput s. Panchratii.
LXIII. Caput anonymi.
LXIV. Caput s. Petronillae.
LXV. Caput s. Zenobii.

Digitized by Google

LXVI. Tibia s. Antonini.
LXVII. Tibia s. Panchratii.
LXVIII. Caput s. Sergii.
LXIX. Caput anonymi.
LXX. Tibia ss. Nerei et Achillei.
LXXI. Tibia s. Nerei.
LXXII. Caput s. Simeonis Prophetae.
LXXIII. Caput ss. Nerei, Stephani et Petronillae.
LXXIV. Caput s. Laurentii.
LXXV. Caput anonymi.
LXXVI. Sacer Panniculus Christi.
LXXVII. Brachium s. Petri Ap.
LXYVIII. Brachium s. Viti.
LXXIX. Brachium s. Sergii.
LXXX. Brachium anonymi.
LXXXI. Brachium s. Petronillae.
LXXXII. Brachium s. Margaritae.
LXXXIII. Theca argentea cum Reliquia s. Scholasticae.
LXXXIV. Theca argentea cum Reliquia s. Rochi.
LXXXV. Theca argentea cum Reliquia s. Benedicti.
LXXXVI. Brachium s. Demetrii.
LXXXVII. Theca argentea cum Reliquia s. Jacobi Ap.
LXXXVIII. Caput s. Andreae.
LXXXIX. Tibia s. Simeonis Magistri.
LXXXX. Tibia s. Domitillae mart.
LXXXXI. Lignum s. Crucis.
LXXXXII. Caput anonymi.

Digitized by Google

LXXXXIII. Caput ss. Susannae, Hieronymi, Zenobii et Zenobiae.
LXXXXIV. Capsula inaurata in qua extant duo ossa sine nomine sancti.
LXXXXV. — —
LXXXXVI. — —
LXXXXVII. — —
LXXXXVIII. — —
LXXXXIX. — —
C. — —
CI. — —
CII. — —
CIII. — —
CIV. — —
CV. — —
CVI. — —
CVII. — —
CVIII. Arca argentea cum Reliquiis ss. Innocentium.
CIX. Tibia ss. mm. Theodori et Eustadii.
CX. Brachium argenteum cum reliquiis plurimorum sanctorum.
CXI. Brachium anonymi.
CXII. Brachium anonymi.
CXIII. Maxilla s. Apolloniae.
CXIV. Brachium anonymi.
CXV. — —
CXVI. Tibia s. Nicolai Peregrini.
CXVII. — —

Digitized by Google

CXVIII. — —
CXIX. — —
CXX. Tibia anonymi.
CXXI. Caput s. Stephani.
CXXII. Caput s. Andreae Ap.
CXXIII. Arca lignea cum Reliquiis ss. Petri, Laurentii et Andreae.
CXXIV. Tibia anonymi.
CXXV. Tibia anonymi.
CXXVI. Tibia anonymi.
CXXVII. Brachium anonymi.
CXXVIII. Brachium anonymi.
CXXIX. Dorsum s. Stephani Prot.
CXXX. Theca argentea cum Reliquia B. Antonii Fatati.
CXXXI. Theca in forma Pyxidis cum Ligno s. Crucis et Reliquiis plurimorum sanctorum.
CXXXII. Theca cum Reliquiis anonymi.
CXXXIII. Crux Patriarchalis lignea cum lamina argentea.
CXXXIV. Caput argenteum cum Reliquiis.
CXXXV. Crux argentea.
CXXXVI. Alia Crux argentea.
CXXXVII. Caput ss. Margaritae, Ursulae et Mariae Magdalenae.
CXXXVIII. Caput s. Ursulae V. et M.
CXXXIX. Arca magna a parte dextera Sacelli cum Reliquiis Sanctorum.
CXL. Arca cum nonnullis Reliquiis.

Digitized by Google

CXLI. Brachium s. Joannis Baptistae in capsula argenti.
CXLII. Caput s. Petronillae.
CXLIII. Brachium anonymi.
CXLIV. Brachium ss. Petri, Laurentii et Andreae.
CXLV. Brachium anonymi.
CXLVI. Tibia s. Nerei.
CXLVII. Caput ss. Petri, Laurentii et Andreae.
CXLVIII. Tibia s. Nereae V. et M.
CXLIX. Brachium anonymi.
CL. Brachium s. Domitillae.
CLI. Brachium s. Simeonis Prophetae.
CLII. Brachium s. Viti Mart.
CLIII. Brachium anonymi.
CLIV. Brachium s. Domitillae.
CLV. Brachium anonymi.
CLVI. Brachium anonymi.
CLVII. Brachium s. Petronillae V. et M.
CLVIII. Brachium s. Cassiani.
CLIX. Tibia s. Zenobii.
CLX. Brachium anonymi.
CLXI. Tibia s. Petronillae.
CLXII. Caput ss. Blasii, Nerei, Achillei et Stephani.
CLXIII. Theca parva cum Reliquiis in forma aspersorii.
CLXIV. Dorsum s. Stephani Protom.
CLXV. Tabula lignea deaurata cum Cruce Domini.

Digitized by Google

CLXVI. Caput ss. Blasii, Nerei, Achillei et Stephani.
CLXVII. Crux argentea cum particula Ligni s. Crucis.
CLXVIII. — —
CLXIX. Capsula argentea cum Particulis.
CLXX. Caput ss. Zenobiae et Emilianae MM.
CLXXI. Brachium anonymi.
CLXXII. Brachium anonymi.
CLXXIII. Pes s. Jacobi Ap.
CLXXIV. Caput s. Andreae Ap.
CLXXV. Brachium s. Petronillae.
CLXXVI. Brachium anonymi.
CLXXVII. Capsula lignea deaurata cum Reliquia s. Placidi et aliorum sanctorum.
CLXXVIII. Capsula lignea deaurata cum Reliquiis ss. mm. Placidi, Benedicti, Amati et Victoris.
CLXXIX. Capsula lignea deaurata cum Reliquiis ss. mm. Agnetis, Victoriae, Desiderii et nonnullis aliis.
CLXXX. Capsula lignea deaurata cum Reliquia s. Prosperi M.
CLXXXI. Tredecim Thecae argenteae cum variis Reliquiis clausae in tabula lignea.
CLXXXII. Duodecim thecae argentae cum variis Reliquiis clausae in tabula lignea.
— Capsula lignea plena Reliquiarum.

Digitized by Google

1. Quadro rappresentante la B. V. Maria con cornice coperta da lamina d'argento, l'immagine ha un pettorino ed orecchini di perlette, ed un pettorino con una pietra sul petto del Bambino.

2. Un quadro colla cornice di legno nero con una corona d'argento e varii ornati d'argento sulla cornice, nel quale un' immagine miracolosa della Beata Vergine con una corona d'argento sul capo, ed un pettorino coperto con effetti preziosi (questo quadro è deposito degli Eredi di Pietro Alethy Stay.)

3. Una statuetta d'argento rappresentante s. Biagio pesante oncie 38 in circa.

4. Un pettorale della Madonna dei Porti di seta adornato di Perle piccole, scaramaccie, bottoni d'oro quattro, due pendenti, ed un scaramaccio rappresentante un cavallo, pesante tutto assieme once dieci e sette ottavi (On. $10^{7}/_{8}$.)

5. Un' altro simile fornito di bottoni d'oro ed un filetto di perle scaramaccie, annelli undeci, ed un' aquila d'argento pesante tutto assieme once quattordeci meno sei caratti. (On. 14 — 6 car.)

6. Un pettorale della Madonna del Monte Carmelo di Raso, al di sopra di mezzo cartone, e dietro tela costanza ricamato a disegno di perle, pietre preziose, pietre finte, annelli ed una catena d'oro pesante tutto assieme once trentaquattro meno trenta tre caratti (On. 34 — 33 car.)

7. Un Bacile ed una Brocca d'argento dorato fornito con diversi animaletti marini e terrestri rappre-

Digitized by Google

sentati in rilievo, pesante once duecento cinquanta nove (On. 259.)

8. Un bacile d' argento su cui si porta in processione la testa di s. Biagio pesante oncie quaranta due (On. 42.)

Ragusa li 6. Febbrajo 1844.

Tommaso Vescovo.
N. L. di Pozza.
Nicolò Saraca.
Nicolò Giurian.
Can. Nicolò Arbanas Segr.

Digitized by Google

Opazka A.

Najstariji dubrovački povjesničar, koji življaše od prilike okolo XIII. vijeka, *Miletius*, ovako piše: „Ad decus et laudem Stephani Protomartyris extat „Castellum, et templum fundant, et corpora condunt „Sanctorum, quorum sunt nomina scripta, subaudi „Nerei, Achillei, Domitillae Petronillaeque, „Quae secum furtim tulerant Roma fugientes.“

Miletius pripisuje gragju sv. Stjepana Rimljanima koji dogjoše s Pavlimirom. Ovdje bi se moglo razumjeti, da je Pavlimir — ako je istina, da je po naredbi njegovoj sagragjena bila ova crkva — ovijem rimskijem porodicama, što u Dubrovniku svegj ostadoše, i nadziranje te gragje predao. Ne znamo po čemu navodi, da bježeći iz Rima kradimice donesoše sv. moći. *Miletius* ne spominje svekolike moći, koje bjehu donesene od Pavlimira iz Rima, jer propušta moći sv. Pankracija; dočim suvremenik *Porphirogenit* njih samijeh imenuje, može biti što, kao tugjinu, ne bijahu mu ostale poznate. Evo kako piše:

„Coeterum in eadem urbe depositus fuit s. Pan„chratius in aede s. Stephani quae est in media urbe.“ Ovgje Porphirogenit piše, da je crkva sv. Stjepana

Digitized by Google

bila po sred grada; a tako baš bijaše u njegovo doba, kada bi rašireno put zapada i istoka prvo zemljište nazvano *Lave.*

Tubero pako (comment. l. V.) — i za njime ostali dubrovački spisatelji — donosi sve moći, koje smo mi gore prebrojili. „In medio fere oppido Poli-„mirus D. Stephani Protomartyris erigit templum, re-„liquiasque Nerei, Achillei, et Panchratii martyris, „Petronillaeque ac Domitillae virginum argento inclu-„sas, secumque Roma asportatas ibi condit, attributa „templi cura quibusdam clientibus suis a familia a „Cruce denominata.“

Oni, koji tvrde, da Pavlimir sagradi crkvu sv. Stjepana, kažu da — kad se je crkva gradila — rečene moći bijahu postavljene za koje vrijeme u crkvu sv. Srgja u tvrgji Lave, a poslije prenesene u sv. Stjepana.

Opaska B.

Cons. et Reform. Die 19 januarii 1314. In majori Cons. & ut inveniri possit et puniri tam enorme et inauditum et abbominabile sacrilegium quod factum fuit de inhonesta tractatione et dilaniatione Reliquiarum Sanctorum corporum quae sunt in Ecclesia s. Stephani et de furto . . . . . earumdem, captum fuit & quod quicumque qui accusaverit illum vel illos qui dictum furtum et sacrilegium commiserunt, si per ejus accusationem veritas inveniri possit, habeat a Comune pp. 200 et teneatur in credentia.

Digitized by Google

Item quod ob reverentiam Dei et B. Mariae et omnium sanctorum praedictae Reliquiae sanctorum corporum quae sunt in Ecclesia s. Stephani debeant reformari, et ornari, et aptari sicut prius erant, vel melius, ad expensas Comunis.

Opaska C.

Diversor. Notariae. Die 26 novembris 1493. Reverendus D. Georgius Episcopus Mercanensis cui consignata fuit clavis Reliquiarum Ecclesiae s. Stephani, quae stare solet in manu antiquorum de stripe illorum de Cruce, et hoc de consensu Ser Dragoe Andreae de Cruce, cui legittime spectabat ad tenendam dictam clavem, fecit de manu sua unum scriptum suae manus quod positum fuit in Thesauraria, quod scriptum est hujus tenoris, videlicet: Anno salutis Christianae 1493 die 25 Novembris. Reliquiae de argento deauratae sunt in toto triginta octo, et unus calix in Sanctuario s. Stephani contentae. Item plura ossa ss. Corporum, item duae petiae bonae quantitatis Ligni Domini.

Georgius Eppus Mercanensis m. p.

Ego Theodorus Prodanelli praesens fui.

Opaska D.

Ex libro Divers. Curiae Ragus. Giovanni di Ghetaldi Arciprete Canonico, e nell' Arcivescovato di Ragusa sede vacante Vicario Generale Capitolare. Avvicinandosi il giorno dedicato alle glorie dell' in-

Digitized by Google

vittissimo Martire s. Biagio Protettore di questa Eccellentissima Repubblica, in cui dovendosi far pubblica e solenne processione per trasportare le sacre reliquie alla nostra Cattedrale nel nuovo Reliquiario, è necessario, che a tal' effetto si faccia più del solito numerosa di Ecclesiastici e sacerdoti. Che però col presente nostro Editto invitiamo tutti e singoli i signori Canonici e Dignità di questa Metropolitana, i RR. Sacerdoti e Chierici commoranti in questa Diocesi, beneficiati e non beneficiati, come ancora i Regolari di questa citta, che con i loro camici, pianete, piviali, dalmatiche, e cotte pulite, giusta il consueto, ed il grado di ciascuno rispettivamente a cui per la Dio mercè sono stati sublimati, intervengano alla processione e portino le sacre reliquie con la dovuta divozione e modestia che si ricerca nei Ecclesiastici. Staremo in precisa attenzione per osservare qualunque a noi suddito, che ricusasse di intervenire alla medesima processione, per farli provare il rigor del nostro ragionevole risentimento; perchè è di dovere, che in giorno così segnalato la pietà propria degli Ecclesiastici a gara si concordi a dimostrarne i contrasegni di culto a questa solenne translazione. Speriamo che tutti come ossequiosi alle sante Reliquie, e specialmente al nostro s. Protettore faranno spiccare la loro divozione, giacchè noi incessantemente pro viamo gl' effetti meravigliosi della protezione dei ss. Cittadini del Cielo. In fede & Dato in Ragusa dalla Curia Arcivescovile li 26. gennaro 1721.

Digitized by Google

Opaska E.

Razzi — La storia di Raugia. Lucca 1595 L. III. p. 176. — Devesi primieramente sapere, come le sopradette sacre reliquie di Raugia, in parte furono a dette Chiese donate dai Cattolici Rè di Bosnia e d' Ungheria, i quali edificarono quei tempii: o per loro divozione gl' andarono a visitare: e parte hanno con loro denari et industria procacciate i mercanti Raugei da i regni propinqui, nei quali è mancata la vera religione christiana, per l' occupazione fatta di loro dagl' infedeli.

Secondariamente . . . . . .
Terzo è da notare, come gl' Illustrissimi Signori Raugei tengono tutte le predette reliquie sacre nei sacri tempii loro; e le fanno amministrare sempre dai Reverendi Sacerdoti, quando si mostrano, e quando si ripongono. Ma imperò vogliono che le chiavi, non nelle mani dell' Arcivescovo, o del Clero, ma di tre o quattro piu vecchi Senatori si conservino; come altresì si costuma in Cattaro et in molte città d' Italia.

E questo fanno per levare l' occasioni di non perderne qualcheduna. Conciò siacosa che potrebbe molto bene accadere, quando fussero in podestà libera del Clero, che alcuno degl' Arcivescovi, i quali sempre sono forastieri, pigliasse sicurtà di mandarne alcuna alla patria sua, o di farne dono a qualche principe suo amico. Non essendo adunque questa heredità dell' Arcivescovato: ma tesoro spirituale procacciato

Digitized by Google

con successione di tempo, dall' Illustrissimo Senato, e da suoi gentil' huomini, e cittadini; non apparisce che habbia il Clero giusta querela sopra di tal negocio. Anzi quel Cattolico Rè, che tante e sì belle reliquie donò alla Chiesa di s. Stefano, volle, et ordinò che certa nobile famiglia sempre ne tenesse le chiavi, la qual cosa sempre poi si osservò inviolabilmente.

Nel quarto luogo è da notare, che se queste ragioni fussero state esposte a Roma, e porte nella maniera che stanno, non sarebbono per mio avviso, nate cotante difficultà tra l' Arcivescovo et il Senato sopra di ciò, quante sono ne gl' anni adietro nate, con poca edificazione del popolo. Ma siano grazie a Dio, che nella provisione del moderno Arcivescovo, per quella Chiesa, fatta da Nostro Signore Papa Sisto quinto di sua spontanea volontà e moto proprio, nella persona di Monsignore Paolo Albero, gentilissimo e divotissimo spirito, speriamo che si sarà posto perpetuo silenzio a cotal lite, e controversia. Nè più cercheranno gl' Arcivescovi, sì come alcuni de i passati hanno cerco, di havere il libero, et assoluto dominio, di dette sante reliquie, nelle mani. Ma si contenteranno del temperamento interpostoci, da sua Beatitudine, cioè di havere una di quelle tre o quattro chiavi, o quante siano, rimanendo l' altre nelle mani degli stessi Senatori. Il scrittore di queste storie, essendo l' anno 1589 di Raugia, ove era Vicario di quella Congregazione del suo ordine, venuto a Roma, al

*

Digitized by Google

Capitolo Generale, et havendolo havuta da Sua Beatitudine audienzia, nella sua propria camera, tra l' altre cose, che conferì con Sua Santità, in laude, e commendazione del Senato Illustrissimo di Raugia, una fù intorno a questo negocio delle Reliquie. E condescendè Sua Beatitudine alle ragioni addotte, e gli disse il temperamento, che havea pensato, et imposto all' Arcivescovo. Il quale prudentissimamente per levare ogni suspizione, pensò di costituire detta chiave, che a Sua Signoria toccava, appresso qualcheduno de suoi canonici li quali tutti sono gentil' huomini Raugei. E siccome questo suo pensiero conferì in Roma, col scrittore di queste memorie, così si stima, che l' habbia effettuato, nel suo primo arrivo in Raugia: dove da tutti i buoni con desiderio era aspettato.

Nel quinto et ultimo luogo è da notare, intorno alle prefate reliquie, come gl' Illustrissimi Signori Raugei ne sono zelosissimi, e per così dire avarissimi, o per meglio dire tenacissimi. Onde, nè ai primi principi d' Italia, a i quali per altro sono affezionatissimi et ossequiosissimi, benchè di ciò ricerchi e pregati, nè hanno giammai voluto far dono, o in qual si volesse altra maniera conceder pur una sola.

Opaska F.

Od tri prva popisa priopćujemo ovdje ono, što donosi *Cerva* u gore pomenutom svome djelu.

Digitized by Google

I. Primum repertorium descriptum fuit in membrana CCCCIX. ab hinc annis * in cujus exordio haec leguntur = In nomine Omnipotentis Dei et gloriosae Virginis Mariae Matris ejus et ad reverentiam, honorem et conservationem reliquiarum Sanctorum Corporum, existentium in Ecclesia S. Mariae de Rhacusio, et ad bonum et pacificum statum Civitatis Rhacusii, infrascriptae sunt Reliquiae Sanctorum repertae in Ecclesia Cathedrali s. Mariae de Ragusio tempore Nobilis et Potentis Viri Domini Nicolai Falerio honorabilis Comitis Rhacusii, existentibus Thesaurariis dictae Ecclesiae Martulo de Tudisio, Marino Matthiae de Menze et Nicola de Petragua sub A. D. a nativitate ejusdem MCCCXXXV., indictione III. die VIII. intrante mensis februarii =

Huic repertorio varia facta fuere additamenta.

1. Anno MCCCXLVI.

2. Anno MCCCL. quod sic incipit = Anno Domini MCCCL. indict. III. tempore nobilium virorum DD. Savini de Bonda, Joannis Pauli de Gondola, et Marini Clementis de Gozze, Thesaur. s. Mariae Majoris de Rhacusio factae fuerunt infrascriptae Reliquiae etc. =

3. Anno MCCCXCII. in quo legitur = In Christi nomine anno Nativitatis Dominicae MCCCXCII, indictione XIV, ** tempore nobilium virorum Marini

---

* *Cerva* je pisó svoje djelo g. 1744.

** Error in indict. nam eo anno erat XV. indict.

Digitized by Google

de Bodazza, Andreae q^m Laurentii de Sorgo, Jacobi de Gondola Thesaurar. s. Mariae Majoris Ecclesiae Rhacusinae factae fuerunt infrascriptae Reliquiae sanctorum, etc. =

4. Anno MCCCCXVIII, cujus hujusmodi est initium = In Christi nomine. Anno Nativitatis ejusdem MCCCCXVIII. Indictione XI, die XXI. mensis septembris tempore Nobilium virorum DD. Joannis de Volcio, Blasii de Sorgo, et Matthaei Junii de Gradi etc. =

5. Anno MCCCCXXVIII.

6. Anno MCCCCL in cujus initio haec habentur = In Christi nomine. Anno Nativitatis ejusdem MCCCCL die XX junii tempore Nobilium virorum Martoli Stephani de Zamagno, Nicolai Joannis de Pozza, Joannis Martoli de Volzio =

II. Alterum repertorium confectum puto anno circiter MD, ut ex notis apparet, sic inscriptum = Inventarium Reliquiarum Sanctae Mariae Majoris Civitatis Rhacusii = Hoc pariter in membrana exaratum est, et priori longe uberius, equidem lypsana continet, quae olim in Canonicorum potestate fuerant et S. C. edito VIII. id. febr. anni MCCCCL.. ad publicum Cathedralis Aedis Sacellum translata fuere; sed quae nominatim a Canonicis recepta, quae aliunde interim comparata, non apparet. Porro hoc secundum inter et tertium, de quo mox, inter quae anni fluxere CCXX, Repertorium, seu plura forte repertoria confecta desideramus. Confecta autem fuisse nemo infi-

Digitized by Google

ciabitur. Quis enim facile crediderit a descripto hujusmodi Repertorio, ad Terraemotum usque, per annos scilicet CLXVII, nullam, sacra circiter lypsana, facta fuisse mutationem? Rursus duo haec, quae descripsimus, omnes, quae nunc extant, aut olim extabant, Reliquias nobis non exhibent. Nam Luccarus qui anno MDCV historiam scripsit CCC reliquias commemorat, inquiens * „sacro tesoro questo annoverato „di 300 pezze di Reliquie dei santi Martiri, i Te„sorieri, come vero e canonico Patrimonio dei Ra„gusei procacciato, e comperato dai nostri padri, con „gran cura custodiscono, ecc = qui tamen numerus ex laudatis hactenus repertoriis non constat. Multas praeterea periisse affirmat Antistes, ** quo praesente ac inspectante Urbs, praesertim vero Reliquiarum Sacellum, corruit, qui tamen defectus ex iisdem vix apparet. Perspecta igitur res est nullique apud me dubitatione obnoxia, aliquem, post hoc repertorium, reliquiarum indicem fuisse descriptum, qui una cum reliquiis periit.

---

* Lib. 4. pag. 164.

** Ex Epist. *Petri de Torres* Archiepiscopi Ragus. de Statu Ecclesiae, signata XIV. aug. an. 1679 = Multa pietas elucet hujus Reipublicae in colendis sacris Reliquiis, quae omnes, vel plurimae, argento inclusae, erant in Cathedrali sub custodia dictorum Nobilium Virorum (Aerarii Praefectorum), at modo in Capitulo Conventus s. Dominici conservantur; sed aliquae insignes ex nequissimo terraemotu, et ejus incendio perierunt."

Digitized by Google

III. Tertium denique, ex laudatis, repertorium exaratum fuit pridie Kal. Augusti anno MDCCXXI, quo nempe anno III. non. febr. die divo Blasio sacra, e Praedicatorum sacello, ubi post terraemotum repositae fuerunt, ad Cathedralem aedem fuere translatae sacrae DD. Reliquiae. Postremum hoc non continet omnes in superioribus repertoriis descriptas, sed eas dumtaxat, quae post infelicem sacelli illius casum, ex ruinis, caemento ac cineribus erui, ac recuperari potuerunt. At sacra praeterea lypsana continet, olim in D. Stephani Aede servata, et post terraemotum cum coeteris primum ad sacellum in Capitulari Praedicatorum aula erectum, deinde ad Cathedralem Aedem translata, quorum antiquis in tabulis, ac Repertoriis nulla mentio."

Opaska G.

Donijećemo ovdje natpis, koji je predstavljen rečenome popisu učinjenome god. 1785.

In Christi nomine.

Anno a nativitate ejusdem MDCCLXXXV Indictione V — Tempore Nobilium virorum Joannis Nicolai de Sorgo, et Francisci Savini de Ragnina, et Antonii Lucae de Gozze, Dominorum Thesaurariorum s. Mariae Majoris —

Reliquiae Sanctorum

Aliae ipsis Urbis primordiis

A Polimiro Belo Bosniae Rege, Roma redeunte,

allatae,

Digitized by Google

Sequentibus aliae temporibus
Cura atque industria Patrum, Civiumque comparatae,
In maximo terraemotu anni 1667
E ruderibus et cinere Sacrae Veteris Metropolitanae
Aedis
Erutae, assertaeque
Cum indistinctae extitissent
Nunc sedulo recensitae
Suisque aediculis in numeros distributae
In sacello eisdem asservandis dicato
Summo studio praedictorum Nobilium virorum
Dispositae fuerunt,
Et singularum nomina
Olim rudibus insculpta literis
Quoad fieri potuit ab obliteratione vindicata
Hic infra describuntur
Praemissa brevi earundem historia.

Povijest, o kojoj je ovdi na svrhu riječ, nije drugo, nego prepis izvješćâ donesenijeh od *Cerve* u predgovoru na svoje djelo „*Metropolis Ragusina*“; o čemu smo govorili u našemu predgovoru.

Digitized by Google

II.

Križ kraljice Margarite.

(I. Lignum s. Crucis.)

Dva su poglavita komada sv. drva, što se čuvaju u moćniku naše stolne crkve; poglavita velim ne samo s toga, što su viši iz megju nekoliko manjih ulomaka, koji se nalaze u istome moćniku, nego još, jerbo je njihova povijest točnija i vjerodostojnija od ostalijeh.

Od ova dva komada svakome je Dubrovčaninu dobro poznat oni, koji zatvoren u povišemu srebrnome krstu, često se iznosi na štovanje puku, a redovno svaki korizmeni petak. O njemu ćemo govoriti u ovome prvome članku; a o drugome puno manjemu biti će riječ u članku, koji slijedi.

Evo dakle što nam o velikome komadu pripovjedaju domaći povjesničari.

Stjepan kralj hrvaski pritisnut teškom i dugom nemoći, zavjetova se da će popraviti i providjeti zakladom crkvu sv. Stjepana u Dubrovniku. Crkva ova bijaše na glasu ciječa čudesâ, što po isprošenju svetijeh moći u njoj se dogagjahu; a bijaše potreba da se načini i popravi zbog njezine starodavnosti.

Digitized by Google

A kad *Stjepan* ozdravi, posla u Dubrovnik svoga povjerenika sa svotom od 6000 dubrovačkijeh perperâ, naredivši mu da gragju crkovnu popravi, i da on nad tijem poslom nadzira. To bi svršeno u dvije godine danâ; tada povjerenik, po naredbi kraljevoj utemelji zakladu za jednoga crkovnjaka, koga dužnost bijaše imati pomnju od iste crkve, i predade za prvi put tu službu jednome kraljevu rogjaku, kojemu bješe ime Stojko.

Malo za tijem isti kralj sa svojom ženom *Margaritom* dogje pohoditi Dubrovnik; i ovom prigodom, da bi zahvalio Dubrovčanima na prijateljskom dočeku, darova im Župu, Brgat, dio Šumeta, Gruž, Rijeku, Zaton sve do Orašca — koje zemlje nahode se na okolo Dubrovnika * — tijem uvjetom, da u svijem rečenijem mjestima, podignu po jednu crkvu na čast sv. Stjepana. Dubrovčani sagradiše crkve, koje i dan današnji se vide u Sustjepanu u Rijeci, i u Zatonu.

Malo vremena progje od kad kralj otide iz Dubrovnika, a smrt ga razdijeli od ovoga svijeta.

To se dogodi okolo godine 1050, ** te odmah po njegovoj smrti, žena mu *Margarita*, sakupivši svoje blago, preseli se u Dubrovnik.

---

* Do tada dubrovačko zemljište počimljalo je od Višnjice, to jest od sv. Jakoba, a dospijevalo kod tri crkve, na pogled Gruža. *Mauro Orbini* prótiv općenome mnijenju pripisuje gore rečene darove *Krešimiru* Stjepanovu sinu.

** Vigji opasku *A* na svrsi ovoga članka.

Digitized by Google

Ucviljena i ožalošćena radi smrti muža svoga, odluči posvetiti se sasvijem Bogu, te pokri svoju glavu koludričkom pokrivačom, i odabra za svoje prebivalište kuću, koju dade zazidati pokraj crkve sv. Stjepana; kojoj crkvi — bivši je sa svom dušom zaljubila — darova 200 litara srebra sa zlatom izmiješana, da bi se od toga načinile oklopnice za svetijeh moći. A od svijeh darova što istoj crkvi pokloni, dar najplemenitiji i najdragocjeniji, jesu dva velika komada drva sv. Križa.

Što se pak tiče ostalog života kraljice *Margarite*, pripovijedaju nam domaći povjesničari, da u družtvu dviju svojih dvorkinjâ, koje bijaše sobom dovela iz Bosne, provede u pokori i svetinji svoje dane, dokle predade dušu Bogu. Tijelo njezino bi ukopano pred crkvom sv. Stjepana. I kraljica i dvorkinje ostaviše nam, za uspomenu svoje bogoljubnosti, svaka po jednu crkvicu, koje sagradiše o svom trošku, posvetivši ih svaka svoju svetici svoga imena. *

Ali pošto smo kazali u kratko povijest sv. drva, onako kako je donose gotovo svikolici naši ljetopisci, nastaje pitanje: od kuda su ti komadi došli do rukâ kraljice *Margarite* i kako ih je ona mogla dobaviti?

Na to pitanje ne da se, žalibože, izvjesno odgovoriti, i ne možemo nego nagagjati vogjeni dogagjajima naše narodne historije; kojim putem uhvamo ipak da ćemo se dosta k istini približiti.

---

* Vigji opasku *B*.

Digitized by Google

Hrvatima i Srbima, koji još V. ili VI. vijeka, sa ostalijem plemenima slovinskijem bijahu krenuli od sjevera put juga, pogje za rukom u prvoj polovini VII. vijeka osvojiti Ilirik, donju Panoniju, i dobar dio njegdašnje Rimske Dalmacije,* i tu tako načiniti svoje samostalne države. Hrvati od prije neznabošci, primiše Isukrstovu vjeru pri svrsi VII. vijeka; i tad počmu općiti na prijateljsku i posle voditi sa stanovnicima primorskijeh dalmatinskijeh gradova, koji bijahu rimskoga porijekla, a kroz njih s carigradskim dvorom, koji pri svijem zbivšijem se dogagjajima, uzdržavaše ipak neko veće naslovno, nego pravo gospodstvo nad svojim starijem pokrajinama. To prijateljstvo bi uzrok, da Hrvati pri svrsi X. stoljeća, promijenivši svoje staro državno pravo, dobiše i oni svoga kralja s pravom nasljedstva.

Držislav uvigjajući da će mu kneževina s vremenom oslabiti, posla svoje poklisare k byzantinskijem carevima, moleći ih, da ga prime u svoje prijateljstvo, i pomoć mu pruže, ako bi kogod na njega napao. Carevi byzantinski *Vasilije II.* i *Konstantin* prime njegovo prijateljstvo, i imenuju ga i proglase hrvatskijem kraljem, davši mu još i naslov Eparke

* *Porphirogenit* kaže, da su Hrvati i Srbi ostavili svoju sjevernu postojbinu i osvojili novu na jugu, na poziv Heraklija byzantinskog cara. Ali *Rački* dokazao je, da nije moglo biti ikakve sveze iz megju Hrvata i Heraklija. (*Ocjena starijih izvora za hrvatsku i srbsku povjest srednjeg vjeka.* U Zagrebu 1865, str. 35.)

Digitized by Google

iliti Patricija carstva. Pošalju mu kraljevske znakove t. j. krunu, žezlo, mač i zastavu, i obećaju mu svoju pomoć. I tako Hrvati dobiju okolo god. 994. svoga vlaštitoga kralja.

Ovo prijateljsko odnošenje iz megju carigradskoga dvora i hrvaskijeh kraljeva, uzdržalo se je i po smrti *Držislava*, za vladanja njegove braće *Svetoslava*, *Krešimira* i *Gojislava*, koji staviše sebe i kraljevinu pod vrhovništvo i zaštitu gore rečenoga *Vasilje II.* od koga, kako piše *Cedreno*, primiše za to mnoge darove i odlikovanja. (*Honores et opes — Lucio* L. II. c. 8.)

Poslije njih dogje na prijesto *Stjepan* sin *Svetoslava*, a muž *Margarite*, koja donese u Dubrovnik moći sv. drva.

Šta se dakle može izvesti iz gore navedenijeh dogadjaja u pogledu predmeta, o komu govorimo? Može se izvesti to: budući dokazano prijateljsko odnošenje izmedju carigradskoga dvora i hrvaskijeh kraljeva, mi možemo ončas pomisliti, da je kojemu od ovijeh bio na dar poslat komad sv. drva. To će nam se sve vjerojatnije učiniti kad promislimo, da svegj bijaše običaj byzantinskijeh careva slati na dar osobama, koje bi odlikovali svojim prijateljstvom, po komad sv. drva.

Tako znamo da *Konstantin*, kad sv. *Jelena* iznadje sv. Križ, počasti jednijem dijelom ondašnjega papu *Silvestra I.* — Car *Justin* (u VI. stoljeću) posla u Rim poviši komad sv. drva — cesarica *Irina* ujedno

Digitized by Google

sa nekoliko ostalijeh sv. moći, posla ulomak sv. drva *Karlu Velikomu* — car *Vasilije II.* jednijem komadom podari sv. *Stjepana* ugarskoga kralja * — tako *Ivan Kažimir* Poljački kralj dobi na dar od cesara *Manojla Komnena* oko god. 1160 komad sv. drva, koji se sada nalazi u stolnoj crkvi pariskoj, i zove se Krst Palatinski.

Jugoslavjanski kraljevi koji bijahu u bližnijem odnošajima sa carigradskijem dvorom, nijesu imali biti lišeni toga dragocienjenoga dara; i da je tako, dokazuje nam Patrijarkalni krst, koji se sad čuva u moćniku OO. Dominikanaca u Dubrovniku, u koji, po naredbi srpskoga kralja *Uroša Milutina*, bi uložen komad sv. drva, njemu očevidno darovan od byzantinskoga dvora, kako ćemo vidjeti u IV. članku.

A kad je to tako, nama se čini sasvijem vjerojatno, da kojigod od gore imenovanijeh hrvaskijeh kraljeva, biće takogjer primio na dar od istočnoga cara moći sv. drva; i sva je prilika da se to dogodilo, kad je *Vasilije* slao *Držislavu* zlamenja kraljevskoga dostojanstva; ili može biti poslije kad su *Svetislav, Gojislav i Krešimir* sklapali još uži savez s Carigradom, i za to, kao što rekosmo, po svjedočanstvu *Cedrena*, primili mnoge darove i dostojanstva.

Ali opet nastaje pitanje: od kuda istočnijem carevima toliko dragocienjenoga drveta, da su mogli od

* *Mislin* — Les saints Lieux. Paris 1858. T. II. c. XXIII. p. 237.

Digitized by Google

njega razdijeljivati na sve strane, a prilično i za sebe dobar dio svegj ostavljati?

Evo što nam o tomu kaže povjesnica crkovna.

Jelena mati *Velikoga Konstantina* začme u svojoj starosti vruću želju, da bi iznašla *Križ*, na komu je bio mučen naš Spasitelj; o komu se je križu govorilo po predavanju, da je bio zakopan u zemlju kod samoga groba Isukrstova.

Otide dakle naročito za to u Jeruzalem, gdje pod upravom nekoga učenoga izrailjca, iliti bolje po Božijem nadahnuću, zapovjedi da se kopa na mnogo mjestâ iztočne strane od Kalvarija, obalivši za to svakijeh poganskijeh zgrada, megju ostalijem i hram koji poganici bijahu podigli na čast lažive boginje Venere, baš vrhu samoga groba Isukrstova. Kopajući u duboko, nagje se najposlije sv. grob, i kod njega tri križa, a napose natpis, i čavli kojima bi prikovat Isukrst. *

Ali kako poznati iz megju tri križa, Isukrstov križ?

Po svjetu *Makarija* biskupa jeruzolimskoga, bogoljubna cesarica naredi, da se odnesu sva tri križa pred neku nevoljnu ženu, umorenu teškom neizlječivom nemoći; pak sa cjelijem pukom stade moliti od svega srca svemogućeg Otkupitelja, da bi se udostojao objaviti čudom, koji, od ona tri križa, bijaše njegov.

* Vigji opasku 6.

Digitized by Google

Po tom zapovjedi da se dotakne nemoćno tijelo one žene prvijem križom, ali bez koristi; pa tako i drugijem; ali netom približi treći, taj čas ona nevoljnica usta zdrava i čitava, te tako bi očitovan i proglašen pravi Isukrstov križ. *

Rečenome čudu milosrgje Božije priloži drugo još sjajnije. Sv. *Paulin* i *Sulpitius Severus* pripovijedaju da — dotaknućem sv. drva — jedno mrtvo tijelo oživje.

Sveta *Jelena* radosna što je iznašla blago koje njezino srce cijenjaše više nego sva zemaljska dobra, stavi poglaviti dio sv. Križa u veličanstvenu crkvu koja, po naredbi *Konstantina*, bi sagragjena vrh groba Isukrstova, i povjeri ga biskupu jeruzolimskomu; a drugi komad posla u Carigrad svome sinu *Konstantinu*, koji primi dar najvišom radosti, i tolikom vjerom, da ulomivši jednu mrvicu, dade je zaklopiti u kacigu, koju nošaše u boju, uzdajući se, da će ga ona braniti od svake pogibelji.

Od primljenog dara *Konstantin*, kako rekosmo, pokloni jedan komad ondašnjemu papi *Silvestru I*, da ga sahrani u crkvi, koju isti *Konstantin* čini sagraditi u Rimu na čast sv. jeruzolimskog križa, gdje se i dan današnji nalazi.

Poglaviti dio sv. drva čuvao se je mirno u Jeruzalemu, na mjestu gdje bi stavljen od sv. Jelene,

* *Rufinus.* Additamenta ad hist. Euseb. c. III. — *Tillemont* Mem Eccl.

Digitized by Google

sve do god. 614. Toga godišta, za vrijeme cara *Heraklija,* vojska perzijanskog cara *Kozroja,* koji od nazad nekoliko godina ratovaše suproć istočnome carstvu, provali preko Jordana u Palestinu, oplijeni svukoliku onu nesrećnu pokrajinu, i najposlije osvoji glavni grad Palestinski, Jeruzalem, gdje vojska poruši i razvali sve, što joj dogje do rukâ, a napokon odnesoše sobom, iz megju ostalijeh dragocjenosti, i drvo sv. križa, zatvoreno u bogatoj oklopnici.

U Perziji ostane sv. drvo cijelijeh 14 godišta čuvano i poštovano od istijeh nevjernikâ, koji, kako govori *Niceforus,* nijesu se usudili dotaknuti ni samijeh pečata, kojima je bila sva na okolo opasana oklopnica; prem da neki tvrde da su je otvorili, i ocijepili neke mrvice, kojijeh, kažu, ima i dan današnji po Jermeniji, kod onijeh pobožnijeh kršćana.

Nakon četrnaest godina (628) nesta sile i okrutnosti persijanskoga cara *Kozroja,* koji nadbijen više puta od *Heraklija,* najposlije pogine nemilo po naredbi istog sina *Siroja;* a ovi, poslije očeve smrti, načini mir s *Heraklijom,* vrati mu sužnjike, i sve otete dragocjenosti, i megju ovijem poglavitu, *drvo sv. križa.*

Donese ga iz Perzije u Carigrad *Zakarija* biskup jeruzolimski, jedan od povraćenijeh sužnjika; iz Carigrada bi preneseno u Jeruzalem mjeseca sječnja slijedeće godine 629, i velikom svečanošću bi povraćeno u ponapravljenu crkvu sv. Groba.

Ali malo vremena poslije ovoga prenesenja, isti car *Heraklije* bojeći se da mu nebi oteli Jeruzalem

Digitized by Google

novi neprijatelji Saraceni, zapovjedi te se opet prenese sv. drvo u Carigrad, gdje i ostane; jer Jeruzalem, polag careve slutnje, zaista pade u ruke Saracenâ okolo god. 633, i ostane pod njihovijem gospodovanjem sve do XI. stoljeća.

Tako dakle nalazimo u Carigradu najviši dio sv. Križa, i istomačeno je, kako istočni carevi mogaše njim počastiti svoje prijatelje, a naročito kraljevski dvor hrvaski, od kuda dogje u Dubrovnik znameniti komad, o komu je riječ u ovome članku.

Ostaje nam iskazati povijest ovijeh sv. moći od onoga doba kad su bile donesene u Dubrovnik sve do danas. I najprvo — budući kraljica Margarita donijela dva komada sv. drva, a ne nalazeći se sada nego jedan, tražiti nam je, što se je od drugoga dogodilo?

Nikola Ranjina, * a za njime *Serafin Razzi,* ** s malom razlikom pripovijedaju nam, da god. 1375 Dubrovčani, budući im nestalo pjeneza, kojega trebovahu pri ratnijem spravama bosanskog kralja protiv njima, uzmu u Mlečićâ u zajam 3500 dukata, davši im u zaklad jedan od ona dva komada sv. drva što ih bijaše donijela *Margarita*, zaklopljen u zlatnome krstu, pod tijem ugovorom — ako bi Dubrovčani vratili pozajmljene novce kroz godinu danâ, ***

* Annali di Ragusa di Nicolò *Ragnina,* mss.

** La storia di Ragusa del P. Serafino *Razzi,* Lucca 1595.

*** *Ranjina* kaže da je bilo ugovoreno vrijemo od četiri mjeseca.

Digitized by Google

da im se na trag vrati položeni zaklad; ako bi se pak i najmanje zakasnili, tad da zaklad ostane Mlečićima, a Dubrovčanima pjenez.

Na zgodno vrijeme ovi uputiše u Mletke poslanika s pomenutom svotom, ali gospoda Mletačka, svakojakijem lukavijem izgovorima, stadoše otezati dok ne progje rok; a kad rok progje, odriješito očitovaše da je zaklad njihov, te da ga ne misle vratiti. *

Trudno je rasuditi istinitost navedenog dogagjaja, tim više što nemamo u Dubrovniku nikakvog spomenika, koji bi nas bolje o njemu uvjerio; a mletački povjesničari nigdje ništa o tom ne spominju. Ali, barem u bitnosti, ne donosi sobom nikakva protuslovja, da paček čini se vjerojatan, kad se promisli na onodobnu živu pobožnost i vladâ i narodâ, i pohlepu i jednijeh i drugijeh kojom nabavljaše svete moći, ne obzirujući mnogo na pravednost sredstva kojima bi ih pribaviti mogli.

A i u domaćoj historiji nahodimo ovome dogagjaju dogagjaj sličan barem u prvome dijelu. Spljećani god. 1391 dadoše u zalog Dubrovčanima jedan kovčežić pun sv. moći za 3000 dukatâ, niti ga više

* *Ranjina* pripovijeda ovu okolnost ovako: budući dubrovački poslanik prispio u Mletke malo urâ prije nego je imao svršiti najposljednji dan urečenoga roka, Mlečići zapovjediše zvoniti prije vremena večernju z d r a v u M a r i j u, tijem dokazivajući, da se je dan dovršio, i da nema mjesta povratku zaloga.

Digitized by Google

ikad otkupiše.* Tako njeki Nikša Gruović, založi Marinu Rakanoviću za 50 dukata jedan križ, u kome bi ulomak sv. drva; koga pak vlada otkupi i postavi u moćnik stolne crkve s tom pogodbom, da ga može Gruović otkupiti, plaćajući vladi 20 perpera na godinu, dokle bi vaskolik dug isplatio.**

Što se pak tiče mûka Mletačkijeh spisateljâ, to bi se moglo istumačiti tijem, što su Mlečići u svemu bili lukavi, pa i u tomu, te veoma oprezni bijahu da o ovom ni riječi ne spomenu, da ne bi svijetu poznato bilo prijevarno djelo njihove domovine.

Ali opet treba ispovidjeti, da rečeni dogadjaj nije se mogao zbiti navedene god. 1375, jer u popisu moćnika sv. Stjepana god. 1493, naznačena su dva komada sv. drveta;*** iz toga se vidi, da — ako je istina, da se je to dogodilo — imalo se je dogoditi iz medju god. 1493—1396, jer u popisu odijela i posugja crkve sv. Stjepana — koji bi učinjen god. 1496 — ne nahodi se nego samo jedan križ. †

* Evo što o tome piše *Ranjina* „l' anno di Christo 1391 „i Spalatrini impegnarono a Ragusa un tabernacolo d' „argento indorato con certe reliquie dei santi per somma „di ducati 3000 nello mese di Gennaro, qual fino al „presente giorno resta a Ragusa." — U kazalu g. 1500 taj kovčežić nazvan je *Spljet.* Koje moći bijahu u njemu zatvorene, nije nam poznato. Ovaj kovčežić propane u velikoj trešnji.

** Vel. vijeće 25. kolovoza 1421.

*** Vigji opasku *C.* u prvome članku.

† *Divers. Notariae.* Die 16. Aprilis 1496 — Inventa-

Digitized by Google

Oko toga doba bilo je dojsta slučajeva, koji su mogli usilovati Dubrovčane na rečeni zalog; jer onda baš izide na njih nepravedna zapovjed Bajazeta turskog cara, da plate u tri roka sto tisućâ dukata * poturčenjaku Ahmetu, sinu Stjepana Kozače, njegovu zetu, za zemlje, koje vlada dubrovačka bijaše kupila u Stjepana i njemu potpuno platila. U takijem tijeskočama nije se čuditi, ako je založila jedan komad sv. drva.

Jedini komad dakle, koji nam je ostao, bijaše čuvan najvišom pomnjom u moćniku sv. Stjepana, i tako je slijedilo sve do god. 1667, kada strahovita trešnja 6. travnja nanese Dubrovniku nenaknadivijeh štetâ, u kojoj bi oborena i crkva sv. Stjepana, čitav ostavši jedini moćnik. Malo danâ poslije trešnje, budu prenesene iz moćnika sv. moći, i megju njima sv. drvo križa, i postavljene u tvrgju, koja se zove *Revelin*. O tom nam pripovijeda Nikola *Bunić* ** u svojim rukopisnijem spomenima „Sutradan 14. (travnja)

---

rium paramentorum, argentariorum, librorum et aliorum rerum Ecclesiae s. Stephani de Pustierna. &. Crux una de argento inaurato cum ligno clauso in ea in qua est circiter una libra de argento ultra lignum praedictum.

* *Appendini* — Notizie istorico-critiche ecc. Ragusa 1802 — T. I. pag. 309.

** Ragguaglio delle cose accadute a Ragusa dopo che fù dal terremoto distrutta l' anno 1667 a dì 6. Aprile, di *Nicolò* di Giovanni *Bona* — mss.

Digitized by Google

„uljezoh u tvrgju Revelin, i tu tako nagjoh sveti „križ s ostalijem moćima, koje su bile u sv. Stje„panu, brojem 38, dvije bo se izgubiše, gdje stoje „na trpezi u jednoj razvaljenoj sobi rečene tvrgje, „bez svijeće, i bez ikakva počasnog znaka. Ne mo„gući drugo, natopih ih svojim suzama, posvećujući „sebe njima na obranu sve do smrti, a smrt sam „i onako imao pred očima jer bi se često čulo da „dršće tvrgja od trešnje, koja ne prestajaše.“

A po što se od straha oporaviše zaostavši Dubrovčani, iskopaše, kako rekosmo, iz pod razvalinâ stolne crkve sv. moći, koje su se u njoj hranile, i jednako ih staviše u *Revelin*; od kuda, posljedne nedjelje srpnja, primjestiše tolîko ove, koliko one sv. Stjepana, velikom svečanošću, u kapitol oo. dominikanaca.

U kapitolu oo. Dominikanaca stale su sv. moći, zajedno sa sv. drvom od križa, sve do god. 1721, kad budu na dan sv. Vlaha prenesene u krasnu, za to pripravljenu kapelu iz nova sagragjene stolne crkve.

U ovoj kapeli, na uzoritome prijestolju, stoji komad sv. drva, o komu smo do sad govorili, zatvoren u krstu od srebra pozlaćena. Ovaj srebrni krst visok je centimetrâ 55 : 5; a poprijeko iznosi c. 45. Na četiri kraja, s jedne strane, na oskok su izragjeni četiri evangjeliste; na vrhu sv. Ivan, ozdo sv. Luka, na desnome lâktu sv. Mato, a na lijevome sv. Marko. S druge strane takogjer su četiri slike, to jest od-

Digitized by Google

zgora bl. Gospa s djetetom, doli sveta Klara s piksidom u ruci, na desnome lâktu sv. Vlaho, koji drži na ruci grad, a na lijevome sveti Stjepan prvi mučenik, koji nosi kadijonik. Uzduž krsta, na srijedi, ima šupljina duga cent. 25 : 5, široka cent. 12, a duboka okolo c. 3, zatvorena s jedne i s druge strane caklom, vrhu koga ima mrežica, spletena od srebrne žice pozlaćene; i u toj šupljini stoji sv. drvo, i tako se može gledati s jedne i s druge strane.

Ovaj krst prije se je iznosio litijom preko grada na 9. siečnja svake godine, a to na uspomenu kuge, koja se bijaše objavila u Dubrovniku god. 1691; i u istoj prigodi nosile su se glava i noga sv. Vlaha. Tako isto nosio se je na 6. travnja, na uspomenu velike trešnje god. 1667, zajedno sa sv. Sakramentom, Pelenicom, slikom bl. gospe, glavom i rukom svet. Vlaha. Na svrhu na dan 3. svibnja na uspomenu kuge god. 1586.

Sada se ne iznosi izvan crkve, a samo na 9. siečnja svake godine čini se s njime litija u crkvi, na okolo izpod svoda; redovno pako prekaživa se puku na štovanje svaki petak korizmeni, i kad su svetkovine sv. križa.

Komad sv. drva nema nikakve pravilnosti, nego je negdje dulji a negdje širi, a tako isto gdjegod tanji a gdjegod deblji. Lica mu nijesu ravna, i na jednoj strani vidjet je svakako izrupano. Ima takogjer tamo i amo mnogo pukotina od kojih neke jedva se mogu upaziti, a neke su pošire.

Digitized by Google

Zbog te nepravilnosti, debljina mu se ne može točno označiti, ali jedno na drugo držimo da iznosi cent. 2 : 5; dočim mu je najveća duljina cent. 24, a širina c. 8.

Pomast mu je na način kostanja, dosta tmasta gotovo crna; a tvrd je toliko, da se ne da rezati ni najoštrijim nožem, nego se pod njim cijepa na malahne mrvice, kao da je od cakla.

Ova tvrdoća od drveta uzrok je, cijenimo, sadašnje nepravilnosti ovoga komada; jer ako bismo držali da mu je oblik bio pravilan u početku, kad je bio otkinut od višega komada u Carigradu, vjerojatno je da će biti poslije — kad se je nalazio u hrvaskijeh kraljeva, a za tijem pri dubrovačkoj vladi — od njega kidali za različite pobožne porabe, i nemogavši pravilno rezati zbog tvrdoće, sva je prilika da su odtud odovud cijepali, kako su bolje mogli.

Prem da, kako smo rekli, sadašnji oblik ovoga komada čini sumnjati, da se je negda kidalo od njega, budi u Dubrovniku, budi prije nego je amo bio donesen, ipak nemamo o tom izvjesnijeh dokazâ sve do god. 1844., kad ondašnji dubrovački biskup *Toma Jederlinić* ocijepi od njega nekoliko, te nešto posla na dar u Rim kardinalu *Jakobu Fransoni-u* načelniku skupštine *de Propaganda Fide;* koji komad, po prilici, kako nam je neki očevidac kazao, imao je biti dugačak od 6 do 7 cent., oko dva širok, a debeo blizu jedan centimetar. Nešto paka pokloni god. 1853. nadvojvodi austrijskome *Ferdinandu Maksimilijanu,* poslije

Digitized by Google

meksikanskome caru, koji davši zatvoriti primljeni komad u bogatu oklopnicu, obloženu dragijem kamenjem, darova ga, prigodom svog putovanja kroz Palestinu, kapeli sv. Jelene u Jeruzolimu, * s naredbom, da se usadi u križ koji sv- Jelena drži u ruci, da bi tako bio na očima pobožnome puku. Kolik je bio taj komad nije nam poznato.

Sitnijeh otkidakâ sv. drva, ocijepljenijeh u rečenoj prigodi, bilo je takogjer razdijeljeno njekijem crkvama naše biskupije, i različitijem pobožnijem osobama. Ne znajući kolika je bila prijašnja veličina sv. komada, ne možemo ni rijeti koliko ga je ukupno omanjio biskup *Jederlinić*; to nam se samo čini, da je kidano od njegove debljine, a u duljinu i širinu da nije ticano.

Što se tiče vrste drveta sv. križa, nijedan od starijeh crkovnijeh povjestničarâ ne ostavi nam o tom spomena. Ako je vjerovati nekijem starinskijem stihovima, bilo ga je od četiri vrste; to jest, od cedra, čempresa, pome i masline. **

Najposlije veleučeni Francuz g. *Rohault de Fleury*, koji će uzdamo se do brzo izdati svoje mudre istrage o istovjetnosti pravog križa, piše nam, da mikroskopska razgledanja, učinjena po njegovu nalogu od botaničkijeh profesora u Francuskoj i Italiji, dadoše mu

* *Mislin* — T. II. ch. XXIII. p. 259.

** „Quattuor ex lignis Domini Crux dicitur esse:
„Pes Crucis est *Cedrus*; corpus tenet alta *cupressus*,
„*Palma* manus retinet; titulo laetatur oliva.

Digitized by Google

vazda vrstu od *Conifera*, pinja iliti bora na priliku; kojoj vrsti, po mnijenju učenog nam prijatelja popa *Mata Vodopića*, baš pripada i naš komad sv. drva. *

Prije nego dovršimo ovo izvješće, nećemo propuštiti povijest, koju nam donosi *Razzi* o rečenijem moćima, sasvijem drukčije od ostalijeh.

On kaže, da u desetomu vijeku donese ih u Dubrovnik *Pavlimir* kralj srpski, onda kad je iz Rima dohodio u Trebinje, da preuzme kraljevsku stolicu, koju *Časlav* bijaše oteo njegovu djedu a svom ocu *Radoslavu*, usilovavši prognanog oca da uteče u Rim

O ovomu *Pavlimiru*, kojega povijest, budi rečeno mimogred, sasvijem je zamršena, kažu svi naši ljetopisci, da je prošô preko Dubrovnika, pomogao ga utvrditi, ostavio mnoge darove, i imenito moći svetijeh mučenikâ Nerea, Akilea, Pankracija, i djevica Petronile i Domitile; ali nijedan osim *Razzi* ne pripisuje njemu drvo od križa.

Megju ostalijem *Miletius*, najstariji povjesničar dubrovački, spominjuć gore rečene moći, o sv. drvu ne govori ni riječi; što jednako potvrdjuje i *Tubero*. Ne znamo dakle od kuda, i kako je mogao izvaditi svoje pripovijesti *Razzi*; čija tvrdnja zaslužuje toliko manje važnosti, što njega, kao tugjina, moglo je lašnje prevariti pučko neizvjesno predavanje. **

* Vigji opásku *D.*

** Ot. Serafin *Razzi* rodom iz Florence dominikanskoga reda, god. 1587 vladao je dubrovačkijem samostanom, i po smrti arkibiskupa bi odabran za vikara kapitu-

Digitized by Google

Ostaje nam na svrhu štogod rijeti o ostalijem komadićama sv. drveta, koja su zatvorena u križima srebrnijem, u štičicama pokrivenijem srebrnom pločom, u oklopnicama itd., i čuvaju se u moćniku stolne crkve.

U popisu moćnika stolne crkve prvi put učinjenome god. 1335., spominju se četiri oklopnice sa svetijem drvom *(Tres incone cum tribus Crucibus de ligno Xpi — Una Crux de ligno Xpi.)* a u dodatku priloženome god. 1350. nahodilo se je drugijeh pet križa.

U kazalu moći okolo god. 1500. označuju se četiri križa srebrna, šest drugijeh u štičicama pokrivenijem srebrnom pločom, i još jedan križ u trokrstu.

Valja rijet da neki od tijeh križa poginuše u velikoj trešnji (1667), ili može bit da su bili izlomjeni, te iz njih preneseno sv. drvo u onaj patrijalkalni križ, koji u popisu svetijeh moći učinjenome god. 1721. ovako je označen, kako nam svjedoći Cerva *„una Croce Patriarcale entro una cassettina d'argento indorata con serratura, in cui più pezzetti di s. Croce.“*

U popisu pak god. 1785., osim velikoga komada sv. drva, o komu smo govorili u ovome članku, i koji je naznačen pod brojem:

---

larskoga, u koja doba stavi se pisati povijest dubrovačku, posluživ̌ši se u dvjema prvijem knjigama historijom *Ranjine.*

Digitized by Google

I. Crux magna ligni pretiosi.

nalažu se još:

XIV. Crux Patriarchalis in tabula.

XX. Crucis lignum in tabula, cum lamina argentea.

XXIII. Crux argenti cum reliquiis.

LXXXVII. Lignum Crucis.

XCI. Lignum Crucis.

CXXXI. Theca in forma pyxidis cum ligno Crucis, et reliquiis plurimorum sanctorum.

CXXXIV. Crux Patriarchalis lignea cum lamina argentea.

Najposljednji popis sv. moći bi učinjen, kako rekosmo, god. 1844., u komu se iznahode nekoliko moći, koje prije nijesu pripadale stolnoj crkvi, nego dumanskijem manastijerima, koji pod Francuzima bjehu zatvoreni. I tako, u ovome najpošljednjemu popisu, nahodimo suviše koji križ sa sv. drvom.

U rečenome popisu god. 1844., pod brojem I. zabilježen je veliki komad sv. drva ovako:

I. Lignum s. Crucis.

Manji su komadići ovi koji slijede:

1. *Crux patriarchalis in tabula* — pod br. XIII. Srebrna pozlaćena ploča na drvu pribjena, na okolo na način okvira lijepo izragjena i dragijem kamenjem obložena; široka je cent. 20 : 5, a visoka cent. 28 : 8. S gornje strane naslikovana su dva angjela, a s donje, na desnu Gospa, a na lijevu sv. Ivan evangjelista. Po sred ove ploče usagjen je krst pa-

Digitized by Google

trijarkalni, učinjen, rekao bi, od kakva crnog tijesta, te je s toga na dosta mjestâ popucao. Ne vidi se mjesto gdje je bio postavljen komad sv. drva, koji u ostalom imao je biti posve malahan. Što se tiče radnje, sva je prilika da je djelo davne prošlosti.

2. *Lignum Crucis in tabula cum lamina argentea* — pod br. XX.

Srebrna pozlaćena ploča na štici pribjena, široka centim. 22, a visoka 37 : 5, slična prvoj, s tom razlikom, što je krst od tvrdog drva, u kome, na srijedi donje popriječne palice, ima biti zaklopljena mala mrvica sv. drva, jer se vidi jamica pokrivena istijem drvetom od koga je učinjen krst.

3. *Crux argentea cum reliquiis* — pod br. XXIII. Križ srebrni resarijam urešen, u kome, po srijedi, ima biti jedna mala mrvica sv. drveta, kako kaže dotični natpis, a na četiri kraja nalaze se različne moći svetaca.

4. *Lignum Crucis* — pod br. LXXXI.

Srebrni sud, nalik na *ostensorium*, visok centim. 37. Zatvoren u caklu vidi se komad sv. drva širok cent. 2 : 7, visok c. 3 : 2, a debeo c. 1 : 5; ali je očito, da negda je imao biti visok cent. 4 : 7, jerbo okrug gajtana od žute i crljene svile zapreden, kojim je na križ opasano sv. drvo, prazan je na vrhu za cent. 1 : 5, a ta praznoća imala je biti od prije napunjena sv. drvom.

Ovaj komad, po svjedočanstvu *Cerve*, bio je prenesen u sadašnji srebrni sud 29. ožujka 1743, iz dru-

Digitized by Google

gog suda od drva pozlaćena. Od zada na sudu stoji pečat kapitolarni.

5. *Theca in forma pyxidis cum ligno s. Crucis et reliquiis plurimorum sanctorum martyrum* — pod brojem CXXXI.

Na srebrnom podnožju položena je obla posuda od srebra pozlaćena, s jedne strane i s druge caklom zatvorena, a ispod cakla na kvijeru štije se natpis gotičkijem slovima različitijeh moći svetaca, megju kojim je zabilježen komadić sv. drveta od križa. Kolik je taj komadić nebi umjeli rijeti, ali po prilici ima biti posve malahan.

6. *Crux Patriarchalis lignea cum lamina argentea* pod br. CXXXIII.

Srebrni patrijarkalni krst, visok centim. 38; od popriječna dva lâktâ, gornji je dug cent. 13, a donji c. 18. Djelo je dosta starinsko, krasno navezeno, sa 30 ukovanijeh dragijeh kamenja na licu. Na gornjoj strani krsta ima šupljina na način križića, koja je imala biti napunjena sv. drvom; njezina je duljina milim. 61, a poprijeko je dugačka mil. 40, dubljina joj je mil. 6, a širina mil. 4. U toj šupljini sad nema nego jedan cigli komad sv. drva dug cent. 3, širok mil. 3, a tako isto debeo, koji napunjiva donji lâkat te šupljine; ostala su tri prazna.

Na donjoj strani krsta ima takogjer druga šupljina na način križića, koja je imala biti napunjena svetim drvom; njezina je duljina milim. 74, poprijeko je dugačka mil. 40, u ostalomu je kao i

Digitized by Google

gornja šupljina. Poprijeko ima jedan komadić sv. drveta dugačak milim. 37, a u podnožju drugi komadić dug 25 milimetra. Komadi kojih nema, bi će ih nestalo s toga, što u ovom krstu moći nijesu branjene ni caklom, niti ikakvijem drugijem načinom; i budući su nepristano od nazad toliko vijekova izložene zraku i prašini, to je, cijenimo, uzrok, što je ovdje pomast sv. drva drukčija nego ostale, to jest mnogo svjetlija.

7. *Crux argentea* — pod br. CXXXV.

Srebrni križ lijepo uragjen, vaskolik kovnijem staklom urešen, a djelo je veoma starinsko. Prazan je, niti znamo je li u njemu bilo drva od križa, ili drugijeh moći. Ovoga križa nema u popisu g. 1785.

8. *Alia Crux argentea* — pod br. CXXXVI.

Križ sličan rečenome, lijepo uragjen, kovnijem staklom urešen, posrijedi i u četiri kraja stoje moći zamotane u bumbaku, ali ne znamo koje su. Ni ovaj križ se ne nahodi zabilježen u popisu god. 1785.

9. *Tabula lignea deaurata cum Cruce Domini* — pod brojem CLXV.

Drveni okvir pozlaćen, pokriven caklom, a od zada štičicom zatvoren. U nutra visi mali srebrni križić visok cent. 6, a poprijeko c. 5; i u križiću mala mrvica sv. drva. Ove moći bile su prenesene u stolnu crkvu iz manastijera Dumana sv. Marije, kako svjedoći opaska na štičici od zada.

10. *Crux argentea cum particula ligni s. Crucis* — pod br. CLXVII.

Digitized by Google

Srebrni krst visok cent. 26, a dugačak c. 20:5, u nutra je komad sv. drva dug cent. 6 : 7, širok m. 7, a debeo mil. 6. Ovo ima biti križ biskupa *Bonifacija*, o komu ćemo govoriti u slijedećemu članku, koji po svoj prilici odgovara br. XCI. popisa g. 1785.

Opaska A.

Nijesmo u stanju, da točno opredijelimo doba, kad je kraljevao *Stjepan*. On je od prilike vladao poslije god. 1035. do 1050, jer te godine bi kraljem okrunjen njegov sin *Krešimir Petar II.* (*Lucio* l. II. c. 15 p. 96, 97 — l. II. c. 8 p. 76—78 = *Orbini* pag. 346 = *Du Fresne* iz *Schylitzes* p. 789.)

Lucio iz Dandula, i mnogi drugi povjesničari, koji su pisali o *Stjepanu*, tvrde, da prigodom vojevanja Hrvata protiv Mlečića god. 997, on bi dat duždu mletačkome *Petru Orseulu* za taoca, da bi mu jamčio da neće više napadati Hrvati na gradove dalmatinske, koje dužd bijaše zauzeo; i tako *Stjepan* da se je u Mlecima odgojio, i tu oženio s *Hičelom* kćerom dužda mletačkoga. Kažu još, da se je *Stjepan* dva puta ženio, ali ime druge žene ne donose jednako. *Valerio di Ponte*, *Farlati*, i za njima *Mikoczi i Katalinić*, zovu je *Vekenegom*, i to bi bila ona što joj je grob u dumanskome manastijeru sv. Marije u Zadru. Ali iz natpisa koji se štije na grobu, i iz drugijeh okolnosti, koje umno navede g. *Kukuljević* (Arkiv,

Digitized by Google

knjiga V.) očito je, da *Vekenega*, od plemena hrvaskijeh kraljeva, nije mu bila žena; s druge strane, dubrovački ljetopisci, pučko predavanje u Dubrovniku, i natpisi u crkvama sv. Stjepana i sv. Margarite, svi se u tome slažu, da je drugoj *Stjepanovoj* ženi bilo ime *Margarita*.

Neki od rečenijeh dubrovačkijeh ljetopisacâ dodaju da je *Margarita* bila u srodstvu s *Pavlimirom* po tankoj krvi, a neki da je pripadala staroj dubrovačkoj porodici de *Cruce*. Ovo posljednje, ako je istinito, moglo je biti uzrok što se je *Margarita*, po smrti muževljoj, preselila u Dubrovnik.

Govore takogjer, da je ostavila svoj stolni grad što ne imaše od sebe poroda, te kraljestvo po smrti *Stjepanovoj* prigje u ruke njezinijeh pastoraka, koji je žestoko mrzjahu, — kao i to da po smrti *Margaritinoj* Dubrovnik mnoga pretrpi radi njezina nasliedstva, koje ti pastorci zahtjevahu.

Veći dio našijeh povjesničara, i dolje navedeni natpisi, nazivlju *Stjepana* kraljem bosanskijem, a tako jednako i *Margaritu* kraljicom bosanskom; što mi cijenimo da je puka pogriješka, jer onda nije bilo toga naslova u Bosni, nego Bosnom su vladali banovi zavisni od kraljevâ hrvasko-dalmatinskijeh. Može biti da se je kod našijeh spisateljâ bila uvukla navada nazivati kraljeve hrvaske bosanskijem naslovom uzimajući *pars pro toto*, s toga što su Bosnu, kao bližu, bolje poznavali. Ovo nam se mnijenje čini vjerojatnije nego da su Dubrovčani zvali kakva vojvodu

Digitized by Google

kraljem, a ni istoga Stjepana brata Držislavova, koji bijaše vojvoda bosanski.

U opće je mnogo tmasta i zamršena svakolika povijest o životu i smrti kralja *Stjepana*. Ako je vjerovati *Skilicu i Zonari* grčkijem pisaocim *(Du-Fresne*, de Regno Croat. et Dalm. p. 70) Srbija i Hrvaska za vladanja *Svetoslava* bile su osvojene od Grka, i god. 1019 *Svetoslav i Krešimir* bjehu odvedeni u Carigrad, a *Gojslav* izdajnički ubjen na brijegu Save. Ne hotjevši se banî i župani podložiti Grcima, pretrpiše mnoge krvave bojeve do god. 1036, kad *Stjepan* pobježe iz Carigrada i oslobodi Hrvasku od grčkoga jarma, i tako uzide na očinski prijesto. *(Švear* Ogledalo Iliriuma; Zagreb 1839, str. III. pogl. XXXV.)

Što je od ovoga svega istinito? Ostavljamo da drugi rasude.

Neki pišu da *Stjepan* umrije okolo god. 1045. u Prapratni, i da bi ukopan u crkvi sv. Andrije; ali kad bi se vjerovalo slijedećemu natpisu, koji urezan u kamenu još se nalazi megju razvalinama stare crkve sv. Stjepana, *Stjepan* bi bio pokopan u Dubrovniku; evo natpisa.

IVNIVS GRADIVS MATTÆI FILIVS PIETA
TE MOTVS OSSA EX SEPVLCHRIS ANTE
HANC ÆDEM POSITIS IAM PENE VETVSTA
TE DIRVTIS IN QVIBVS ETIAM STEPHANI
REGIS BOSNÆ CVIVS VXOR MARGARITA
HANC ÆDEM DIVO SVI VIRI COGNOMINI
POSVERAT CONDITA FVISSE FAMA
FEREBAT COELI ET HOMINVM IN

*

Digitized by Google

IVRIIS OBNOXIA IN HOC SEPVLCHRVM SVA IMPENSA FACTVM,
ANNVENTE SVMMO PONTIFICE GREGORIO XIII TRANSFERENDA CVRAVIT ANNO MDLXXXX.

Proti općenom mnijenju u ovome natpisu se navodi, da je *Margarita* sagradila crkvu sv. Stjepana, a zna se da je bila zazidana mnogo prije, kao što nam svjedoči isti *Porphirogenit. Stjepan* i *Margarita* samo su je ponapravili.

Prem da uprav ne dotiče ovo izvješće, priložićemo ništa ne manje drugi jedan grobni natpis, koji jednako u kamenu urezan nalazio se je negda na istoj crkvi, i spominjô je nekoga Gervazija *Petrana* vlastelina dubrovačkoga, upravitelja one crkve:

Anchora, spes, portus miseris Gervasius ortus,
Nobilis urbana prudens de stirpe Petrana,
Abbas, Protector, Laris istius quoque Rector,
Qui venerabatur prae cunctis hic tumulatur,
Ipsius atqui mei sis memor alma Dei.

Kod omirinâ razvaljene crkve nahodi se još mala ploča od kamena na niski oskok okresana, koja ima biti ostatak iste crkve. Visoka je dvije noge, i nosi znakove barbarskoga rimskog ukusa, slično svijem ostalijem gragjevinama XI. ili XII. vijeka, koje su niz jadransko primorje *(Eitelberger* — u djelu gore pomenutome.)

Digitized by Google

Opaska B.

Kraljica sagradi crkvicu na čast sv. Margarite u ogradi stare tvrgje imenom *Lave*, blizu vrata kroz koja se je ishodilo u *Pusterulu* iliti *Pustijernu*, s toga su se vrata zvala sv. Margarite.

God. 1571 bi ta crkvica razvaljena i mjesto nje druga sagragjena od dubrovačke vlade na mjestu, gdje se i dan današnji nalazi. A tomu je bio uzrok ondašnji turski pomorski rat; jer strašeći se onda Dubrovčani da tursko vojno brodovlje ne bi kakvu pogibelj nanijelo i njihovu gradu, htjedoše ga utvrditi bolje nego što do tada bijaše utvrgjen; a to i učiniše pod upravom vojvode *Saperosa Matteucci-a* iz Ferma, koje ga im bijaše za tu svrhu dobavio papa sv. *Pio V.*, uzdignuvši na mjestu gdje je bila crkva bedem, komu osta ime sv. Margarite.

Na novoj crkvi sv. Margarite, koju sagradiše one iste godine malo podalje od onoga mjesta gdje prije bijaše, stoji više vratâ slijedeći natpis urezan u kamenu, kojijem se potvrgjuje gore navedeno pučko predavanje o dolasku Margarite u Dubrovnik.

Regina Bosnae Margarita traditur
Dicasse templum Margaritae Virgini,
Olim beata cum fuere saecula,
Id nunc sacellum transtulere providi
Patres, fremente Marte circum moenia,
Cum Classe Cypro Rex Selymus imminet.

Digitized by Google

Ova crkva bi uzdignuta na naslov *Rektorata*, i radi toga utemeljena dotična zaklada troškom vlastoske porodice *Restića*, koja s toga dobi u toj crkvi pravo *Patronata*. Na otaru nalazi se stara prilika na kojoj je naslikovana sv. Margarita, sv. Ivan evangj. i sv. Jerolim. Blizu crkve bila je kućica gdje stanovaše dumnica, koja po starome običaju imaše pomnju od crkve. — Sada je ta crkva zatvorena božjoj službi i odregjena za mrtačku kapelu vojničke bolnice.

Druge dvije crkvice uzdignute troškom dvorkinjâ *Margarite* bijahu posvećene na čast sv. Jelene i sv. Lucije.

Opaska C.

Povjesničari byzantinski, navlaštito *Sokrates*, I, 13 — *Sozomenes* II, 1 — *Rufinus* I, 7 — *Theodoretus* I, 18 — i *Eusebius* u svojoj kroniki, složni su u tomu da se je iznašašće sv. križa dogodilo god. 325. Isto svjedoče sv. *Ciril* Jeruzolimski, koji govori da je svojim očima vidio sv. drvo, sv. *Ambrosius*, *Sulpitius Severus*, sv. *Jerolim*, sv. *Ivan Zlatoust*, i mnogi drugi.

Čini će se komu trudno vjerovati, ds se je nakon tri vijeka mogao tako lasno iznaći sv. križ. Treba dakle znati, da običajno židovi, kada bi koga osudili na smrt, kod njegova bi groba zakopali sva mučila, kojijem bi se služili da ga smaknu. Jednako učiniše i po smrti Jezusovoj. Kad ga položiše u grob iznova izdubljen u hridima Kalvarija, blizu groba zakopaše križe, na koje bi propet on i s njime dva razbojnika.

Digitized by Google

Glavna stvar dakle bila je, da se iznagje grob. Ali i to ne bijaše sa svijem trudno; jer, i ako ćemo za čas staviti na stranu božije providjenje i vladanje, svegj su se živa uzdržala predavanja megju kršćanima o mjestima posvećenijem životom i mukom Isukrstovom; evangjelisti paka govoreći o grobu u kome bi Isukrst pokopan, vele, da je bio na kalvariju, što bijaše mala glavica na višemu brijegu nazvatome Golgota, i da na Golgoti, i na okolo nje, nije bilo nikakvog drugog groba, izvan onoga nazvata grobom Josipa od Arimateje, koji bi daleko od Kalvarija, i imaše više pećinicâ, dočim Isukrstov grob ne imaše nego samo jednu. To bijaše novi grob u kome ne bi niko ukopan (*Ivan* XIX, 41); nov, ne samo jer ne bi drugo čeljade u njemu ukopano (što ne običavahu ikada žudjeli), dali jer ne bijaše nijedan drugi grob izdubljen i urezan u hridima od Kalvarija.

Ne zavisno od ovijeh dokazâ, isti hram i stupni kipovi uzdignuti od *Adrijana*, kazali su gdje je bio njegov grob, jer iz megju ostalijeh sredstva, kojijem su se služili progonitelji jeda bi uništili kršćanstvo u Palestini, bilo je i to, namjestiti poganske obrede i svetilišta ondje, gdje su se najradije kupili kršćani; kako nam svjedoči *Eusebije* (l. III. Vit. Const. c. 24, 25, 26), a potvrgjiva *Sozomen* besjedeći o grobu Isukrstovu (l. II. c. 1.) „Simulacrum in eo constituunt „ad eum sane finem, ut qui Christum in eo loco ado„rarent, Venerem viderentur colere; et temporis diu-

Digitized by Google

„turnitate, vera causa cur homines eum locum vene-
„rarentur, veniret in oblivionem".

Što se pak tiče spisateljâ koji nam svjedoče iznašašće sv. križa, spomenućemo samo tri suvremenika; sv. *Cirila* biskupa jeruzolimskoga, koji govori o tomu u svojoj poslanici cesaru Konstancu, sinu velikoga Konstantina; *Eusebija* biskupa cesarijskoga, koji spominje čudesa učinjena za svoga doba na grobu Isukrstovu i na Kalvariju (Montfaucon, Pr. ad Euseb. Comm. in Psal. c. III. n. 6); i na svrhu svjedočanstvo, koje se nalazi u jednoj knjizi pape *Eusebija*, koju donosi *Gratian de Consecrat. dist. 3.*

Iznagjen sv. križ, bi razlomjen na više komadâ, a neki od ovijeh razdrobljeni u sitne mrvice, i razdijeljeni svuda po svijetu. Mnoštvo tijeh malijeh mrvica dade povod krivovjernicima izrigati svoj jed proti općenome bogočašću. *Kalvin*, megju ostalijem, reče da trista ljudi ne bi dan današnji mogli nositi drvo sv. križa, koje se nahodi po svijetu; a *Luter* tvrdi, da bi mogao sagraditi cijelu kuću s mrvicama drva od križa.

Koliko je lažno to govorenje, pozivljemo se na gore navedenog g. *Rohault de Fleury*, koji nam piše, da nakon duga istraživanja uvjerio se je, da križ Spasiteljev imao je biti težak oko 100 kilogramâ; a da on uslijed dobitijeh izvješća, koja je iskao po svijetu, nije mogao sastaviti deseti dio rečene težine. „D' autres considérations tirées des forces de l' homme,
„de la longueur et des difficultés de la voie doulou-

Digitized by Google

„reuse à Jérusalem, de la maniere de mesurer des „anciens, de mesures qu' ils employaient, ont con- „trolé mes premieres études et je suis arrivé à dire „que la croix devait avoir 10 coudées de longueur „au montant, 5 à la traverse, et présenter ainsi un „volume d' $^1/_6$ de metre cube du poids d' environ „100 kilogrammes. Reste à connaitre si les Reliques „repandues dans le monde sont assez considérables, „comme le dit Calvin, pour en charger 300 hommes; „ou si, comme je le crois d' après tous les renseigne- „ments précis qui m' arrivent de toutes parts, ce qui „reste ne fait pas le *dixieme* du volume de la Croix."

Opaska D.

Zamolismo prijatelja popa *Mata Vodopića*, da izvidi i podloži botaničnikijem pokušajima veliki komad sv. drva od križa, i dobismo od njega ovo pismeno njegovo mnijenje, koje donosimo od riječi do riječi.

= Komad sv. drva križa dug je 9 palacâ, širok tri, debeo okolo $^3/_4$ p., i sasvijem da slomjen u troje, bijaše s prva jedan sami komad, jer ulomci tako se spajaju da inačije ne može se posumljiti. Boja mu je zagasita, i golijem okom gledajući ga, malo manje neg crna; zagasitija je sa sprednje strane (one to jest na kojoj oklopnica ima sliku blažene Djevice i inijeh svetaca) nego sa stražne.

Pazeći obje strane kroz sitnozor lijepo se vidi da komad bi ocijepjen niz duljinu poglavitoga drva,

Digitized by Google

a ne izvagjen preko debeline; to jest bi razcijepljen okomice a ne obzornijem posjekom. Vidi se takogjer da sprednja strana bijaše negda uglagjena, vrh koje s vremenom pružio se je jedan steralj tamo i amo prekinut učinjen, cijenim, od vlage i prašine, i to može biti još onda kada sveto drvo ležaše u zemlji za blizu 300 godišta zakopano. Kroz ovaj uzrok usugjujem se rijeti, da komad našega moćnika dignut je ne iz sredine sv. križa, nego paček sa jednoga od lica.

Stražne strane komada čisto je, i gledajući ju kroz sitnozor, izgovara bojom crno-crvenom. Po ovoj strani ne pazi se nikakva steralja inostrana, i ovo za nago ima biti ona strana, koja bijaše ocijepljena od poglavitoga drva. Na ovoj strani sabrao sam sve moje opaske.

I prvo, razgledajući u opće samo površinu te strane, vidiš je punu brazgotina koje nijesu jednako ni duboke ni razdijeljene, površina slična onoj, koju kaže jedan komad *slatkoga drva* bradvom razcijepljena. — Od kad naš komad bi rastavljen od poglavitoga drva sv. križa, minulo je oko 1600 godinâ. Ovo dugo vrijeme imalo je obradit u njemu ne malijeh promjenâ; i za to sad nam se kaže osušeno, negibko, i tvrdo poput kosti, i u sebi tako žgureno da s najboljijem sitnozorom koga imam, nijesam mogao razabrati razregjenje stanica ni drvenijeh prugâ. Sa svijem tijem od nešta posve malahna što mogah razabrat na jednomu mjestu komada, i na jednomu ulomku veličine maloga lješnika, koga si mi ti isti

Digitized by Google

poklonio, čini mi se, da slične stanice i drvene pruge nahode se u drvu *Češernjaka* (Coniferae).

Sa površine komada progjoh razgledati njegovu stranu obzornu. Rekoh malo prije da je komad slomjen u troje. Na srednoj puklotini dake s gornje strane nahodi se ocijepljen jedan odlomak poput klina, kojega podanak bijaše naslonjen na komad razdijeljen od rečene puklotine. Ovi podanak mogaše imati jednu četvrtinu palca u obodu (diametro), i toliko baš mjesta ostavi mi za razgledati komad sa svoje obzorne strane.

Na ovome malašnome prostoriću zapazio sam jednoga u drugomu dva kružna odlomka biljezajuća drvene nasade narasle s godištim još kad stablo bijaše zeleno, i koji (krugovi) jače se vide u slatkomu neg li u tvrdomu drvu. Istu stvar zapazio sam na malomu odlomku gore spomenutomu. Ovi nasadi nakon vijekâ i vijekâ ovako vidljivi, po mojoj misli, i po mnijenju našijeh *Gruškijeh* prota od Brodâ, s kojijem sam se svjetovao, ne pristoju nikakvom tvrdomu drvu, na priliku *dubovini*, *orahu*, *drenovini* itd., da li pače samo drvu raznijeh vrsta *Borovine*, i još slagjijeh.

I za bolje se uvjerit, otidoh glavom vidjeti drvlje u shranama našega škara, i zamolih prote da mi pokažu najstarije komade svakoga drva koga su po sreći mogli imati. I u istinu zapazio sam da na samijem komadima *češernjaka* (coniferae) drveni nasadi jasno se razvijaju, i u obliku slični su onijem malijem kružnijem ulomcima, koje sam spazio na komadu našega drva. I takogjer spazio sam tada, da razre-

Digitized by Google

gjenje stanicâ i prugâ, nalikuje onomu što sam ako i malašno mogao opazit na svetoj moći, kako sam ti prije povidio.

Kako vidiš, prijatelju moj, slabe su opaske koje sam mogo navestiti oko ustrojenja drva svetoga *križa* hranjena u našemu moćniku, i za to za stalno ne smijem zaključiti, nu prosto cijenim, da drvo svetoga *križa* koje je kod nas, pripada redu *češernjaka.*

Sa opaske vrhu ustrojenja drva, prolazeći paka na razmatranje boje njegove, cijenim da ću potvrdit navedeno moje mnijenje.

Rekoh gore više da razgledajući stražnu stranu komada sv. drva, ona prestavlja boju crno-crljenastu.

Mi znamo da su *češarnjaci* manje veće *smoleni rasti.* Iz nekijeh vadi se crna mast (katram) kako iz *Capina* (Pinus Pinea L.); iz inijeh razne smole, kako iz *Primorskog Bora* (Pinus Halepensis. Rand.) iz *Crnog Bora* (Pinus Pinaster. Ait.), *Divljeg Bora* (P. Sylvestris. L.), i tako iz ostalijeh. Upotrebljeno i dobro uglagjeno drvo takijeh rastâ, prestavlja ti površinu našaranu, kad bijelo-žutu, kad žutu-crljenkastu, veće ili manje namašćenu po vrsti i množini napoja zdržane smole. Imamo napokon naše *Smrekovo drvo* (Juniperus Oxycedrus L.), od kojega naši seljani grade burila, bataluge, i ino vodeno posugje, ovo drvo prestavlja ti na svojoj uglagjenoj površini dvije vrlo razlučene boje, bijelu to jest, i tamno-crljenu.

A sada ako u našemu podnebju imamo *češernjakâ* tako smolastijeh, mislim da u *Palestinskome* pod-

Digitized by Google

nebju gdje *češerńjaci* obilnuju, drvo biti će obilnije napunjeno smolom, i za to imati će boju jače namašćenu; jasniju, tamniju, po vrsti smole, koja mu kroz cijevčice lazi.

Drvo paka posječeno izdušujući s vremenom svoj vodeni sok, napunjajući se raznijeh načela, koja zavise od zraka gdje nahodi se ostavljeno, i izdušujući takogjer iste smolaste česti, i sgustajući se, dogagja se da isto drvo poprimi boju različniju i tamniju nego je imaše onda kada bijaše posječeno.

Osvem vremena, ima jošter i vanskijeh okolovština koje imaju uplijev u sućnost drvenu i njezinu boju. Evo ti jednoga slučaja megju inijem. Na zad dva godišta radilo se je oko *Gruške Luke* i s paročistilom dublo se dno u moru i vadila glibotina. Iz te glibotine izvukoše na suho malo manje neg cijelijeh okostnicah starijeh brodova od prije 200 godištâ podušenijeh. Drvo izvučeno bijaše dubovina i borovina. Obje ove dvije vrste drva bijahu izgubile svoju naravnu gibkost, i prvačnu boju. Pod udarcom bradve i sjekire odlijetahu komadi poput kamenitijeh ocjepakâ, i dubovina prestavljaše boju plavo-crnu kako gnusna lužina, a borovina malo crniju spadajuću na crljenkastu.

A sada, prijatelju moj, ovi slučaj ne bi li mogao služiti:

I — za potvrgjenje povijesti, da drvo svetoga *križa* stalo je do istinu zakopano za 300 godišta pod zemljom, gdje vlaga, zima, led i tisuću inijeh oko-

Digitized by Google

lovština učinili su ga onakoga kakva ga danas imamo, to jest opora, negibka, i boje crno-crljenkaste?

II — za potvrgjenje moga pomenutoga mnijenja, da komad drva od križa našega moćnika, naznačena imenom kraljice *Margarite*, toli za svoju opornost, koliko cjeć svoje boje crno-crljenkaste, spada megju *češernjake* (coniferae)?

Ja cijenim da bi. =

Digitized by Google

III.

Križ biskupa Bonifacija.

(CLXVII. Crux argentea cum particula Ligni s. Crucis.)

Pri svijem nesrećnijem zgodama koje se u razno doba izmijeniše na crkvi sv. groba u Jeruzolimu — koja jednom malo ne izgori svakolika, a drugi put bi gotovo razorena do temelja od nevjernika gospodujućijeh u Jeruzolimu — bogoljubno štovanje pravovjernikâ prema sv. grobu Isukrstovu nikada nepresta; jer božija providnost propuštajući rečene štete, branila je svegjer ovaj veliki spomenik kršćanskoga vjerozakona, te kroz mnoštvo zbivšijeh se promjena, osta čitav i neockvrnjen.

I sami Saladin ulazeći slavodobitan u Jeruzolim god. 1187., čim je zapovijedao da se obale križi, razbiju zvona, i crkve kršćanske obrate u gjamije, ipak ostavi netaknut sv. grob, i dopušti da ga tri redovnika čuvaju i svojim molitvama slave.

God. 1219. uputi se iz Evrope put Palestine nova četa čuvarâ sv. groba, a to je bio sv. Francesko od Aksigja sa dvanaest svojijeh učenikâ. Oni stigoše u Ptolemajidu te iste godine, i s pomoću božijom pogje im posao za rukom tako dobro, da sv. Franje prije svoje smrti imao je radost vidjeti mnoš-

Digitized by Google

tvo svojijeh učenikâ naseljeno u Ptolemajidi i u Jeruzolimu.

Prem da neki od njih bjehu nemilo osugjeni na smrt, njihova krv bješe kao sjeme iz kojega su nikli novi nasljednici; tako da poslije i sami Muhamedanci, diveći se njihovu svojevoljnome uboštvu i svetinji, počeše ih poštovati kao da bi bili kakvi Drviši, i dadoše im na svrhu mjesto na gori Sijonskoj, da se tu okuće, a takogjer i jedno mjesto kod sv. groba.

U to, *Ruperto* kralj siciljanski i žena mu Sanke iskupiše iz nevjernijeh ruka sv. mjesta, plativši ih sultanu misirskomu silnijem novcem, i tako iskupljene pokloniše ih na dar svetoj rimskoj stolici, koja *Bullom Klementa V. „Nuper Charissimi“* od 21. listopada 1342, povjeri ih redu sv. Franje. Kraljica sagradi poslije rečenijem redovnicima manastijer na gori Sijonskoj, i osnova zakladu kako bi se moglo hraniti dvanaes misnikâ i troje mlagjijeh.

Tako ovi mnogo zaslužni oci postadoše zakoniti čuvari sv. groba; kojoj plemenitoj zadaći nikada se ne iznevjeriše, da pače svoju vjernost mnogo puta tamnicom i svojijem životom platiše, kao što se dogodi god. 1537. za vrijeme cara Sulejmana.

U tome stanju nalazaše se izaslanje oo. Franjevacâ u svetoj zemlji, kad u općenitoj skupštini, držanoj u Salamanki god. 1553., izabran bi za čuvara u Jeruzolimu, s naslovom Guardijana Gore Sijonske, i Načelnika apostolskoga u svetoj zemlji, Dubrovčanin ot. *Bonifacije*, malobraćanin, rodom s Lo-

Digitized by Google

puda, od porodice *Drakolice*, koju predijevkom zvahu *Grassa*. A on pak prozva se *de Stephanis*, kao što se štije u nekoliko povelja *.

Preko dvanaest godina svoga boravljenja u manastijeru jeruzolimskome, očitova *Bonifacije* neobičnu sposobnost u vladanju, rijetku radinost i oštroumnost; i njegova je zasluga da se je u ono doba popravio spomenik koji stoji vrhu Spasiteljeva groba.

I ovdje ćemo donijeti iste riječi *Bonifacija*, kojijem nam ostavi opisane sve okolnosti toga dogagjaja.

„Godine našega spasenja 1555, prijeteći da će pasti, dapače budući jurve sa strane pao na veliku štetu za bogoljubnost pravovjernikâ, toliko proslavjeni spomenik što prikriva sv. grob Gospodinov, koji spomenik bi uzdignut od sv. Jelene — Papa Julije III., uslijed preporuke Karla V. rimskog cara, i presvjetloga mu sina Filipa, žaleći prijeteću propast ove zgrade, naredi naročito nama, koji onda imasmo čast Načelnika apostolskoga i čuvara manastijera jeruzolimskoga, da popravimo čim prije ova sveta mjesta, koja su prijetila da će pasti; a tu istu stvar preporučivao nam je najvruće presvjetli gospodin Frano Vargas poslanik njegovog veličanstva pred skupovladom mletačkom, odregjivajući nam znamenitu svotu na ime carevo, za uzdignuće rečene zgrade. Budući dakle dobili dotičnu dozvolu od Sulejmana Otmanovića turskog cara — dozvolu koju iskasmo dugo vri-

* Vidji opasku *A* na svrhu članka.

Digitized by Google

jeme, a dobismo na silu molba, napora, i pjeneza — pospješno se stavismo na posao.

Cijenivši potrebito razvaliti sa svijem rečenu zgradu, da bi se bolje mogla utvrditi nova, netom se to učini prikaza se našijem očima grob Gospodinov ukresan u hridini. Prve, nam se na oči prikazaše slike dvaju angjelâ, od kojijeh jedan nošaše u ruci pismo s ovijem riječima *„Uskrsnuo je i nije ovdje“* a drugi, koji je kazao prstom na grob, držaše ovaj natpis *„evo mjesta gdje ga sahraniše,“* ove dvije slike tek što oćućeše zrak, obratiše se veći dio njih u prah. Budući pak trebalo podignuti dvije ploče od alabastra, stavljene po naredbi sv. Jelene po vrh groba da se na njima govori sv. misa, ugledasmo otvoreno pred nama ono neiskazano mjesto, u kome je Gospodin naš počivao za tri dana. U onaj mah se činjaše nam, kao da se nebesa rastvoriše pred nama. Ovo mjesto u kome još se golijem okom vigjahu tragovi od krvi našega Spasitelja, pomješane onom pomasti kojom mu obložiše tijelo, blistalo se je na našijem očima kao da je sunce. Na taj prizor od miline poliješe nas suze, i stadosmo klikati od radosti, čim naša usta cjelovahu velikom ljubavi ove časne božije moći. Svi koji bijahu prisutni, a bješe ih mnoštvo kršćana od istoka i zapada, ne mogoše se uzdržati od uzhićenja pred ovijem božijem blagom; neki lijevaše potope suza, a neki o malo ne izčeznuše životom; toliko bijaše uzhićenje, i neko pobožno zapanjenje kojijem cijeli skup obuzet bijaše.

Digitized by Google

Po sred ovog svetog mjesta nagjosmo položeno i zamotano u dragocjenome ubrusu jedno drvo. Budući velikijem počitanjem uzeli u ruku ubrus da ga izljubimo, netom oćuće zrak, nesta ga sasvijem, i ne osta nam u rukama nego gdje koji zlatan konac, kojijem je bio izvezen. Što se tiče drva zamotana u ubrusu, bilo je na njemu natpisâ koje dugo vrijeme bijaše poharalo tako, da nebi moguće sastaviti ni jednu ciglu izrijeku, te ne mogosmo proštiti drugo do samo ove dvije riječi na vrhu jednog ovčijeg lista slovima velikijem latinskijem „HELENA MAGNI“;* po čemu cijenismo, prem da se ne može za stalno tvrditi, da je ovo komad sv. križa što ostavi u Jeruzolimu sv. Jelena, kao što kaže povjesnica. Od ovoga drva učinismo jedan križ, koji ostavismo u Jeruzalemu u kapeli sv. Marije od Prikazanja blizu sv. groba, na otaru posvećenu sv. križu. Drugi dio drveta odnijesmo sobom u Rim, i od njega načinismo nekoliko malijeh križića, od kojijeh jedan poklonismo sv. ocu papi, koji sada vlada crkvom, Piu IV. a dva, dvima kardinalima *de Carpo* i *de Aracoeli*, osobama na glasu pobožnosti radi. Ostavismo za nas jedan mali križ od ovoga istog drva, i nosimo ga na sebi velikijem počitanjem svegj kad vršimo božiju službu.

Krepošću ovoga križa svemogući Bog pomilovao nas je jednijem osobitijem čudom; a to ćemo ovgje u malo riječi iskazati.

* Vjerojatno je da ovaj natpis bi sastavljen ovako = *„Helena Magni Constantini Mater“.*

*

Digitized by Google

Prigodom jednog našeg trudnog putovanja, budući naišli u noćno doba na njeko veoma pogibno mjesto u Ciliciji, koje se zove *Bachras*, iznad jednog dubokog kalužnog ponora, u koji slazeći mnogi od Muhamedanacâ, koji bjehu u našemu društvu, o malo ne izgubiše sebe i svoje konje; budući i mene došao red da sigjem u rečeni ponor, prepaden s onoga što se bijaše dogodilo mojiem drugovima, uzmem u ruke rečeni križ, pa smjerno se preporučujući Bogu i njegovoj bl. Majci Djevici Mariji, najprije prekrstim sebe, a za tijem sve kršćane koji su bili sa mnom i crkovnjake i svjetovnjake; i gle divnoga prizora! one noćne tmine časom pretvoriše se u veliku svjetlost na veliku radost našu, a ne manje divljenje nevjernikâ koji su s nama bili: i tako se dogodi da toliko mi, koliko svi koji su nas slijedili i kršćani i nevjernici, pomoću te presvete svjetlosti, progjosmo srećno preko onog pogibnog ponora. — Sve ovo hotjesmo da bude svakome poznato slave radi Isukrsta Gospodina, i radi opće radosti pravovjernika; a i za to da se bude vjerovati ovome listu.“ *

Neka se čitatelj opomene posljedne okolnosti navedene u ovome izvješću Bonifacija, to jest da je pri njemu ostao jedan komad drveta iznagjena u sv. grobu, mi ćemo u toliko dalje iskazati zgode života njegova.

Prem da nekoliko turskijeh sultanâ bijahu po-

* Vigji opasku *B.*

Digitized by Google

tvrdili pravo Franjevaca u svetoj zemlji, sa svijem tijem god. 1261. išćeraše ih iz manastijera glavice *Sijonske* služeći se dvostrukom izlikom, naime ukazaše strah da rečenom glavicom dobro utvrgjenom ne bi se kad služili kršćani za osvojenje Jeruzalema, a drugo rekoše da nije pristojno da paščad — tako oni zovu kršćane — imaju u svojoj vlasti grob Davidov, koji se je ondje nalazio, i koji je bio u osobitoj časti kod Turaka. Crkva Franjevačka dakle bude obraćena u gjamiju, a Drviši okućiše se u manastijeru. *

Franjevci ipak nijesu bili iseljeni iz Jeruzalema; za koju stvar bilo je zahvaliti Bonifaciju i njegovoj radinosti i hitroumnosti. On kupi u Turaka za veliku svotu novaca, crkvu i manastijer koji je negda bio redovnikâ Gjeorgjanaca; i tu tako prešavši Franjevci, prem da zapušteni od svakoga, slijediše čuvati sv. grob sebi povjeren, sabirajući oko sebe rastrkane kršćane, uzdržavajući u životu luč svete vjere, i podizući na mnogo mjêsta u Palestini manastijere, crkve, bolnice i učionice.

Velike zasluge našega Bonifacija bjehu općenito pripoznate, s toga, u velikoj skupštini Franjevačkog reda držanoj god. 1563., bi imenovan *Ocem* svega reda, i kao *Bogoslovac* poslan na sabor tridentinski; a po svršetku ovoga sabora, uslijed prošnje vlade dubrovačke, papa *Pio IV.* imenova ga biskupom Stonskijem god. 1564.

---

* *Quaresmius*, t. I. p. 52.

Digitized by Google

Kako smo gore rekli, Bonifacije bijaše ostavio za sebe jedan komad sv. drva, i zaklopio u srebrni krst. Postanuvši biskup od *Stona*, donese ga sobom u *Ston* gdje svake godine treći dan mjeseca lipnja običavaše svečanijem proizhodom nositi ga po gradu, proseći u Boga da bi svojom svemogućom obranom štitio puk kršćanski i sveta mjesta u Palestini.

Postavši biskupom stonskijem Bonifacije pokaže veliku revnost i nastojanje oko svoga duhovnog stada; očisti svoju biskupiju od najposljednijeh ostataka Patarenâ i Bogomilâ, kojijeh je još bilo u ono doba; i svakome u potrebi pritecajući u pomoć, bio je jednom riječi uzor pravoga pastijera.

God. 1566. papa sv. *Pio V.* da bi uredio u dogovoru s *Filipom II.* španjolskijem kraljem neke posle od velike važnosti tičuće se svete zemlje, uputi za to u Španju Bonifacija, kao onoga koji je bio mnogo vješt tijem poslima.

Grgur papa XIII. budući namislio odmah u početku svoga vladanja pohoditi kroz svoje poslanike, ako bi moguće bilo, sve katoličanske države, godine 1573. uputi sedam biskupa, odličnijeh sbog nauka i svetinje života, na različne strane od Italije, a druge posla u Njemačku, u Španjolsku, Korušku, u Fijandru, Tirol, na Maltu, i drugovgje. Odabra i Bonifacija za taj veoma važni posao, naimenovavši ga svojijem *poslanikom* u Ugarskoj, u Erdeljskoj, u Bosni, u Hrvaskoj, Slavoniji i Dalmaciji Turskoj, i dade mu za druga o. Bartula *Sfrondati* Jezusovca. Kojom

Digitized by Google

vještinom i brižljivošću podnese se on u povjerenoj mu narudžbini, i koliko je odatle koristi slijedilo, vidjeti je ne samo iz naših pisalacâ, nego i iz inostranijeh, koji svikolici jednodušno fale njegovu radinost, revnost i svetinju ponašanja. *

Da ako je Bonifacije tolikom ljubavi nastojao okolo duša sebi privremeno povjerenijeh, još više je bdio za korist i duhovni napredak svoga stada, ciječa česa blagosivljahu mu ime na sve strane.

Ali božija providnost hotje kušati vjernoga slugu svoga, ne dopustivši mu da uživa u miru plode apostolskijeh svojijeh truda, i hotjevši da junačkijem ustrpljenstom okruni svrhu svoga života,

Nakon toliko zasluga stećenijeh u svojoj domovini, a osobito u biskupiji kojom je vladao, dogodi se, da je bio prognan iz dubrovačke države, i nepošteno išćeran iz svoje biskupske stolice, bez ikakve njegove krivine, nego jedino s nepravde i samovoljstva onijeh koji ga na to osudiše.

Uzrok takovog ponašanja republike dubrovačke prema čovjeku toliko zaslužnome, bio je slijedeći.

Država dubrovačka dijelila se je na jedanaest kneževina, a u svakoj je kneževini vladao jedan vlastelin. *Peljesac* imao je svoga *kneza* ili *kapetana*, koji se je nazivao *kapetan od Trstenice*, iliti *knez Pelješki.*

---

* *Cerva* in vita Bonifacii — *Coleti*, Ecclesia Ragusina — *Maffei*, annali di Gregorio XIII, all' anno 1570. — *Sacchino*, Storia della Comp. di Gesu l. VIII. p. IV.

Digitized by Google

God. 1580. ondješnji kapetan *Ivan Bučić* imao je za svoga tajnika jednoga popa imenom *Kolenda*, koji je u isto vrijeme bio i parok sv. Lovrijenca u Žukovcu, čovjeka doista ne vele izučena, a pri tomu malo tepava. Ova prirodna mana tajnikova, davala je povoda knezu da se njime ruga; i uzeo bi ga progoniti osobito kad bi se obojica našli pred mnogo naroda, ne pazeći na svešteničku čast njegovu.

To neuljudno ponašanje kneza bilo je veoma teško popu, koji ga dosta puta zamoli, da se okani tijeh porugivanja, nadasve gdje puk čuje; dokazivajući mu da on nebi mogao uspješno svoj puk učiti i svjetovati, kad bi puku za rugo postao.

Ali knez ne obziruć se na tajnikove molbe, slijedio je, kao i prije, podrugivati mu se, pričinjavajući njegovo zajeckivanje pred pukom.

U Pelješcu, kod sela koje se zove *Gurići*, ima manastijer oo. Franjevaca, i crkva posvećena blaž. Gospi, koju narod obično je nazivao *Gospom od Trstenice*, iliti *Gospom od Angjelâ*.

Rečene godine (1580) slaveći se u toj crkvi svetkovina sv. Luke (18. listopada), na koju bijaše se sakupio mnogobrojni narod, dogje takogjer i knez Pelješki sa svojim tajnikom, župnikom od Žukovca; i tu sjedeći pred crkvom, stane se podrugivati popu. Razjaren pop dočepa se noža, te njim izrani na smrt svoga uvrijeditelja; pak brže bolje pobjegne na *Korčulu*, koje ostrvo spadalo je onda pod vladu mletačku. Vidi se i dan današnji blizu manastijerskijeh vrata

Digitized by Google

kameniti križ, koji, govore, da je bio postavljen na uspomenu žalobnog dogagjaja. Kad se ovaj zlosrećni glas prosu, dobri biskup opečali se veoma, a dubrovačka se vlastela razjariše i na osvetu podigoše, uzevši ovo ubojstvo za krivinu uvrijegjenog veličanstva.

Odmah sakupiše vijeće, koje krivca na vješala osudi; ali budući ovaj utekao, odrediše, da mu se slika načini, pa da je mučitelj sa svom dotičnom svečanošću objesi. Kako je paka pripadao osugjenik crkvenoj vlasti, hoćeli su da ga prije biskup smetne s misničke časti, izvršujući tu kazan takogjer na slici.

Ali biskup, kako se je moglo predvidjeti, odgovori, da on nemože jednoga svećenika smetnuti sa svoje časti a da ga prije ne stavi pod istragu, i dok se dobro ne uvjeri, zaslužuje li učinjeno zločinstvo toliku kazan; i najposlije da će se on točno držati naredbâ izdanijeh za take slučaje na saboru tridentinskome. Iskaše dakle da mu se da vremena, pa da će strogo ispuniti svoju dužnost.

Vladi nebi po volji taj odgovor, dapače stane opet od biskupa zahtievati da — na vreći slame namjenjenoj da bi predstavljala pobjegavšega popa — svečano izvrši sve obrede, kojijem se svećenik smeće s časti. Ali budući to protivno crkovnijem zakonima, biskup po drugi put odvrati da neće. *

* *Rogat.* die XXVII Aprilis 1581 — Secunda pars est de vocando Ragusium dictum Rmum Episcopum (Sta-

Digitized by Google

Tada malo vijeće pozove biskupa u Dubrovnik, nebi li ga kako sklonili da im po volji učini. Ali ne mogavši ni tako ništa uspjeti, odlučiše prositi u pape da ga od stonske kiskupije ukloni, i da im poda drugoga biskupa.* Ovu odluku ipak cijenimo da nijesu izvršili, jer se ne nahodi nijedno pismo vladino o tome poslu u arkivu republike.

Sve što paka naumiše protiv nevinome biskupu, izvršiše samovoljno i bez ikakva zakonitog sredstva, osudivši ga na prognanstvo iz njegove biskupije i iz cijele dubrovačke države; koju osudu navijesti mu, po naredbi vlade, *Gavro Pučić,* ondašnji knez u *Stonu.*

Prognan Bonifacije, izide iz svoga stolnog grada po prilici mjeseca rujna (god. 1581), otresav na gradskim vratima, po evangjelju, prah s noga svojijeh,

---

gnensem) cum quo Magnificus D. Rector et Consilium debeant tractare et procedere prout fuit consultum in praesenti consilio.

Die V. Maji 1581 — Prima pars est de vocando Ragusium Rmum Episcopum Stagnensem cum quo debeat loqui Magnificus D. Rector et Consiliarii super casu proposito.

* *Rogat.* XX Maji 1581 — Prima pars est de supplicando Sanctissimo Domino Nostro ut velit removere ab Episcopatu Stagni fratrem Bonifatium Episcopum praesentem, Suaeque Beatitudini narrare justas et legittimas causas quae nos impellunt ad supplicandum, ut eum levare velit, ac de supplicando ut alium det nobis in Episcopum qui per nos Sanctitati suae praesentatibur.

Digitized by Google

i baciv proklestvó na svoje progonitelje; pak preko maloga mora stigne u Primorje, a odatle prolazeći kroz Hercegovinu, Bosnu i Slavoniju, dogje u Temišvar, gdje nakon malo vremena, o Božiću iste godine, * iznemožen telesnijem i duševnijem trudima, umrije, utješen pri smrti od biskupa bosanskoga, koji izvijesti papu o sjajnijem djelima njegovijem. **

Bonifacija prije svoga polaska iz Stona bijaše dignuo srebrni križ u komu je bio zaklopjen komad sv. drva, i povjerio ga jednomu svomu rogjaku koji je bio okućen u Stonu; radi česa Stonjani i vlada ne našavši ga megju ostalijem moćima, cijeniše iz prva da ga je biskup odnio.

Križ je tako bio potajno čuvan za mnogo godina u istoj porodici, dok ne dogje do ruka popa *Paše Poli-Spanjoleti* *** pučanina dubrovačkoga, koji otkrivši to sveto blago kalugjerima Benedetincima sv. Jakoba u Višnjici, ovi ga požude imati, te oblete popa da im ga daruje, obečavajući mu, da će mu harni biti dok je god živ.

Pop i kalugjeri bijahu se već pogodili; u to vlada nekako cijelu ovu stvar obazna, te ončas potajno posla u Ston tri vlastelina vijećnika, koji izne-

---

* Lettere e Commissioni di Ponente — 12 gennajo 1582.

** *Coleti* — Ecclesiae Ragus. historia — pag. 353.

*** *Cerva* naziva toga popa prezimenom *Poli*, a ostali, jednako suvremeni spomenici, *Spagnoletti;* cijenimo, po svoj prilici, da mu bi prezime *Spanjoleti* a pridjevka *Poli.*

Digitized by Google

nada došavši u kuću rečenog svešteńika, skloniše ga da izruči križ vladi, a da ga ona sahrani megju moći stolne crkve. To se sgodi okolo god. 1720.

Za nagradu vlada mu odredi do smrti prihod od 12 groša na dan; i osim toga popovi dubrovački, po nastojanju iste vlade, primiše ga u svoje brastvo — zvano svetoga Petra. Dadoše mu još iz moćnika jedan umjetno u srebro vezan komadić svetoga drva, sa svojijem pečatom i poveljom vjerodostojnosti; koji komadić po smrti rečenog popa, prigje u ruke njegovog netjaka Stjepana Spanjoleti, a po smrti ovoga, u ruke nezakonitog mu sina Antuna, koji razbije pečat, i razdijeli sv. moći svojijem prijateljima.

Križ dakle biskupa Bonifacija, o komu je riječ u ovome članku, sahranjen bi u moćniku stolne crkve dubrovačke god. 1721.

Cerva ovako ga opisuje: „*Crucis lignum in Cruce „argenti. Hoc pretiosi ligni segmen Aerario Praefectis „datum fuit aetate nostra a Sacerdote Paschale Poli Sta- „gnensi, quod ipse a majoribus suis acceperat, dono illis „datum a laudato fratre Bonifacio a Stephanis; Paschalis „autem eam ob rem sub iisdem Praefectis idonea vitae, „cultusque subsidia, quoad vixit, retulit.*“

Sad se izvjesno ne zna koji je Bonifacijev križ iz megju onijeh što se nalaze u moćniku naše stolne crkve. Ali ne govoreći *Cerva* o njemu da je to križ patrijarkalni, nego da je prosti srebrni križ, držati se može da je Bonifacijev jedan od ona četiri što su u

Digitized by Google

popisu od god. 1844. naznačeni pod brojevima XXIII, CXXXV, CXXXVI, i CLXVII.

Prvi, osim sv. drveta, ima i drugijeh moći, i u popisu je naznačen ovako „*Crux argentea cum Reliquiis*“ a u križu Bonifacija po prilici, nije bilo drugijeh moći do samoga drva sv. križa, koga neće biti bila mala mrvica, kao što je u ovome križu, nego poveći komad.

Drugi je naznačen *Crux argentea*“ U njemu se ne nahodi nikakvijeh moći; a križ nije prosto izragjen, nego je vaskolik kovnijem staklom narešen; radnja mu je veoma starinska, i ne nahodi se zabilježen u popisu god. 1785, jer lasno, da je pripadao komu dumanskome manastijeru, zatvorenu u početku ovoga vijeka.

Onaj pod br. CXXXVI naznačen je ovako: „*Alia Crux argentea*“. Radnja mu je takogjer mnogo starinska, osim toga u njemu ima različitijeh moći svetaca, a ne nahodi se ni on zabilježen u popisu god. 1785.

Ne ostaje nam nego samo križ pod br. CLXVII naznačen: „*Crux argentea cum particula ligni s. Crucis*“, koji bi odgovarao onome prepisanu u popisu g. 1785 pod br. XCI. On je od srebra prostijem resarijam urešen, visok centim. 26, a poprijeko dugačak cent. 20 : 5. Unutra se vidi komad sv. drva dugačak od prilike cent. 6 : 7, širok milim. 7, a jednako debeo. Ovaj križ dakle ima biti onaj što Bonifacije donese

Digitized by Google

iz Jeruzalema, i vlada u prošlom vijeku postavi u moćnik stolne crkve.

U stonjskoj crkvi i dan današnji hrani se jedan komadić sv. drveta, koji, kako piše *Dolci*, bio bi jedan dio onoga što donese Bonifacije. Nama se čini vjerojatnije da je taj komadić jedan dio onoga koji bi darovan od republike popu Spanjoleti, a poslije bi razdijeljen od Antuna Stjepanova sina.

Opaska A.

S toga što se je Bonifacije potpisivao prezimenom *De Stephanis*, neki sumnjaju da je on pripadao porodici *Stefani* sa *Šipana*, koja se je takogjer nazivala *Krivonosić*, Ali to nije vjerojatno, jer se izvjesno zna, da se je Bonifacije rodio na *Lopudu*, na kome otoku nije nikada stanovao nijedan ogranak rečene Šipanske porodice. Osim toga zna se takogjer, da porodica iz koje je izlazio Bonifacije zvala se je *Drakolica*, drukčije *Grassa*, kojijeh pridjevaka nije nikada bilo u kući *Krivonosića*. Na svrhu, u rodoslovnim popisima pučanskijeh porodicâ dubrovačkijeh, kojijem su pripadali *Krivonosići*, nema spomena o ovome biskupu. A da je bio od njihova roda, bili bi ga bez sumnje uvrstili, kao veoma znamenita čovjeka, još prije nego je postao biskup.

Moguće je ipak, da je Bonifacije bio u kome srodstvu po tankoj krvi s porodicom *Stephani*, ili da je

Digitized by Google

i bez toga uzeo prezime njihovo iz harnosti za kakva dobročinstva primljena od rečene dosta bogate porodice; s kojom nema sumnje da je bio u prijateljskom općenju, jer na poziv *Vicka de Stephanis*, drukčije *Skočibuha*, nije se kratio otići iz Stona na Šipan, da posveti otar u crkvici, koja je bila u vrtu rečenoga *Skočibuhe*.

Nakon svega mi cijenimo, da je prezime *de Stephanis patronimiko*, kao što je vazda bio običaj megju Slavjanima, i kako se je isti *Toma Krivonosić* bio prozvao iz imena svoga oca Stjepana.

Opaska B.

Priopćujemo ovgje prepis izvorne poslanice Bonifacijeve, koju donosi *Frano Quaresmius*, u svome djelu *„Historica, Theologica, et Moralis Terrae Sanctae elucidatio"* — Antverpiae, Officina Plantiniana 1639 — tom. II. pag. 512.

— Litterae Patris Bonifacii olim sacri Montis Sion Guardiani, postea Stagni Episcopi.

Litteras Reverendissimi D. Bonifacij Stephanij, Stagni Ragusini olim Episcopi, aliqua de Sepulchro et Cruce Domini continentes, ac ideo ut argumento nostro deservientes hic subjungere placuit quemadmodum eas retulit P. Jacobus Gretserus in apologia pro Sancta Cruce, ut sequitur:

Frater Bonifacius Stephanius Dei dono, et Apostol. Sedis gratia Stagni Rhacusini Episc., universis has litteras inspecturis salutem in Domino sempiternam.

Digitized by Google

Cum anno salutis nostrae MDLV Fabbrica illa celeberrima ab Helena sancta, magna Constantini matre jam olim structa S. D. N. R. sepulchrum in orbem claudens, non sine christianae pietatis injuria, ruinam minaretur, ac jam ferme collapsa esset, fe. re. Julius Papa tertius (quem ad hanc rem perficiendam aeterni nominis ac perpètuae memoriae invictissimus Carolus quintus Romanorum Imperator, nec non Deo gratus Philippus ejus filius inclytus precibus pulsarunt) instantem ruinam dolens, nobis, qui id temporis Conventus sancti Francisci de Observantia Jerosolimis Praefectum Apostolica auctoritate agebamus, obnixe praecepit, ut sacrum collabentem locum quam primum refici instaurarique curaremus, id quod Illustrissimus quoque Dominus Franciscus Vargas, Caesareae Majestatis tunc apud Venetos Orator, non minori studio, ut perficeretur, urgebat, magna ad operis illius constructionem pecuniae summa imperatoris nomine nobis assignata. Quare Solimani Othmani, Turcicarum regis, prius ad id facta nobis copia, quam, magnis difficilimisque itineribus confectis, summis laboribus et expensis tandem obtinuimus, exoptatnm opus sedulo agressi sumus.

Cum igitur ea structura solo aequanda necessario videretur, ut, quae instauranda denuo moles erat firmior surgeret, diuturniorque permaneret, ea diruta, Sanctissimi Domini sepulchrum in petra excisum nostris se se oculis aperte videndum obtulit; in quo angeli duo depicti superpositi cernebantur; quorum

Digitized by Google

alter scripto dicebat „surrexit non est hic“ alter vero sepulchrum digito notans „ecce locus ubi posuerunt eum.“ Quorum imagines, ubi primum vim aëris senserunt, magna ex parte dissolutae sunt. Cum vero lamina una alabastri ex iis, quibus sepulchrum operiebatur, et quas Helena sancta ibi locaverat, ut super iis sacrosanctum Missae mysterium celebraretur, necessitate urgente commovenda esset, aparuit nobis apertus locus ille innefabilis, in quo triduo Filius hominis requievit: ut plane coelos apertos videre tunc nobis, et illis qui nobiscum aderant, omnibus videremur. Erat locus sacrosancto Domini Jesu cruore, unguento illo, quo ad sepulturam linctus fuerat, permixto, tamquam fulgentibus solis radiis undequaque lucens, quem piis gemitibus, et spirituali quadam animi laetitia et lacrymis excipientes, et conspeximus et deosculati sumus, sociis qui praesentes aderant (aderant autem et Orientalium et Occidentalium nationum Christiani non pauci) incredibili refertis coelestis thesauri devotione, aliis lacrymis profundentibus, aliis propemodum exanimatis, omnibus animi quadam ecstasi obstupescentibus.

In medio sancti loci lignum reperimus collocatum, ac sudario pretioso involutum; quod cum in manu reverenter suscepissemus, deosculatique fuissemus, ubi primum illud aëri expositum est, inter manus nostras sudarium in nihilum abiit, non nullis aureis filis ex illo solum manentibus. Erant pretioso illo ligno inscriptiones quaedam adjunctae, sed ita

Digitized by Google

vetustate corrosae et antiquatae ut nulla omnino integra ex illis verbis sententia colligi posset, quamvis ad caput cujusdam membranae verba haec latinis litteris majusculis legebantur „*Helena Magni*“. Unde, quamvis certe affirmari non possumus, cujusmodi illum lignum sit, non difficile tamen conjectari licet, hoc illum ipsum sanctissimum Crucis lignum esse quod a religiosissima regina Helena inventum, et Jerosolymis ab eadem positum esse sacris historiis proditum est. Cujus quidem ligni crucem unam Jerosolymis reliquimus, in Phano divae Mariae de Apparitione juxta Domini Jesu sepulchrum, super altari eidem D. Cruci consecrato, partem aliam Romam nobiscum attulimus, inque particulas aliquot in crucis formam compositas eam divisimus; ex quibus unam Pontifici summo sacras tunc tempori totius Ecclesiae habenas regenti, Pio quarto obtulimus; duas illustrissimis et Reverendissimis Dominis Cardinalibus, viris christiana pietate maxime insignibus, de Carpo videlicet et de Aracoeli nuncupatis, libenter donavimus. Crucem parvulam nobis servamus, qua, dum sacra peragimus, uti reverenter solemus.

Crucis beneficio singulare quoddam miraculum Deo optimo maximo auctore experti sumus, quod libet paucis hoc loco commemorare. Cum iter aliquando difficile suscepissemus, atque in locum quemdam maxime periculosum in Ciliciae finibus positum, nomine Bachras, noctu incidissemus, inque profundam quandam voraginem coeno refertam pervenisse-

Digitized by Google

mus, in qua multis ex Mahumetanis, qui nobis se socios adjunxerant, magnum vitae discrimen tum ipsi tum ipsorum equi sustinuerant, ac mihi postmodum in eam voraginem descendendum esset, animo graviter consternatus, ut qui manifesta in sociis pericula vidissem, Deo me ejusque Beatissimae Matri Virgini Mariae suppliciter commendans, crucem jam dictam in manus accepi, ipsaque me cum primum omnium signassem tum reliquos qui mecum aderant Christianos omnes et regulares et saeculares signo eodem munivi; tunc mirabile dictu, noctis illius obscuritas mox in magnum quemdam lucis splendorem convertitur, summa nostrorum omnium alacritate, nec minori infidelium, qui nobiscum aderant, admiratione; atque ita factum est ut et nos et illi sanctissimae Crucis splendore eam periculosam voraginem feliciter evaserimus. Quae omnia in Christi Domini gloriam et comunem fidelium consolationem nota facere cunctis decrevimus, atque in eorum fidem praesentes manu propria subscriptas, majori nostro sigillo quo in similibus uti solemus, signari praecepimus.

Datum Stagni in Aedibus nostris sub die 13 maji, anno a Christo nato supra septuagesimum millesimo quinquagesimo.

Ego frater Bonifacius, Episcopus Stagni, confirmo omnia quae supra continentur manu propria.

Digitized by Google

Opaska C.

Jerolim Matteucci, arkibiskup dubrovački, izvjesti papu o svemu, što je Bonifacije od gospode dubrovačke pretrpio; a uz to obtuži vladu i radi mnogijeh drugijeb bezakonja. (*Lettere e Commissioni di Ponente* an. 1582.)

Papa se rasrdi veoma, te odmah pošlje na republiku svoj *Breve* od 7. listopada 1581, naregjujući biskupu korčulanskomu *Augustinu Quinziju* da ga on glavom preda, i da ište potanko opravdanje.

U ovome papinome pismu, osim ostalijeh tužba, rečeno je, da su nasilno bila otvorena vrata biskupove kuće, razlomljeni sanduci i kovčeži, odnesena pisma, a ostale stvari izbačene kroz prozore na ulicu. Koliko tu ima istine, trudno je rasuditi; niti znamo, jeli se to sbilo prije ili poslije biskupova odlaska, jer biskup Bonifacije nije imao kad obavjestiti o svemu tome papu, budući ga smrt zatekla, netom dogje u Temišvar, o božiću rečene godine 1581, nakon tri mjeseca iza svoga odlaska.

Republika uputi u Rim, kao poslanika, *Frana Gundulića*, da bi je opravdao od svijeh osvada kojima bi potvorena; koji došavši tamo, bude iz prva sasvijem neugodno primljen kako od pape, tako i od kardinalâ; da pače pripovijeda se, da mu je papa, koji je inače poznavao vrline i poštenje njegovo, u toj prigodi rekao: žao mi je vidjeti tako nevaljali posao povjeren tako vrloj osobi.

Digitized by Google

Ali se Gundulić ne prepade, nego vješto i ustrpljeno radeći, pogje mu na svrhu za rukom obratiti papu na svoju stranu, čineći mu vjerovati sve drukčije nego što je prije vjerovao.

Evo kako vlada naruči Gunduliću, svojijem pismom 27. sječnja god. 1582, da je bude braniti pred papom u poslu biskupa Stonskoga:

. . . „Sappia adunque V. Beatitudine che essendo partito il detto Vescovo di Stagno della Sua Diocesi senza haver prima dato ai miei Signori notizia alcuna come prima havea sempre fatto, et dato loro particular ragguaglio, come lasciava la sua chiesa, et in cui mani et custodia li ornamenti di quella Cattedrale, non havendo voluto fare questa ultima volta e dubitando i miei signori che li detti ornamenti et altre robe della chiesa non andassero a male, vedendolo cosi vecchio et mal complessionato, et che nel pericoloso e lungo viaggio non venisse a mancare, come finalmente mancò, mandorno inventariarle, le quali robbe si trovorno sparpagliate qua et la, et in diverse mani, essi ricuperorno et riposero in salvo con fermo proposito di reintegrare il Vescovo al suo salvo ritorno, come si fara con ogni prontezza al nuovo Vescovo. Perché il detto vescovo di Stagno partisse senza la saputa dè miei Signori si puó creder che habbia fatto per non venir alla degradatione del prete homicida come faveva promesso, et come poteva fare, conforme alla dispositione del Concilio, et così è stato ricercato da miei Signori, il quale prete homicida fù

Digitized by Google

finalmente degradato dal nostro Arcivescovo in modo che si è potuto degredare, e come fù l'intento e desiderio dè miei Signori per l' homicidio commesso a tradimento nella persona di un nostro Governatore di Sabbioncello nobile e rappresentante nostro, dove esso prete stava per parrocchiano, et serviva per Cancelliere, del qual caso è stato formato diligente processo dal nostro Arcivescovo" ecc. *(Lettere e Commissioni di Ponente.)*

Po naredbi papinoj Gundulić preda obranu pismeno; radi česa bude poslije ukoren od vlade, koja mu je bila naredila da se ne upušta u nikakva pisma. *(Let. e Comm. 18. giugno ed ultimo di luglio).* Evo te obrane:

„Un prete Raguseo in Punta di Stagno dello Stato di Ragusa ammazzò crudelmente il suo Governatore, e fuggito con grandissima libertà, si salvò. La causa fù perchè il Vescovo di Stagno scrisse al detto Governatore che facesse pubblicare al popolo chè l'havea levato da quella Parrocchia, e che mandava un' altro. Il governatore mandò a s. Luca alli Frati questa lettera, col pregarli che facessero la volontà del Vescovo; la quale pubblicatione concitò quel prete contro esso, con tutto che dalli Frati li fosse mostrata tale lettera, e la sera trovando il Governatore nel monastero delli Frati di s. Francesco, li disse che li voleva parlar alle orrecchie, e li dette con il coltello tre volte nel corpo, e quest' ambasciatore, come delegato della Repubblica, ha trovato per 30

Digitized by Google

testimonii, che questo fatto sta così, dalli quali testimonii ha preso informatione per investigare, se l'haveva ajutato nessun secolare. La Signoria si dolse col Vescovo di Stagno Ordinario di quel luogo, li mostrò la detta informatione, e lo pregò, che faccia il suo processo, e che andasse alla verbale degradatione, secondo i Canoni, e la forma del Pontificale. Il Vescovo lo promise, ma perchè era debitore della Signoria di qualche scudo imprestatogli per una parte delli quali li haveva dato assegnamento, cominciò accennare, e poi parlar apertamente, che non voleva, che pigliassero i denari assegnati, se volevano, che egli l' amministrasse la detta giustizia, con che turbò la retta mente di quei Signori, e tuttavia il Vescovo prometteva e sprometteva per questo interesse, e li straziò così per 10 mesi, a capo delli quali disse che l'haveva fatto il processo e che era per degradarlo verbalmente, e che mandassero seco un notaro; così si fece, ma come fù a Stagno non lo volse fare, ma levate le robe della chiesa, comprate dalli Signori, che stavano in casa sua, le distrasse, come volse, e se ne andò in suo viaggio in Turchia; il che essendo venuto a notizia delli signori, mandarono a pregarlo, che dicesse, dove avesse messo tante robe, perchè era bene che si sapesse, egli non lo volse dir mai. Onde la Signoria considerando che egli era molto vecchio, infermo, che andava nel paese del Turcho a fatighe, e poteva morire, giudicò esser necessario che venisse in cognizione delle dette robe, e fù for-

Digitized by Google

zata di cercarle in casa sua, furono cercate molti giorni, e fù trovata la cassa con i paramenti in un luogo, un' altra cassa con altre robe in un' altro. La cassetta delle reliquie non fù trovata mai, ne meno li calici, ma fù ben trovato finalmente che la casseta è in mano deli Arcivescovo, e li calici mai non si sono trovati, in modo che la Signoria ciò che ha fatto ha fatto con retta mente" *(Cerva — in vita Archiep. Mateucci, ex additis quae olim excerpta fuerunt Nota 67.)*

Koliko u svemu ovomu ima istine, trudno je rasuditi; očevidno je pak, da Vlada i Gundulić povijedaju nekoliko okolnosti, kroz koje viri krivina vlade. Opazit je protuslovje, koje je iz megju gore navedenog naputka, i poslanice 29. sječnja 1582 na istoga Gundulića. U naputku je rečeno da je bila učinjena istraga protiv pelješkome popu, i da je ovaj smetnut s crkovne časti; a u poslanici gôvore, da se nije postupalo proti njemu „come ben sapete fù da quel prete Colenda ammazzato il nostro Capitano di Sabbioncello, contro il quale non ci è stata mai amministrata la giustizia, però fate istanza a Sua Beatitudine che ne sia amministrata conforme alla ragione."

Slijedeći stihovi *Dijega* iz *Evore (Didaci Eborensis*, iliti *Jacobi Flavii Eborensis)*, tiskani u Mlecima god. 1596 na pohvalu tad pokojnog biskupa, svjedoče nam nasilja podnesena od Bonifacija:

Occidit ille vetus nemorosae cultor Idumae.
Quisquis ades, plena lilia, sparge manu,

Digitized by Google

Turaque de flammis, iteraque precantia Divos
Carmina, et extremum Manibus adde vale.
Qua brevis in bimares . . . . se contrahit Isthmus,
Non male commissum paverat ille gregem.
Nam licet instarent pecori furesque, lupique,
Non pecori fures non nocuere lupi.
Tutus in irrigua pascebat valle juvencas,
Tuta domum sera nocte redibat ovis.
Sors inimica tamen dilectis expulit arvis
Jussit et externo claudere rure diem.
At nunc ille poli meliore in parte receptus
Lucet, et antiqui pascua cernit agri.

Od velike je važnosti svjedočanstvo rečenog pjesnika, jer on bijaše suvremenik Bonifacijev, i može biti da se je nalazio baš u Dubrovniku kada Bonifacije bi prognan; svakako se je nalazio godine 1592, što nam on isti svjedoči u svojijem pjesmama.

Još ću jednu okolnost napomenuti, koja se je kroz predavanje u puku svegj živa uzdržala. Govore, kada knez stonski (onda bijaše kako rekosmo *Gabro Pučić)* navijesti biskupu odregjeni progon, da mu Bonifacije odgovori *„a ja te pozivljem u vrijeme od 24 ure na Božiji sud“*, i da prije neg progje to vrijeme, nenadna smrt snagje kneza. Jeli to sve istina, mi ne znamo; znamo, da rečeni knez umrije mjeseca rujna one godine, i po svoj prilici nenadnom smrti. *(Rogat.* die XIV. octob. 1581). A i učeni ot. *Dolci* nagovara takogjer na rečenu okolnost u nekrologiji biskupa *Bonifacija,* kojom završujemo ovaj članak.

„Pater Bonifacius a Stephanis Rhacusinus ex insula Elaphitana, electus est in Guardianatum Hie-

Digitized by Google

rosolymitanum. Ex sacrae Theologiae Generali lectore, ad praefatum munus assumptus est; et inter coetera praeclara in sacris locis gesta, sacratissimum Domini Nostri Jesu Christi sepulchrum marmore interclusit. Particulam Sepulchri ejusdem nec modicam quidem nostrae Reipublicae dono dedit; et quotannis ad nostram Ecclesiam, octava die post pascha, solemni sacra defertur suplicatione. In ipsomet Sepulchro tria sanctissimae Crucis frustra reperit, quae (ut constat ex ejusdem literis Archivio Terrae Sanctae commissis) ita ab eo fuere erogata; primum inter Papam Pium IV., Cardinalem Carpium et Cardinalem Aracoelitanum divisit; alterum Philippo II. Hispaniarum regi elargitus est; tertium tandem pro se acceptum Cathedrali Stagnensi Ecclesiae (adhuc pars quaedam ibi superest) donavit. Ex sacra Columna, ad quam Servator flagellis caesus est, Paulo IV. Summo Pontifici, Ferdinando Romanorum Imperatori, ac Reipublicae Venetiarum partem dedit. Concionator Apostolicus interim declaratus est, non solum inter Patres Ordinis a Comitiis Generalibus a. 1563 celebratis commemoratus fuit, verum et inter Theologos Tridentinos locum habuit. Librum de Ortu Clericorum in Ecclesia, dicatum Chrysostomo Calvino Archiepiscopo Rhacusino a. 1568, alterum de perenni cultu Terrae Sanctae, ejusque fructuosa peregrinatione Gregorio XIII. nuncupatum a. 1572, typis dedit. A Pio V. ad praefatum Phillippum Hispaniarum Regem pro gravibus Terrae Sanctae negotiis nuncius missus

Digitized by Google

est, et in Hungaria Visitatoris Apostolici munus non solum obiit, sed quoque absens, Stagnensemque Ecclesiam regens (cui datus a. 1564) eo fungebatur officio. Hinc est quod cum Stagni zeli causa pertulisset plurima, more Apostolorum pedum pulvere excusso (et quidem indictae sibi abscessionis vindicem statim habuit Deum) Themesvarii petiit, ibique anno 1584 exuit mortalitatem."

Op: Bonifacije nije živio do god. 1584; umro je, kako rekosmo, o Božiću god. 1581 (*Lett. e Comm. di Ponente, 12 gennajo 1582.)*

Digitized by Google

IV.

Križ kralja Uroša.

Prem da ovaj dragocjeni krst ne pripada vlaštitosti naše stolne crkve, njegova historička znamenitost, i vjerodostojnost sv. drva što je u njemu sahranjeno, ište da mu damo mjesta u ovijem spomenima. Križ se čuva u Moćniku oo. Dominikanaca u Dubrovniku *, a nazivljemo ga *kralja Uroša*, jer — kako je vidjeti iz natpisâ koje ćemo dolje donijeti — srpski kralj *Uroš*, sin Velikoga *Uroša*, darova svete moći Raškoj crkvi sv. apostolâ Petra i Pavla, pod ruke njezinog biskupa Grgura drugoga.

Sastavljen je na način patrijarkalnijeh križa, to jest na dvokrst, i vas je od čistoga srebra, osim svetijeh moći, koje napunjaju unutrnju šupljinu. Visok je cent. 51; a od dviju popriječnijeh palicâ, gornja je duga cent. 21 : 3, a donja c. 35. Širina i debljina uzdužne i popriječnijeh palicâ jednaka je, to jest širina cent. 2 : 5, a debljina c. 1 : 7.

Sprednja strana urešena je sa osam ružicâ iliti zvjezdicâ, a isto take zvjezdice ima i na okrajcima.

---

* O ovome krstu pisao je *Cerva* u svome djelu mss. „*Monumenta Congreg. s. Dominici de Ragusio Ord. PP. Praedicatorum*“ „Saec. III, momum. VIII.

Digitized by Google

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ
SLOVANSKÁ KNIHOVNA
V PRAZE

Digitized by Google

Digitized by Google

Sprijeda su te zvjezdice prošupljene, i tako se može lasno kroz njih razgledati sveto drvo. U ovome srebrnome dvokrstu, po svjedočanstvu *Cerve*, položena su tri komada sv. drva od križa, koja, kako rekosmo, napunjivaju unutrnju šupljinu. Jedan je komad niz svu duljinu križa, a dva poprijeko stoje.

Na krstu su urezana četiri natpisa ćiriliskijem starijem slovima *, a jedan latinskijem.

Na gornjom raskršću, na pravoj strani, stoji pokraćen ovaj natpis

„Isus Hristos Nika.“

Koja najposljedna riječ grčka znači po našemu *„pobjeda“*.

Na podnožju križa, na sprednjoj strani, bez pokraćenja ovako glasi natpis:

„Si častni krst stvori Gospodin kralj Stefan Uroš i sin Velikago kralja Uroša, domu svetih Apostol Petru i Pavlu, jako da mu je na zdravje i na spasenje i na odpuščenje grehov.“

S druge strane ozgo, niz uzdužnu palicu

RENOVATA M.D.XLVIII.

Ozdo bez pokraćenja se štije:

„I krst stvori Episkup Raški Grigorije vtori, jako i ona vdovica dve cete dadušte. Kto vshoštet si krst uzeti od svetih Apostol ili ot častnoga dreva da je proklet.“

* Vigji opasku *A* na svrsi članka.

Digitized by Google

Sa strane lijeve, na rubu donjòg lakta i niz uzdužnu palicu, pokraćen je ovaj natpis:

„Krstom ograzdajemi, vragu protivljajem se, ne boješte se kazni ego ni lajana, jako grdi uprazdni se i popran bist siloju na drevje raspetago Hrista.“

Nije toliko bistar smisao drugog i trećega natpisa. Ne bismo umjeli ih drukčije istomačiti nego ovako: da je u drugomu riječ o pravomu drvu sv. križa (*si častni krst*), i da od ovoga kralj *Uroš* samijem svojijem rukama načini križ (*ot častnoga dreva — u III. natpisu*) koji je položen u ovome srebrnome dvokrstu — a da je u trećemu natpisu riječ o srebrnome krstu (*i krst stvori . . . Grigorije vtori*) rukotvorenome troškom Grgura biskupa raškoga; i tako one riječi natpisa *„jako i ona vdovica dve cete* (novca?) *dadušte“* odnosile bi se na istoga Grgura, koji svoju zadužbinu usporegjuje sa onom što učini udovica, o kojoj se štije u Vangjelju Marka (XII. 42) i Luke (XXI. 2).

Stjepan Uroš II. Milutin zapovijedaše Raškom ili Srbijom od god. 1275 do 1321; bijaše od koljena *Nemanjića*, sin *Velikoga Uroša*, a otac *Stjepana Uroša III. Dečanskoga*. Kazao se je čovjek vrlo pobožan. Na svoje troškove sagradi mnogo crkava i manastijerâ ne samo u svojoj državi, nego još na mnogo mjestâ u istočnome carstvu; prigodom svog putovanja u Italiju uzdigne srebrni oltar vrhu groba sv. Nikole u

Digitized by Google

Baru Puljiškome; darova takogjer za vazda crkvi palestinskoj na brdu Sinaju godišnji poklon od 500 perpera, što po pogodbi davahu Dubrovčani srpskijem kraljevima, i potvrdi zapis djeda svoga *Stjepana Prvovjenčanoga* Benediktinskome manastijeru na Mljetu.

Hoteći pridružiti svoju kraljevinu rimskoj crkvi, posla poklisare *Marka Lukarića* i *Tripa Michieli Klementu* papi, da bi radili o tome sadruženju, i dobili učenijeh ljudi, koji bi katoličanski nauk mogli tumačiti — kako nam dokazivaju knjige papine prvog travnja 1308 na ruke kraljeve upravljene. Ta sva nastojanja, ne zna se zašto, ne dostignuše žudjeni uspijeh. *

Ali ima pisalacâ koji bi hoćeli dokazati, da njegova pobožnost nije bila nimalo iskrena, već uložena jedino zato, da bi po njoj stekao ljubav svećenstva, kojega trebovaše pri domaćijem i izvanskijem svojijem okolnostima; kažu takogjer, da se je s političkijeh uzroka, a ne iskreno umiljavao papi, obećavajući mu preko svoje majke *Jelene*, da će uvesti u Srbiju *Rimo-katoličku* vjeru, a izagnati *Bogomile.* **

Kakogod bilo s uzrokom njegovijeh pobožnijeh djela, jedno od tijeh je krst, o komu pišemo; obzirom na kojega napomenućemo iz njegova života i ovu okolnost, da je bio u veoma prijateljskom općenju sa carigradskijem dvorom, otkle i uzme svoju

---

* *Ljubić.* Ogledalo književne povjesti, knj. I, str. 171.
** *Majkov* — Istorija srbsk. naroda. U Beogradu 1858.

Digitized by Google

četvrtu ženu *Simonidu*, kćer *Andronika II. Paleologa*. Lasno je dakle, da bude i on primio na dar iz Carigrada komad sv. drva, koga jedan dio namjeni kao zadužbinu crkvi sv. apost. Petra i Pavla, koja bijaše stolna ondašnje biskupije Raške *. Ova biskupija druga je u redu megju njih dvanaest koje spominje *Uroš* u svojoj hrisovulji izdanoj oko god. 1302—1306, pa opet druga je u redu iz megju petnaest koje spominje isti *Uroš* u hrisovulji izdanoj pri svršetku svoga života.

Kad propade Srpska kraljevina, i na mjesto kršćanskijeh crkava nastanu turske gjamije, dubrovački trgovci, koji svud onamo bijahu naseljeni, njekako dobaviše dragocjeni krst, te ga donesoše u Dubrovnik, i dadoše na dar crkvi OO. Dominikanaca u *Gružu*, posvećenoj sv. Križu.

Koga godišta to se zgodi, uprav ne znamo, ali se zna da već g. 1521 križ bijaše zabilježen u crkovnome popisu onoga manastijera. A da se je i nekoliko prije ondje nalazio, svjedoči nam *Cerva*, osnivajući se na starinske listine samostana dubrovačkoga. Ali se to nije moglo mnogo vremena prije zgoditi, jer zidanje *Gruškoga* manastijera bi započeto god. 1437 troškom *Marina Biše* Dubrovčanina, koji se je na to bio zavjetovao, a dovršeno okolo god. 1450. Kroz to sedamdeset godina dakle, to jest od godine

* Vigji *Srpski ljetopis* — u arkivu III. za jugoslavensku povjestnicu.

Digitized by Google

1450 do 1521, mogao je biti donesen krst *Uroša* u Dubrovnik i darovan crkvi sv. Križa u *Gružu;* a to je baš doba kad se je vršila teška sudbina jugoslavjanskoga naroda.

Od tad bi svegj pomnjivo hranjen u manastijeru *Gruškome*, i god. 1548, kako svjedoči natpis na njemu urezan, bi načinjen i ponapravljen. Godine pak 1618 Dominikanci prenesoše ga u crkvu *dubrovačkog* svog samostana megju ostale sv. moći. Na to se odlučiše oni oci od straha da nebi kakogod izgubili toliko blago, bojeći se, kako veli *Cerva*, izvanskijeh nasrtanja, kojim je bila izložena gruška luka onda ni malo branjena.

Svake pak godine na tri svibnja, u koji dan zapada svetkovina iznašašća sv. križa, naslovna svetkovina gruške dominikanske crkve, prenosivaše se križ iz grada u Gruž, da bi se tako zadovoljilo pobožnosti puka, i na neki način pripoznalo staro pravo gruške crkve.

Tako je trajalo do god. 1714, kad OO. Dominikanci ustrašeni dogagjajem o komu je dolje riječ, koji se bijaše sbio prigodom tog godišnjeg prenosenja, dadoše gruškoj crkvi drugi srebrni krst, u kome bijaše postavljen mali komadić sv. drveta, do tada čuvan u gradskome njihovu manastijeru, da bi se unaprijed u gruškome držao, i na svetkovinu one crkve puku na štovanje iznosio; a *Urošev* krst ostaviše nepomično za svoju dubrovačku crkvu.

Evo što se dogodi — Okolo god. 1697, po obi-

Digitized by Google

čaju, bi ponesen rečeni krst iz dubrovačkog samostana u Gruški, radi svetkovine, kako rekosmo, one crkve. Tom prigodom jedan redovnik istog reda, koga *Cerva* neće da imenuje, potajno otvori krst, te ocijepi jedan komadić sv. drveta iz podnožja krsta, i opet ga zatvori i postavi na svoje mjesto da se ko nebi stavio lupeštine. Za tijem ponese ukradeni komad i na dar pokloni *Filipu Barunu od Sapunara* Napulitancu, poklisaru cara Leopolda, stanujućemu pri skupnovladi dubrovačkoj, a od njega primi na uzdarje deset zlatnijeh dukata.

Bijaše li taj ne imenovani redovnik na to ponukan, ili od same svoje volje na to djelo prignut, to nije poznato; ali opet kad pomislimo na platu primljenu, cijenimo da je tu bilo tugjeg prsta.

U toj prigodi redovnik najvruće preporući *Barunu od Sapunara* da nebi komu otkrio stvar; što obeća i uzdrža rečeni poklisar sve do smrti redovnikove.

Napulitanac ostane vrlo radostan radi trgovine učinjene, tijem većma što cijenjaše da komadić sv. drveta, koji mu tako bijaše došao do ruka, bi ocijepljen od velikoga komada, što se je u ono doba, kako rekosmo, nalazio u kapeli sv. moći u crkvi Dominikanaca u gradu, te mišljaše da će se biti gore spomenuti redovnik nekako dočepao ključa kapele, te ocijepio onaj komadić sv. drveta.

Ali budući do malo umro redovnik, Barun žudeći se potpuno uvjeriti o istini, izmisli za tu svrhu

Digitized by Google

ovaj lukavi način; stane jednom razgovarati se o moćima sa *Stjepanom Tudizijom* Vlahovijem sinom, pri kojemu, kao javnome blagajniku, bili su ključi kapele, te tamo te amo, namišljeno mu reče, da tu skoro, čim je veliki križ bio na otaru prikazan na štovanje puku, činilo mu se je vidjeti kao da je u njemu nešto manji komad sv. drva, nego što je prije bio. *Tudizije* ozbiljno ganut, sakupi što prije blagajnike svoje drugove, te svi zajedno odoše u kapelu; nu pošto razgledaše sa sviju strana drvo velikog križa, na svoju veliku radost nagjoše ga cijela i netaknuta, kao što i prije bijaše. A kad to pripovjediše *Sapunaru*, on jako posumnja da ga je onaj redovnik prevario, te sve otkri *Tudiziju* i ostalijem njegovijem sudruzima.

Na to očitovanje pade im ončas na pamet *Urošev* krst, koji po napose bijaše hranjen u Dominikanskome moćniku; te narekoše redovnicima da ga pomnjivo razgledaju nebi li opazili da je što okrnjeno od sv. drveta. Redovnici razgledavši dobro krst, uvjeriše se da je ocijepljen jedan komadić iz podnožja od križa; a da se nebi i unaprijed tako što dogodilo, čine tvrdo zatvoriti sv. križ srebrnijem čavlićima, i odrede, kako smo gore rekli, da se više neiznosi iz grada.

Kako nijesu mogli skloniti *Sapunara* da vrati ukradeni komadić, to neznamo: znamo pak da on vrativši se iz Dubrovnika u Beč, pokloni na dar taj komad sv. križa *Amaliji* ženi cara *Josipa*, koja polo-

*

Digitized by Google

živši ga u krst veoma krasan, vaskolik dragijem kamenjem narešen, uzdrži ga kod sebe kao neprocijenjeno blago, i dobavi poslije — posredovanjem *Frana Gundulića* Šiškova sina, koji stanovaše u Beču kao carski gjeneral — od otaca Dominikanaca dotičnu povelju vjerodostojnosti. *

Zanimivo je što pripovjeda *Cerva* dotično te povelje, a u isto doba dokazuje nam cijenu u kojoj su naši stari držali sv. moći. Kaže pomenuti spisatelj, da Dominikanci dubrovački prije neg uputiše pismo na ruke cesarice, podnesu ga, po običaju, vladi da ga izvidi i potpise potvrdi. Knez ga prikaza malome vijeću, a vijeće opazi da bi trebalo izostaviti riječ „*clam*“ kojom se je svjedočilo da je *potajno* bio ocijepljen komadić sv. drveta od *Uroševa* križa, te da nebi potvorili kao dionika lupeštine rečenoga *Filipa*, a možebit i istu cesaricu uvrijedili.

Moljeni Dominikanci da poprave onu izreku, odgovoriše — da oni bijahu navlaš onako upisali, od straha, da nebi komugod od njemačkijeh velikaša, koji bi štio ono pismo, došlo u pamet prositi drugi komadić; žudeći oni, da svemu svijetu bude poznato, kako su čvrsto odlučili nikomu na svijetu ni po što ustupiti ni najmanje mrvice blaga sebi povjerena.

Knez i vijeće pohvališe poštenu namjeru otacâ, i poslaše cesarici njihovu povelju potvrgjenu vladinijem pečatom, bez da su išta u njoj promijenuli.

---

* Vigji opasku *B.*

Digitized by Google

A *Urošev* krst od onoga doba srebrnijem čavlićima zakovan, hrani se u dominikanskome samostanu u Dubrovniku.

Opaska A.

Natpisi koji su ćiriliskijem starijem slovima urezani u krstu *Uroševu:*

I.

Ис҃ Хс҃ ника

II.

Си чьстьни крьсть створи господинь краль Стефань Ȣрошь и сынь великаго кралю Ȣроша домȣ светіхь апостоль Петрȣ и Павьлȣ, ѣко да мȣ є на ꙁдравіє и на спасениѥ и на ѡтпȣщ(є)ниѥ греховь.

III.

И крьсть створи єпіскȣпь рашки Григориѥ вьтори, ѣко и она вьдовица две цете дад(оѵ)ще. Кто вьсхощетси крьсть ȣꙁети ѡдь светихь апостоль или ѡть чьстнога древа, да ѥ проклеть.

IV.

Крьстомь ѡграждаѥи врагȣ противлюѥм се, не боѥще се каꙁни его ни лаюна, юко грьди ȣпраꙁдни се и попрань бьисть силою на древѣ распетаго Христа.

Digitized by Google

A po latinskome znače:

I. Jesus Christus Victor.

II. Hanc venerabilem Crucem fecit Dominus Rex Stephanus Urosius et filius magni regis Urosii, Domui sanctorum Apostolorum Petro et Paulo, ita ut sit illi ad salutem et ad remissionem peccatorum.

III. Et Crucem fecit Episcopus Rassiae Gregorius secundus, sicut et illa vidua duos nummos dans. Qui voluerit hanc Crucem auferre a sanctis Apostolis sive a venerabili ligno sit maledictus.

IV. Cruce protegor, diabulo adversor, non timentes poenam ejus nec insidias, sicut superbus ineficax redditus et conculcatus fuit vi Crucifixi Christi.

Vigji = *Farlati*, Illyricum Sacrum VI. 31 — *J. Kukuljević*, Izvjestje o putovanju, 32 — *Šafar*. Serb. Lesek. 125 — *Miklošić*, Monumenta Serbica, Viennae 1858, pag. 83 –

Opaska B.

Frater *Augustinus Drascich* sacrae Theologiae Professor, ac Vicarius Generalis Congregationis sancti Dominici de Ragusio Ordinis Praedicatorum.

Ad majorem sacrosanctae Crucis Domini Nostri Jesu Christi venerationem, ac Augustissimae Dominae Imperatricis viduae Amaliae, quam Deus diu incolumen conservet, pietatem ac devotionis incrementum, requisitus ab Illustrissimo Domino Comite Francisco

Digitized by Google

Gondula, de consilio et assensu graviorum Patrum Conventus Nostri Ragusini, hoc praesens authenticum instrumentum confeci isto et omni alio meliori ac solemniori modo fidem indubiam faciens tam praelaudatae Augustissimae Dominae Imperatrici, quam universis visuris, lecturis, pariter et audituris, qualiter in Conventu nostro Ragusino Crux ex argento fusa asservatur, in qua a Gregorio Secundo Episcopo, qui circa annum salutis MCCC floruit, repositum fuisse fragmen ligni vivificae Crucis, in qua Salvator noster confixus humanum genus redemit, inscriptio Serviano charactere desuper incisa nos admonet. Neque dubium aliquando fuit idem verae Crucis fragmentum esse, adeoque immemorabilis consuetudo adhuc Ragusii perseveret, ut in processionibus circumferatur, et publicae in Ecclesia venerationi exponatur. Ex quo quidem fragmine clam scissa fuit particula circa annum Domini MDCXCVII, quam ad praesens constat in ipsa Cruce deesse, et ut certo ex tunc comperimus dono data fuit Illustrissimo Domino Philippo Libero Baroni Saponarae eodem tempore apud hanc Rempublicam Ragusinam pro Augustissimo gloriosae memoriae Leopoldo Imperatore residenti. Hanc autem particulam nunc apud praelaudatam Augustissimam Dominam viduam Imperatricem Amaliam servari a fide dignis accepi, et laetatus sum cum fratribus meis in manus tam piae ac gloriosae Imperatricis devenisse, hoc ipsum honori nostro tribuens, Augustissimae Principi pietatis incrementum praebu-

Digitized by Google

isse, sperans eadem pietate, quae quidem Austriacis principibus familiaris est, protectam in Congregationem nostram, quam una mecum gloriosissimae ac piissimae Majestati suae humilime committo.

In quorum fidem has manu propria subscriptis Officii mei Sigillo signavi.

Datum Ragusii in Conventu Nostro S. Dominici sub die XIII. Novembris anno post partum Virginis MDCCXVI.

Ita est frater *Augustinus Drascich* qui supra.
Frater *Seraphinus Maria Cerva* Lector
Pro-socius.

Ovu povelju donosi prepisanu Ot. Serafin M. *Cerva* u svome djelu mss. „*Monumenta Congregationis s. Dominici de Ragusio Ord. Praedicatorum*“ gdje besjedi o ovome krstu.

Digitized by Google

V.

Pelenica Isukrstova.

(LXXVI. Sacer Panniculus Christi.)

Ot. *Serafin Cerva*, koji je živio u prvoj polovici prošastoga vijeka, napisao je u svome djelu „*Metropolis Ragusina*“ kratko izvješće svetijeh moći koje se čuvaju u našoj stolnoj crkvi pod imenom *Pelenice Isukrstove*, vadeći dotične vijesti iz starijeh listina, a nadasve iz predaje, koja se je od davnijeh davninâ uzdržala u Dubrovniku, prelazeći od usta do usta. Ali ovo izvješće *Cervino* osim što nije sa svijeh stranâ dopunjeno, malo je komu poznato s toga, što je pisano latinskijem jezikom, i što, žalibože, sve to velecjenjeno djelo njegovo leži u rukopisu.

Cijenimo dakle da ćemo ugoditi velikome štovanju našega puka prema sv. Pelenici, pripovijedivši ovdje njezinu povjest onako kako se nalazi u rečenome izvješću O. *Cerve*, s nekijem dodacima koje smo mi otud odovud sakupili.

Godine 1030 vraćajući se iz Misira jedan mletački brod, pristane za neko vrijeme u dubrovačkoj luci. Na tom brodu bijaše jedan pop, po imenu *Ivan*, rodom Arbanas; ovaj se iskrca i otide u grad da pohodi nekoga popa *Srgja* — rodom kao i on iz Ar-

Digitized by Google

banije — koji bijaše župnik, iliti upravitelj, crkve sv. Vida.

Nakon malo dana trebalo je da brod nastavi svoje putovanje put Mletaka, te i pop *Ivan*, ne znamo zašto, valjalo je da s njim ide. Na rastanku on zamoli svoga prijatelja i zemljaka popa *Srgja*, da bi mu za koje vrijeme primio jedan sandučić, koji bijaše donio iz istočnijeh stranâ, te da ga kod sebe drži, dok se on povrati iz Mletaka.

Preporući tom prigodom *Srgju* da bi velikom pomnjom i opazom čuvao i u tajnosti držao povjereni mu sandučić; i bojeći se da ga nebi drugi na njegovo ime došao uzeti, ukaže mu neka zlamenja što je imao na lijevoj ruci, narediv̀ši mu da ga nikomu ne da, ko mu nebi ukazao ista zlamenja. Sve to njemu *Srgj* svečano obeća.

Otigje pop *Ivan* put Mletaka; a *Srgj* ne znajući što je u sandučiću, a sumnjajući da je u njemu kakvo blago, promisli da nebi nigdje mogao biti bolje čuvan, što ako ga sakrije u svoju crkvu. Iskopa dakle u kraju crkve sv. Vida jednu jamu, te u nju položi sandučić, pokrije ga zemljom i poravna tle, na koje opet postavi podignute ploče, tako da se niko nije mogao staviti da je tu što zakopano.

Progje nekoliko vremena ali *Ivan* se ne povrati u Dubrovnik, niti *Srgju* pogje za rukom obaznati gdje se nahodi, što li bi od njega, dali je živ ili mrtav; prem da je u svakoj prigodi nastojao da što za njega čuje.

Digitized by Google

U toliko sandučić stajaše zakopan u crkvi sv. Vida, i kažu da se je u njoj često obnoć vigjala velika svjetlost. To bijaše svakomu za čudo, ali ne toliko *Srgju*, koji tada stane sumnjati da je u sandučiću kakva sveta stvar. Sa svijem tijem, vijeran riječi koju bijaše zadao *Ivanu*, ne htje ne samo nikomu otkriti tajne, nego ni svojoj ljubopitnosti zadovoljiti.

Megju tijem zaželi *Srgj* pohoditi svetu zemlju; otide dakle iz Dubrovnika, te odjedri put istočnijeh stranâ.

U ono doba vladaše crkvom dubrovačkom arkibiskup *Vital* (1022—1053) od plemena dubrovačke stare obitelji *Ovčarevića*, koja se potla prozva *Gučetić (Gozze)*; čovjek u velike bogoljuban, koga neki starodavni spomenici zovu *blaženijem*.

Biskupov stan bijaše kod stolne crkve sv. *Petra* *, koji — ili što ne bijaše dovoljno prostran, iliti, što nam se čini vjerojatnije, s toga što ga požar godine 1023, kad Dubrovnik u malo vaskolik ne izgorje, bijaše veoma oštetio — trebalo je ponapraviti i raširiti.

Nastojanjem *Vitala*, dubrovačka vlada uze preda se tu radnju, te god. 1039 započe gragju, koja da bi izašla prostranija, odredi da se razvali crkva sv. Vida, a i kuća u kojoj stanovaše župnik, uzevši vaskolik taj prostor na korist biskupova stana.

Nakon dvije godine putovanja povrativši se *Srgj*

---

* Vigji opasku *A* na svrhu članka.

Digitized by Google

u Dubrovnik, na veliko svoje čudo ne nagje ni svoje kuće, ni crkve. Prva mu misao bi razgledati mjesto gdje bijaše položio sandučić, da bi se uvjerio je li iskopan i odnesen. Na veliku svoju radost brzo se uvjeri, da ono mjesto nije bilo taknuto. Što da učini? Bijaše već deset godišta prošlo od kada mu *Ivan* kovčežić na ostavu dade, a od *Ivana* nikakva glasa ne bijaše; izgubi dakle uhvanje da će mu se prijatelj igda više povratiti. I videći da se ne može nikako dočepati zakopanog sandučića, a on otide svojemu biskupu, te mu sve po tanko pripovjedi.

A kad to čû *Vital*, uze sa sobom *Srgja*, te obojica zajedno pogjoše u noćno doba na mjesto naznačeno, izvade kovčežić i odnesu ga u biskupovu sobu.

Sandučić bijaše od olova, jako dobro utvrgjen, tako da se jedva mogaše otvoriti. A čim ga otvoriše, ko bi mogao opisati njihovu radost, kad svojijem očima ugledaše *Pelenicu*, u kojoj prečista Djevica Marija prikaza svoga sina Jezusa u jeruzolimski hram, predavajući ga na njoj u ruke velikog svećenika i proroka Simeuna — kako je svjedočilo pismo vjerodostojnosti, koje se je kod *Pelenice* nalazilo,

Veseo biskup više nego da je kojemudrago blago iznašao, te bojeći se — ako se ova stvar pročuje — da je ne bi iz ruka izgubio, zapovjedi *Srgju* da nikomu ništa o tomu ne govori. *Srgj* otide k svojoj kući, a pri biskupu ostade sv. *Pelenica*.

To se je zgodilo okolo g. 1040, to jest deset godišta iza kako bijaše donesena u Dubrovnik sv. *Pelenica*.

Digitized by Google

Za svojega života arkibiskup *Vital* uzdrža kod sebe svete moći, časteći ih velikom bogoljubnosti, niti ikome otkri tajne. A kad opazi da mu se konac života približuje, dozva k sebi svoju sestru, opaticu u manastijeru sv. Simeuna reda sv. Benedikta *, kojoj otkri svekoliko i preda joj sv. *Pelenicu*, preporučivši joj da je bude pomnjom i pristojnom časti čuvati; što pobožna opatica rado je i s najvećom bogoljubnošću za života svoga vršila. A malo prije nego će se dušom rastati, zazva sve dumnice svojega manastijera i povjeri im sv. moći.

Po smrti gore rečene opatice, nesta tajnosti kojom se je do tada čuvala sv. *Pelenica*. Puk budući začuo za nju, stane vrvjeti u Dumansku crkvu; dogje svećenstvo, a dogjoše i vlastela, svak se natjecaše ko će bolje i sjajnije iskazati svoju bogoljubnost; i ončas bi odlučeno, da se svake godine čini svečani proizhod iz stolne crkve u crkvu sv. Simeuna, na čast svetoj *Pelenici*.

Napretkom vremena napredovala je pobožnost i bogoljubno štovanje ne samo dubrovačkog puka nego i susjednijeh naroda, prema sv. *Pelenici*.

* U ono doba bijaše slobodno Dumnama ishoditi iz svojijeh manastijerâ, bivši da stoprva XV. vijeka bijaše u Dubrovniku odregjen manastijerski zatvor, kako se vidi iz ovdje navedene odluke vijeća dubrovačkog = die V maji 1469 — Prima pars est quod monasteria monialium clausura stringantur; et ut cum effectu fiat, minus Consilium alloquatur Archiepiscopo ut sollicitet executionem.

Digitized by Google

Narod pripovijeda da su dumnice — hoteći uzdržati i umnožiti tu bogoljubnost — kidale od nje po koji komadić, te dijelile svakomu ko bi iskao; ipak da je *Pelenica* svegj ostajala cijela, kao što je i prije bila, jer da bi se opet samo po sebi namjestilo ono što bi dumnice otkinule.

Pripovijeda se takogjer, da dumnice udijeliše jedan komadić jednoj nekoj bosanskoj kraljici, koja ne bijaše katoličanske vjere, te da od toga doba nije sv. *Pelenica* rasla kad bi se što od nje otkinulo, nego bi je nestajalo onoliko koliko bi se od nje kidalo. *

Ništa ne manje slijegjahu dumnice dijeliti ustriške sv. *Pelenice* svakome, a nadasve ženama pri ragjanju. Kad to vidje vlada, poboja se da nebi u Dubrovniku malo po malo sasvijem nestalo toga dragocijenjenoga blaga, te odluči da se digne iz dumanskijeh ruka, i presenê u moćnik stolne crkve.

Što odrediše to i učiniše. Sv. *Pelenicu* prenesoše u crkvu sv. Marije, megju ostale moći, godine 1380 dne 2. veljače *, u koji dan sv. crkva svetkuje prikazanje Jezusovo u hram Jeruzolimski.

Od ovoga doba sve do god. 1667 bi čuvana u kapeli sv. moći stolne crkve, koje godine šesti dan mjeseca travnja, velika trešnja razori malo ne vas-

---

* *Ragnina* — Annali di Ragusa, mss.

**. *Ref Cons. Rogat.* — Die 1a februarii 1380. Prima pars est de accipiendo Reliquiam Panni Christi quod est ad monasterium s. Simeonis — Prima pars est de accipiendo dictam reliquiam cras.

Digitized by Google

kolik grad, i obrati u gomilu kamenja rečenu crkvu. Tada ostane pod razvalinama zajedno s ostalijem sv. moćima i sv. *Pelenica.*

Malo dana poslije onog nezaboravnoga dogagjaja, stanu se kopati sv. moći iz pod razvalinâ, ali pri svijem velikijem trudima i nastojanju ne mogaše se iznaći sv. *Pelenica.* Nje se bijaše nekako dočepao *Antun Vanini,* rodom Talijanac, a na službi dubrovačkoj kao načelnik Lumbardijera *(Praefectus libratorum seu ballistariorum),* koji, može biti stavljen od same vlade da upravlja radnjom iskopavanja, budući iznašao sv. *Pelenicu,* sakri je, s namjerom da uteče i da je ponese sobom u Italiju.*

Lijepa mu se zgoda bijaše ukazala, jer baš onda spravan bijaše u Gružu jedan brod krcat žita da odjedri put Italije. S vodjom ovoga broda ugovori *Vanini* svoje putovanje; donese krijući sv. *Pelenicu,* i sakri je u žito, bez da je iko na brodu za to znao, osim, možebit, samoga brodarskoga vogje.

---

* Ovaj talijanac izdao je slijedeće djelo, koga jedan istisak čuva se u knjižnici oo. Franjevaca u Dubrovniku pod br. 1794:

„L' esame che si fà in presenza degli Illust. Sig. „Proveditori dell' Armamento e delle Guardie, a quelli „scolari che concorrono allo stipendio de' Cannonieri „al srrvizio della Serenissima Republica di Ragusa, „ordinato da Antonio *Vanini* di S.to Arcangelo di „Rimini Capo-Bombardiere di tutto lo Stato della „medema Serenissima Republica et a quella dedicato — „*Ferrara* 1666 per Alfonso e G. B. Maresti.

Digitized by Google

Lijepo bijaše vrijeme, a dobar vjetar. Odriješe dakle jedra, dignu sidro, kad gle čuda! brod ne može s mjesta, kao da ga nešto drži privezano pri kraju.

Božija providnost ne htijaše dopustiti da se iznese iz Dubrovnika toliko blago, i toga radi propusti slijedeći dogagjaj.

Vanini stanujući u Dubrovniku bijaše učinio prijateljstvo s nekom ženom iz Gruža, kojoj, kad se spravljaše odputovati iz Dubrovnika, u zanesenju svoje ljubavi, svu po tanko otkri svoju lupeštinu. Ova je iz početka mučala, ali gledajući sada da se brod ne pomiče, obuze je strah od Božije pravde, te otrči k oo. Dominikancima u manastijer gruški, i sve iskaže što joj *Vanini* bješe pripovjedio.

Dominikanci ončas obavjestiše dubrovačko vijeće, koje, netom začu svetogrdno djelo, pošlje stražare da uhite *Vanini-ja;* ali toliko on, koliko i brobarski vogja, čim se staviše da su bili izdani, strašeći se dostojne pedepse, brže bolje pobjegoše, ostavivši i plav i sv. *Pelenicu;* koju, sačuvanu na taj čudesni način, donesoše u grad na svojijem ramenima oci Dominikanci, pratnjom ostalog svećenstva, plemstva i mnogobrojnog puka, pjevajući svete pjesme, i Bogu zahvaljivajući na ukazanoj milosti. Spremiše je pako u tvrgju *Revelin,* zajedno s ostalijem sv. moćima.

U *Revelinu* osta sv. *Pelenica* sve do posljednje nedjelje srpnja iste g. 1667. Tad je prenesoše s ostalijem sv. moćima u kapitol Dominikanaca, gdje ostane sve do godine 1721; i tada, na dan sv. Vlaha, pre-

Digitized by Google

nesoše je sa ostalijem moćima u stolnu crkvu iz nova sagragjenu, gdje se i dan današnji nahodi pod brojem LXXVI, naznaćena „*Sacer Panniculus Christi.*“

Ove neprocijenjene sv. moći nalaze se zatvorene u jednomu povećemu četverouglastu kovčežiću od čista srebra. Kovćežić ovaj skovan je veoma umjetno, i radnja mu je po prilici dosta starinska. Sa sve četiri strane ima sklo, i tako se oda svuda vidi sv. *Pelenica* sagnuta niz duljinu i niz širinu, uzdržana srebrnijem iglama.

Po svjedočanstvu O. *Ser. Cerve*, prošastoga stoljeća bila je dugačka okolo tri lakta dubrovačka, a široka za lakat *.

Od onoga doba od kad vlada digne sv. *Pelenicu* Duḿnama sv. Simeuna, pa sve do današnjega dana, nije bilo kidano od nje, u koliko je nama poznato, nego samo dva puta.

Prvo — prigodom dolaska u Dubrovnik *Sigizmunda* ugarskoga kralja, koji, poslije izgubljenoga boja kod Nikopolja proti Turcima god. 1396, bježeći preko mora put Ugarske, ustavi se za devet dana u Dubrovniku, to jest od 21. do 29. prosinca **. Du-

---

* *Lakat* dubrovački odgovara duljini centimetra 51 — dakle sv. *Pelenica* prošastoga stoljeća bi dugačka jedan metar i 53 centimetra.

** Vigji odluke rečene godine 19. i 21. prosinca velikog vijeća, i 19. i 22. istoga mjeseca, maloga vijeća — i knjige „*Commissioni e lettere*“ na dnevu 5. ožujka 1434.

Digitized by Google

brovačka vlada osim drugijeh znatnijeh darova kojijem počasti okrunjenog gosta, zadovolji njegovu pobožnost, poklonivši mu ustrižak sv. *Pelenice* *.

Drugo, god. 1844. Tadašnji biskup dubrovački *Toma Jederlinić* ostriže niz širinu nekoliko od sv. *Pelenice*, i jedan komad pošlje na dar sadašnjemu papi *Piu IX;* koji primivši ga velikom bogoljubnosti i časti, postavi ga iz megju moći Basilike Liberijanske, u jednu oklopnicu od bakra pozlaćena, na okolo zatvorenu caklom, više koje je posagjena prilika bl. djevice Marije s djetetom, i nosi natpis „*Ex Panniculo D. N. J. C.*“ Duljina toga komada jest oko sedam prsta, a pet u širinu **.

Tom prigodom, to jest kad pokojni biskup *Jederlinić* ostriže rečeni komad, mnoge crkve, i njekoliko bogoljubnijeh osoba dobiše po mali komadić, ili žičicu sv. *Pelenice.*

Od onoga doba nije bilo kidano, niti striženo od sv. *Pelenice;* a ključ njezina kovčežića stoji u biskupa, zamotan u papiru, na kome su udarena tri pečata, t. j. biskupov, gradskog obćinstva, i upraviteljstva stolne crkve.

---

* *Resti* — Cronache di Ragusa, mss.

** *Liverani* — Del nome di s. Maria *ad Praesepe* che la Basilica Liberiana porta, e delle reliquie della natività ed infanzia del Salvatore che conserva. Roma 1854, pag. 73. — *Civiltà Cattolica*, Serie II. vol. 10, pag. 204.

Digitized by Google

Valja nam štogod rijeti o *platnu* od kojega je učinjena sv. *Pelenica.*

Tvorivo takoga platna malo se nalazi u zapadu, nego gdješto u istočnijem stranama; i tu ga sama narav dava na način rude, kao što su gvozdene rude, ili kakve druge kovovine. Učenjaci ga zovu *Amiantus* ili *Asbestus*, a zove se takogjer *lan zemaljski*, i *vuna od Salamandre*, a ima to svojstvo, da ga oganj nemože izgorjeti, baš kao da je gvožgje.

U staro doba upotrebljavalo se je ovo platno kod bogatijeh ljudi za različite potrebe; osobito pak zamotavali bi unj mrtva telesa, kad bi ih imali gorjeti; jerbo bi tako sačuvali prah od sprženijeh telesa, da se nepomješa s pepelom od spržnice. Činili bi od njega i platno za trpeze, koje, nije trebalo prati, nego bi se bacilo na oganj, a iz ognja bi vadili čisto i ubijeljeno. Dobavljali bi ga iz Persije, iz Indija, iz okolinâ Karpaca u Čipru, i iz Karista u Eubeji, i plaćali bi ga veoma skupo; s česa *Plinije*, govoreći o *Amijantu*, usporegjuje ga najljepšim biserom, i kaže, da je to platno samo za kraljeve i najmogućnije velikaše.

Ovijem je tvorivom izatkana naša sv. *Pelenica;* o čemu smo se mi isti uvjerili, stavljajući na žestoki plamen njeke žičice od nje, i opet ih dizajući čitave i nepovrjegjene. Izatkana je sa svijem na debelo, tako da se golijem okom vigjaju žice kako stoje jedna preko druge. Gledajući je rekao bi da je oštra i bodljiva; a nije, nego pače veoma meka pod pr-

Digitized by Google

stima. Kad se rasuče jedna debela žica, vidi se da je bila zapredena od mnogo tankijeh žičica.

Mogao bi ko god ovdje zapitati — od kuda roditeljima Jezusovijem tako skupocjeno platno, kakvo mogahu dobiti sami kraljevi i velikaši, kad je poznato da oni bijahu veoma siromašni?

Na to odgovaramo, da i roditelji Isukrstovi bijahu od kraljevskog plemena, pa za što ne možemo držati da su valjda imali u svojoj kući tako platno nasljegjeno od svojijeh praroditeljâ? Može se takogjer držati da je Jezus bio počašćen ovijem bogatijem platnom od *mudracâ*, istočnijeh kraljeva, onda kad su došli pohoditi božanstveno djetešce, i donijeli mu, kako govori sv. Evangjelje, dragocijenjenijeh darova na poklon. Cijela stvar na svrhu može se prepisati božijoj providnosti, koja, ako dopusti da se Bog i čovjek rodi siromašan u jaslima, ne htjede pak da prikazan bude u svome hramu u siromašnijem haljinicama, nego u kraljevskome ruhu.

Od kada bi donesena u Dubrovnik sv. *Pelenica* svegj do dana današnjega bila je držana za ono platno na kome bi prikazan Jezus od svoje majke u hram jeruzolimski, i na njemu predan na ruke velikog svećenika i proroka Simeuna; koji netom primi djetešce, pozna ga za Spasitelja svega ljudskog naroda, te izusti one vesele riječi: „*Sada pusti, gospo-*
„*dine, u miru slugu svojega, po riječi svojoj; jer vidješe*
„*oči moje spasenije tvoje, koje si pripravio pred licem*

Digitized by Google

„sviju pukova, svjetlos da obasja narode, i slavu tvojega „puka Izrailja.“ (Luka, II., 29—32.)

Još od XI. vijeka, kada to jest bi opće poznata sv. *Pelenica* u Dubrovniku, sve do dana današnjega ona se kod nas štuje živom i općenitom pobožnosti.

Odmah iz početka, kako smo kazali, bi odregjeno da se svake godine učini svečano proishogjenje do u crkvu sv. Simeuna, gdje se je hranila sv. *Pelenica*, i to sedmi dan mjeseca sječnja, kad se je u Dubrovniku činio blagdan sv. Simeuna proroka, naslovna svetkovina rečene dumanske crkve, a zapovjedna u svemu gradu.

Kada pak god. 1380 bi prinesena od crkve sv. Simeuna u moćnik stolne crkve, i onda jednako se je slijedio činiti proishod rečenog dana iz stolne crkve u crkvu sv. Simeuna, i nosila bi se sv. *Pelenica*, da bi je mogle dumne vidjeti i pokloniti joj se. Tom prigodom svake godine vlada bi davala dumnama sv. Simeuna pet perperâ u pomoć troška što bi se učinio za svečanost, ili, kako njeki govore, da bi tijem pripoznala staro dumansko pravo, i na neki način otkupila sv. moći noseći ih sobom.

Godine paka 1570 bi odlučeno da u svijem naslovnijem svetkovinama ostalijeh crkava dumanskijeh — t. j. sv. Marije, sv. Andrije, sv. Marka i sv. Tome, reda sv. Benedikta; sv. Petra, i sv. Klare reda Franjevaca, i sv. Marije od Angjelâ, drukčije nazvane sv. Mihajla, reda dominikanskoga — bude jednako

Digitized by Google

u dotične dane prenesena svečanijem proishodom *Pelenica* Isukrstova u rečene crkve. *

Ali ta naredba, ili zbog trudnog pristupa k nekijem od tijeh crkava, jer veći dio njih bijaše na brijegovitoj strani grada, iliti s kakva drugog razloga, nije za dugo trajala; nego odmah slijedeće god. 1571 bi ustavljena drugom odlukom vijeća, kojom bi odregjeno, da u naprijeda za koje vrijeme (što je pak slijedilo sve do svrhe) ne bude s proishodom nošena sv. *Pelenica* nego samo, kako bijaše običaj od starinâ, u crkvu sv. Simeuna. **

* *Rogat.* die XXVIII januarii 1570 sabbati — Prima pars est de declarando ut de coetero semel in anno Panniculus Sacer Salvatoris Nostri portari debeat ad illa Monasteria Monialium Civitatis ad quos huc usque non fuit allatus, qui Panniculus comitari debeat a processionibus et a magnifico Domino Rectore ejusque Consiliariis, et postea dicetur quibus diebus portari debeat.

Prima pars est ut dictus Panniculus cum licentia Rmmi D. Archiepiscopi Nostri portari debeat ut supra semel in anno ad omnia Monasteria Monialium nostrarum hoc modo videlicet, die s. Clarae ad s. Claram, die s. Petri ad s. Petrum, die s. Marci ad s. Marcum, die s. Andreae ad s. Andream, die s. Thomae ad s. Thomam, die Apparitionis s. Michaelis de mense majo ad s. Michaeiem, et die Annunciationis Virginis ad s. Mariam de Castello, cum declaratione quod die S. Simeonis quando dictus Panniculus portatur ad dictum Monasterium ad aliud ea die deferri non possit.

** *Rogator.* die XX martii 1571. Prima pars est de suspendendo per aliquod tempus ut sancta reliquia Pan-

Digitized by Google

Pošto se ta crkva i manastijer razori u velikoj trešnji god. 1667, zaostavše dumne progjoše u manastijer sv. Marije, i tu ostaše dok ne izumriješe, jer njihov samostan nije više nikad popravljen bio. Od onoga doba dakle proishod sa sv. *Pelenicom* dohodio je u crkve sv. Marije i tako je slijedilo sve dokle, nakon padnuća republike, francuska vlada obrati i crkvu i manastijer u vojničku kuću.

To proizhogjenje uputilo bi se iz stolne crkve ovijem redom — najprva bi stupala različna bratinstva, svako za svojijem križom; pak redovnici male braće i Dominikanci, a za njima popovi, kanonici i arkibiskup. Slijedila bi sv. *Pelenica*, koju, zatvorenu u svome kovčežiću, nošahu četiri misnika, iz pod crljenog neba *(baldakina)* na osam štapa. Nebo nošahu osam plemića, a s jedne i s druge strane pored neba igjahu drugijeh osam plemića sa užeženijem duplijerima u ruci. *

Za *Pelenicom* bi hodio knez s malijem vijećem, i veliki broj plemića, da ne rečem svikolici. A na svrhu mnoštvo puka jednoga i drugoga spola.

---

niculi D. N. Jesu Christi non debeat portari ad aliquod Monasterium nisi ad Monasterium s. Simeonis in festo s. Simeonis, prout per praeteritum fiebat, non obstante quavis parte in contrarium.

* Za vosak osam duplijera vlada je davala perpera 15 : 4 — različnim bratinstvima svijem zajedno perp. 3 : 6 — a misnicima koji bi nosili Pelenicu, ukupno jednu perperu.

Digitized by Google

Tako uregjeno proishogjenje prohodilo je preko gradskog šetališta, koje obično nazivljemo po talijanskome *Placom*, ulazeći u ulicu rečenu *Varinu*, i ushodeći sve do vrha gdje bi se obrćalo put sv. Marije, i tu tako ulazili bi u rečenu crkvu.

Kada bi uljegli u crkvu, postavili bi sv. *Pelenicu* pred otar sv. Križa, pod oblukom po sred crkve na desnu ruku, a to da bi je lašnje dumnice mogle vidjeti.

Arkibiskup bi pjevao misu *, preko koje dumnice bi činile dijeliti puku kitice cvijeća, za koje državna blagajna davala bi im tri perpera, a za svečanost onoga dneva perp. 6 : 8. Preko prinosa *(offertorium)* četiri svećenika prenijeli bi *Pelenicu* do na vrata od manastijera, a tu bi je pričekale četiri dumne i na svoje ruke unijele bi je unutra u prvo ulazište — praćenu svegdj od dva maloviječnika —; i tu bi stala dokle bi je sve dumne redimice pobožno cjelivale. Iza toga četiri misnika primili bi je na trag.

Kad bi svršila sveta misa, arkibiskup bi preuzeo Pivijal, i proishod bi se vraćao u stolnu crkvu istijem redom kojijem je odlazio, prohodeći ne više preko gradskog šetališta, nego kroz ulicu zvanu u ono doba *megju crevljare*.

Ali od kako god. 1706 bi sagragjen samostan sv. Katarine dumana dominikanskijeh, od to doba vraćajući se proishod, prolazio je njihovom ulicom,

---

* Za tu službu vlada je prohodila arkibiskupu perp. 3 : 4.

Digitized by Google

ustavljajući za koje vrijeme sa sv. *Pelenicom* na vratima od manastijera, dokle bi je sve dumnice cjelivale, a preko toga dva najmlagja savjetnika malog vijeća na stolima prikrivenijem crljenom bugarskom kožom, čuvali bi sv. *Pelenicu;* megju tijem arkibiskup, knez i malo vijeće ulazili bi na velika vrata u crkvu, gdje bi pričekali, dokle bi se dumnice izredile. A kad bi se to svršilo, i svekolike bi uljegle u manastijer — osim opatice i jedne najstarije, koje bi ostale za poklonit se knezu i ostalijem — arkibiskup, knez i malo vijeće izašli bi na mala vrata, baš suproć vratima od manastijera, i tako iz nova uregjeni, vraćali su se u stolnu crkvu. Kad bi tu došli, položila bi se sv. *Pelenica* pred otar bl. *Gospe od Porata (a Portu)* i tada bi se pjevala Antifona, i arkibiskup bi rekao molitvu.

Poslije ove molitve dva misnika uzeli bi sv. *Pelenicu* i nosíli je u moćnik; ali prije nego bi je spremili, ustavili bi se s njome za koje vrijeme dokle bi je cjelivao knez i malovijećnici. Tako bi se dovršila svečanost onoga dneva.

Taj proishod pak god. 1738 po odluci vlade (Rogat. 27 dec.) bi prenesen u nedjelju iz megju osmine uzašastja Gospodinova, i tako je slijedilo sve dok ne pade dubrovačka republika.

Sv. *Pelenica* nosila se je u proishodu takogjer i šesti dan travnja na uspomenu velike trešnje — u kojoj svečanosti, osim *Pelenice*, nosio se je sv. sakramenat, drvo sv. Križa, i prilika bl. Gospe — a i na dan sv. Vlaha — prigoda jedina u kojoj i dan da-

Digitized by Google

našnji iznosi se izvan crkve, nošena od četiri crkovnjaka pod *baldakinom;* dočim se iznosi na štovanje puku, i postavlja pred otar bl. Gospe od *Porata,* na Božić, prvi dan godišta, na tri Kralja, i najposlije na blagdan sv. Vlaha.

Prije nego dovršimo ovo izvješće, treba da rečemo što o vremenu kad bi bila donesena u Dubrovnik sv. *Pelenica.*

Toliko dubrovački povjesničari, koliko stara nepomična predavanja, jednoglasno tvrde, da pop *Ivan,* rodom Arbanas, vraćajući se iz Palestine sobom donese kovčežić sa svetom *Pelenicom,* povjerivši ga za vrijeme svome prijatelju i zemljaku popu *Srgju,* načelniku crkve sv. Vida.

Ali o vremenu kad pop *Ivan* donese *Pelenicu* u Dubrovnik, ne slažu se spisatelji dubrovački. Veći dio njih stavljaju dolazak *Ivanov* god. 843, i htjeli bi da je on tada predao *Srgju* kovčežić da mu ga čuva do njegova povratka iz Mletaka, i da ga tada *Srgj* sakri pod zemlju u svoju crkvu. Htjeli bi takogjer da je *Srgj* pri svojoj smrti objavio tajnu svome naslijedniku, i tako od naslijednika do naslijednika, da se je uzdržalo u tajnosti predavanje sve do *Vitala* arkibiskupa, komu je pripovjedio cijelu stvar ondašnji upravitelj sv. Vida, kako smo kazali u početku ovog izvješća.

Ovo mnijenje, prem da ga se drži veći dio naših povjesničara, donosi sobom toliko nevjerojatnosti,

Digitized by Google

da, ko ga hladno rasudi, trudno može pristati uz njega. Najprvo je jako trudno vjerovati, da se je preko dva stoljeća mogla tako lijepo uzdržati tajna o toj stvari; jer prem da se *Srgj* bijaše obvezao zakletvom da će mučati i *Ivanu* povratiti zalog, ali ta zakletva ne veživaše njegove naslijednike, barem onda kad bijaše proteklo nekoliko vremena, te se mogaše nesumnjivo držati da popa *Ivana* više u životu nije.

Trudno je pak vjerovati i to, da kroz toliko doba upravitelji sv. Vida imali su svegj vremena i načina da predadu tu tajnu svojijem naslijednicima, bez da je kojigod od njih, na priliku, umro nenadnom smrti, ili da se nije sbila kakva druga ometa, koja je mogla za vijeke ostaviti zaboravljen zalog. Osim toga ne razumije se kako je svaki upravitelj sv. Vida, za života mogao znati ko će mu biti nasljednik, pa da mu na vrijeme objavi tajnu, jer i u staro doba tek po smrti upravitelja birao bi se nasljednik.

Mnogo je vjerojatnije mnijenje onijeh pisalaca dubrovačkijeh, koji tvrde, da sv. *Pelenica* bi donesena XI. vijeka — jer baš u to doba sgodopisje crkovno naznačuje prenesenje svetijeh moći sa istoka na zapad — kojemu mnijenju i mi smo se pridružili u početku ovoga izvješća.

Što se tiče mjesta iz koga dogje u Dubrovnik ono sveto blago, svi naši povjesničari jednoglasno kažu, da pop *Ivan* donese sv. *Pelenicu* vraćajući se iz Palestine, gdje je i dobavi. U Palestini dojsta, a ime-

Digitized by Google

nito u crkvi jeruzolimskoj, kako znamo po crkovnoj povjesnici, bile su sačuvane velikom pomnjom i ljubavi sve stvari koja su se odnosile na spomen božanstvenoga Spasitelja, i ako se je igdje po svijetu poslije dobavio kojigod od tijeh svetijeh ostataka, to nije od nikuda, nego opet iz Palestine.

Nicefor historik pripovijeda, kako petog stoljeća cesarica *Eudosija*, prilikom svoga putovanja u Jeruzolim, dobi na dar od one crkve jedan komad sv. *Pelene*, kojom prečista Djevica bijaše povila božanstveno djetešce, koje moći cesarica *Pulkerija* postavi u hram, što ga ona u Carigradu bijaše podigla; a poslije XIII. stoljeća, jedan dio njih cesar *Baldovin* pošlje na dar *Filipu* kralju francuskome.

Po svjedočanstvu biskupa *Arkulfa* *, koji je u početku VII. vijeka pohodio sv. zemlju, tada su se nalazile u crkvi jeruzolimskoj ove sv. moći = zastori i ubrus pokopanja Isukrstova — ploča od groba — jedan dio od Križa — čaša najposljednje večere — spenga u kojoj mu dadu piti octa i žuči — i koplje kojijem mu probodoše rebra. Na svrhu pripovijeda rečeni *Arkulf* da je vidio u crkvi Konstantinovoj, rečenoj od mučeničtva, jednu *Pelenicu* dugačku osam noga, a drugu još dulju u crkvi jeruzolimskoj, za koje se držalo da su bile izatkane od iste blaž. Djevice.

Istina, da neke od tijeh moći bile su na svrhu

* *Mabillon*, t. II. pag. 512.

Digitized by Google

istoga vijeka prenesene iz Jeruzolima u Rim, gdje se i dan današnji nalaze u Basilici *Liberijanskoj* *; ali opet nije moguće da se je tom prigodom crkva jeruzolimska sa svijem lišila takijeh velecijenjenijeh spomena; nego pače vjerojatnije je, da je jedan dio ustupila Rimu, a drugi za sebe ostavila.

Što se tiče sv. *Pelenice*, mi držimo, da je ona, koja sada nalazi se u Rimu, jedna od one dvije što je *Arkulf* VII. vijeka vidio u Jeruzolimu; a druga da je ova što mi imamo u Dubrovniku. Moglo bi biti i to, da rimska i naša nijesu drugo nego dva komada jedne te iste *Pelenice*, budući bila, kako svjedoči *Arkulf*, jedna dugačka osam nogâ, a druga dulja od ove.

Na ovo posljednje mnijenje moglo bi nas skloniti opisanje rimske *Pelenice* koje učini *Liverani*. Jer on kaže da je oštro i sa svijem debelo izatkana; a to isto govori i o onome komadu od dubrovačke *Pelenice*, koji, kako rekosmo, darovan od biskupa *Jederlinića* sadašnjemu sv. *ocu papi*, nahodi se u Basilici Liberijanskoj. Grehota što *Liverani* nije bolje isporedio jednu s drugom, te barem razgledao tvorivo od koga je sastavljena rimska, jer može biti da je i ona od *Amijanta* kao i naša. *Liverani* žalibože ne kaže ni mjeru njezinu.

Vraćajući se dakle na našega popa *Ivana*, mi držimo, da on boraveći u svetoj zemlji — gdje krš-

* *Liverani* l. c.

Digitized by Google

ćanstva zbog silnog napadanja nevjernikâ sve to većma nestajaše — biće se nekako dobavio sv. *Pelenice*, Bog zna gdje i kako sakrivene, te ponio je sobom da bi njom usrećio Arbanašku svoju domovinu, i slučajno je ostavio u Dubrovniku, gdje po odredama božije providnosti ostane, i dan današnji stoji kao zaklad velikoga božijega milosrgja vrhu ovoga grada.

Opaska A.

Nijesu složni naši ljetopisci u označenju mjesta na kom bijaše u Dubrovniku podignuta prva stolna crkva, a ni u tom kakav joj naslov bijaše. Njeki je zovu crkvom sv. *Stjepana*, a to je ona razvaline koje još se vigjaju na *Pustijerni*; a drugi tvrde da je prva stolna crkva imala naslov sv. *Petra*, drukčije *svetijeh apostolâ*, i da joj je bilo mjesto ondje, gdje je sve do početka sadašnjega vijeka bio dumanski manastijer sv. Petra, a sad je zavod oo. Jezuitâ.

Ovome posljednjemu mnijenju i mi se pridružujemo iz slijedećijeh razloga.

Prije svega poznato je da prvi obseg našega grada ograničavaše se samo na onu stranu koja se zvaše *Lave*, a u tom obsegu baš i bijaše crkva sv. Petra. Crkva pak sv. Stjepana bila je u *Pustijerni*; ali tu u prvom početku ne bijaše nikakve gragje, nego nakom nekoliko vremena, kad Dubrovčani stadoše raširivati svoj grad. Znamo s druge strane, da

Digitized by Google

biskup epitauritanski, utekavši iz Epitaura, dogje stanovati na *Lave* — sva je prilika dakle da mu je njegov puk ončas sagradio crkvu ondje, gdje se bijahu naselili i protiv neprijateljskome napadanju utvrdili, a ne izvan tvrgje. A isti *Cerva*, koji nazivlje stolnom crkvu sv. Stjepana, pripovijeda na drugome mjestu, da kuća arkibiskupa u stara doba bila je blizu crkve sv. Petra — koja okolnost dala bi nam zaključiti, da je crkva sv. Petra bila stolna, jer uslijed naredbe sabora Kartagenskoga IV. kuća biskupova imala je biti kod stolne crkve.

Na svrhu znamo i to *(De Diversis — Descriptio Ragus. mss.)* da je crkva sv. Petra bila dosta velika, na tri pregradka, i sa nekoliko otara; čim crkva sv. Stjepana bila je malahna, kako se i sada vidi, sagragjena na jednu šupljinu, i s jednijem otarom.

Crkva sv. Petra dakle bijaše stolna sve do godine 1116, kada vlada sagradi novu crkvu pod naslovom sv. Marije; koju god. 1191 razvališe, sagradivši na istome mjestu veličanstveni hram troškom *Rikarda* kralja engleskoga, koji nalazeći se u opasnosti života, kad se po moru vraćaše iz Palestine, bijaše se zavjetovao da će sagraditi crkvu gdje prvom dopre.

Staroj crkvi sv. *Petra* bi dan naslov *Rektorata*, a god. 1497 bivši kod nje sagragjen manastijer dumanski reda sv. Klare, ostane pridružena manastijeru.

Prigodom velike trešnje (1667) pade i crkva i manastijer; a god. 1706 vrh razvalina bi iznova sa-

Digitized by Google

gragjen manastijer i crkva dumnama dominikanskijem, posvećena sv. *Katarini* od Sijene.

Bivši Francuzi iselili dumne god. 1808, dadoše i crkvu i manastijer oo. Skolopima da bi tu prenijeli svoje prebivalište i učilište, u zamjenu starog jezuitskoga zavoda, gdje do tada stanovahu, obraćena u vojničku bolnicu. Od tada crkva bi zatvorena božijoj službi, i razdijeljena u visinu na troje, srednji dio za učilište — gornji za sobe oo. Skolopima — a donji kao domaća kapela za učenike. God. 1854 zamijeniše ih oo. Jezuite.

Digitized by Google

VI.

Neke žice haljine Isukrstove.

(XXXIII. Theca argentea cum Veste Domini).

Da se budu vlade kršćanske svaka svojijem vlaštitijem silama odupirale napadanju Muhamedanske sile, onako kako joj se je dubrovačka vlada odupirala, lasno da sadružena snaga bila bi ustavila barbarsku poplavicu, da ne prikrije toliki dio kršćanstva.

Dubrovnik nije imao ni vojske ni vojničkijeh sredstva, a sasvijem tijem svegj je nahodio načina kako će dodijavati bez prestanka neprijatelju kršćanskoga imena, prem da ga je imao, tako da rečemo, na vratima od kuće, i na neki način od istijeh turaka zavisio.

Silni novac koji se je kupio u dubrovačkoj zemlji za križarsku vojsku — pomoć koju je vlada davala pomorskoj vojsci papinoj — silne svote darovane Sigizmundu, Skanderbegu, Hunijadu, Matiji Korvinu, i ostalijem vitezovima kršćanskijem — oružje, prah i olovo rasposlato vojsci ugarskoj, kada se je borila s Turcima u Bosni i Hercegovini, i rečenome Skanderbegu u Arbaniji — svota od 200,000 perperâ namijenjena god. 1452 za rat protiv Turcima — troškovi odregjeni za priček pape Pia II. kada se je

Digitized by Google

spravljao da se ukrca u Jakinu, a u Dubrovniku da se ustavi — očevidni su dokazi nastojanja i žrtvâ uloženijeh od republike dubrovačke na korist kršćanstva i sveopće prosvjete.

Izgled vlade slijedili su pojedini Dubrovčani, od šta takogjer ostaše nam mnoge spomene.

Tako znamo da Dubrovčanin *Ivan Lukarić* dade na dar Sigizmundu kralju, kada bježaše ispred Turaka iza izgubljene bitke kod Nikopolja, ništa manje nego petnaest tisučâ zlatnijeh dukatâ, da bi se tom pomoću spasio i oporavio; i da ga on isti na svojoj lagji po Dunavu i preko crnog mora srećno do Dubrovnika izvede: radi česa kralj iz zahvalnog srca na različita dostojanstva podigne mu sinove; megju kojijem — *Ivan*, predstavnik vranski, obesmrti svoje ime poznatom obranom Biograda protiv Muratu II., i viteški poginu u boju kod Varne (1444) — *Frano*, koji po smrti svoga brata *Matka* (1442) posta banom od Hrvaske i Dalmacije, slavno se oprijeći Turcima, i na Kosovu polju kao hrabri junak izgubi život svoj (1448).

Gjono Gjorgjić, vlastelin dubrovački, kao vrhovni zapovjednik ugarske vojske, teške muke zada Muhamedu II.

Paško Restić, koji bi veliki amiralj ugarski, slavno se podnese u mnogijem prigodama.

Ovakijeh izgleda mogli bi iznijeti još nekoliko, ali cilj ovoga izvješća ište da se ograničimo na sama *Gjona Gradića* vlastelina dubrovačkoga.

Digitized by Google

Jedini spomenik što nam ostaje za svjedočanstvo velikijeh djela ovoga znamenitog čovjeka, jest jedno pismo vjerodostojnosti patrijarha carigradskoga *Grgura*, obzirom na neke žice *haljine Isukrstove*, koje mu darova za nagradu viteškijeh njegovijeh djela na korist kršćanstva. *

Po ovome pismu, u kome patrijarh kuje u zvijesde *Gradića*, znamo da je ovaj, kao poklisar *Gjurgja Despota* srpskoga, neumorno se trudio okolo kršćanskijeh dvora, da ih skloni na rat protiv Turaka, za oslobogjenje pobjegjenog Carigrada; te za to se molio papama *Nikoli* i *Kalistu* III i vijeću kardinala; pohodio *Alfonsa* kralja aragonskoga, za tijem Mletke, Florencu, Feraru, Gjenovu i Milan. Dalje piše o njemu *Cerva* da, kao poklisar pape Kalista III. spravi se u Bosnu k kralju Tomi *Kristiću*, no da ga putem zarobi turski pristaša *Stanić*, i opljenjena baci u tamnicu; što budući dočuo papa, naredi o. *Filipu* Franjevcu, Dubrovčaninu, načelniku vikarije bosanske **, da pristupi k *Staniću*, i prijetnom crkovnijeh proklestva da ga svrne na oslobodjenje *Gradića*, i na povratak otetijeh mu stvari. Sve to otac *Filip* srećno izvrši. ***

Prelazeći na svete moći, one se nahode u jednom sudu od srebra, na kome je s jedne i s druge strane caklo. Unutra stoji uzduž jedna drvena palica,

* Vigji opasku *A* na svrsi članka.
** Vigji opasku *B*.
*** *Appendini*, t. II. pag. 117.

*

Digitized by Google

oko koje je ovita žica od vunice, dugačka od prilike okolo dva metra. Pomast joj je nažuta, može biti zbog duga vremena, a žica je upredena, podeblja i ne svuda jednaka.

Po svjedočanstvu pisma vjerodostojnosti patrijarha *Grgura*, ovo je žica od one Isukrstove haljine, koje se dotakne ona bogoljubna žena, nemoćna za dvanaest godina od tečenja krvi, koja nemoć nikakvijem naravnijem načinom nije se dala ozdraviti.

Evo što se štije o tomu u sv. evangjelju. „Dok on tako govoraše njima, pristupi nekakav knez, i poklonivši mu se reče: Gospodine evo mi je priminula moja kći; nego dogji i stavi na nju svoju ruku i oživljeće. I ustavši Jezus, za njim pogje, i učenici njegovi. U to jedna žena koja je dvanaest godišta bolovala od tečenja krvi, pristupi sastrag, i dotaknu kiticu njegova plašta. Jer govoraše u sebi, ako se samo dotaknem haljine njegove, ozdraviću. A Jezus obazrevši se i vidjevši je reče: ne boj se kćeri; vjera te je tvoja učinila zdravu. I ona žena bi zdrava od onoga časa“ (Mat. IX. 18—23.)

Te dogagjaje još bistrije pripovijeda *Luka* (VIII. 43—48) „I zgodi se da neka žena, koja već od dvanaest godišta trpjaše krvotočje, i koja bijaše stratila sve svoje imanje na ljekare, a nemogaše od nikoga biti ozdravljena, pristupi k njemu sastrag i dotakne se kitica njegovoga plašta; i prestade odmah njezino krvotočje. I reče Jezus: ko me je tegnuo? I odgovorivši svi: Niko. Reče mu pak Petar i njegovi druž-

Digitized by Google

benici; narod te je opkolio, učitelju, i turka te, a ti pitaš ko me je tegnuo? Ali Jezus odgovori; neko me je dotegnuo, jer ja osjetih krepost koja izigje iz mene. I videći ona žena da je ostala otkrivena, pristupi drkćući, i pade mu pred noge, i očitova pred svijem narodom zašto ga bijaše dotegnula i kako odmah ozdravi. A on joj reče; tvoja te je vjera, kćerce, učinila zdravu, otigji u miru."

Svaka žena koja od krvotočja bolovaše, bijaše, po Mojizesovu zakonu, nečista za vrijeme svoje bolesti, i za to nemogaše je niko dotaknuti, ili biti od nje dotaknut, a neostati oskvrnjen. S toga ova žena nije se usudila javno i očito približiti k Isukrstu, nego je skrovito htjela dotaknuti skuta njegove haljine; i videći da se je Jezus stavio da ga je neko dotegnuo, ustraši se da je ne bi pedepsao što je prestupila zakon; i za to da bi se pred njime na kojigod način opravdala, izpovjedi djelo i kaza uzrok koji je na to bijaše naveo, očitujući u isto doba, kako, netom bijaše dotegnula haljine njegove, ončas ozdravi. A Jezus mjesto da je pokara, kako se ona bojaše, pohvali njezinu vjeru, i potvrdi očito pred svijem, da se baš onom vjerom ona bijaše učinila dostojna da primi žudjeno zdravlje.

Sve ovo se zgodi treće godine Isukrstova propovijedanja, negdje na svrhu mjeseca lipnja.

Žena je bila rodom iz Cesaree, i da bi svoju harnost očitovala za primljeno dobročinstvo, podignu u svome gradu mjedeni kip, koji je predstavljao Isu-

Digitized by Google

krsta. Pred njime, kako svjedoći *Eusebije* koji je vidio taj stup, rasla je trava koja bijaše doprla do kraja plašta Gospodinova; i tom travom izliječili su se mnogi bolesnici. Car *Julijan* god. 362 čini obaliti taj stup, postavivši na mjesto njegovo svoj kip; ali trijes ga sruši i uništi. *

Kako je Isukrst nosio na sebi, po običaju žudioskom, više haljina nego jednu, nastaje pitanje, koju je od tijeh dotegnula bolesna žena, da bi tako mogli poznati kojoj pripadaju naše žice.

Po žudioskome običaju, svaki je muškarac imao jednu haljinu koju je oblačio na golo *(Sadin)*; drugu, dulju od nje, koju je navlačio po vrh prve *(chetoneth)*; i najposlije po vrh svega jedan plašt *(simla)*.

Sude gotovo svikolici tumačitelji svetoga pisma, da je ovu treću Isukrstovu odjeću dotegla nemoćna žena, to jest plašt koji je prikrivao ostalu odjeću i pružao se sve do dno pete. On je bio vaskolik od jednoga komada, i da bi se razlikovali židovi od ostalijeh naroda, bijaše Bog naredio da na četiri kraja budu postavljene kitice ljubičaste ili namodre pomasti, i da bude svuda na okolo optočen tkanijem trakom. **

Ostaje nam vidjeti što se dogodi od haljinâ Isukrstovijeh po njegovoj smrti. Sveto evangjelje pri-

* *Eusebius* — L. VII. c. 14, 18 — *Philost.* VII. c. 3. — *Sozom.* V. c. 21. — *Calmet.* Comm. s. Matt. c. IX. v. 20 — *Fleury* Storia Eccl. L. 15 — i mnogi drugi.

** Exod. XXVIII. 4, 5.

Digitized by Google

povijeda ovako: „A vojnici budući propeli na križ Jezusa, uzeše njegove haljine (i učiniše četiri dijela, svakome vojniku svoj dio) i dolamu. A dolama ne bijaše šivena nego izatkana sva s vrha do dna. I za to rekoše oni megju sobom: nemojmo je razdirati, nego bacimo je na sreću čigova da bude. Da se ispuni pismo koje govori: razdijeliše haljine moje megju sobom, i za moju dolamu vrgoše ždrijeb. Vojnici dakle tako učiniše“ (*Ivan* XIX. 23, 24.)

Da na Kalvariju bijahu sve haljine Isukrstove, pa i plašt njegov, to se vidi iz riječi sv. *Marka* (XV. 20, 24): „A pošto mu se narugaše, svukoše mu kabanicu i obukoše ga u njegove haljine i izvedoše ga vanka da ga propnu, i kad ga bijahu propeli, razdijeliše njegove haljine bacivši za njih ždrijeb ko će šta uzeti.“ — I to se vidi još i iz ovoga, što odjeća propetoga pripadaše po običaju vojnicima koji bi izvršili osudu, i kojih bijaše obično četverica; dakle nije sumnje da će biti ondje donijeli i njegov plašt, koji s ostalijem haljinama Isukrstovijem razdijeliše megju sobom, svakome vojniku svoj komad; osim dolame, koju, s toga što ne bijaše šivena nego izatkana, ne htjedoše kidati, nego je baciše na sreću da je raduje jedan od njih.

Nemamo nikakva pisanog spomenika po komu bismo mogli znati što se je poslije dogodilo od odjeće Gospodinove tako razdijeljene megju vojnicima. Sa svijem tijem možemo se lasno domisliti, da će učenici njegovi biti svakojako nastojali da je otkupe iz

Digitized by Google

rukâ onijeh nevjernikâ, ovi pak ne imajući nikakvog uzroka da je zadrže za sebe, biće se bez sumnje sklonili da im je prodadu.

Preko tri vijeka progonstva kršćani čuvahu i častijahu u potaji Isukrstove haljine; dokle, svanuvši i njima bolje doba pod vladanjem *Konstantina Velikoga*, izniješe ih i razglasiše.

Tako sv. Jelena prigodom svog putovanja preko svete zemlje, dobavi se *haljinice* Isukrstove i pokloni je *Treverskoj* crkvi, gdje se i dan današnji čuva, i mnošto bogoljubnijeh dohodi je pohoditi *. Ona je od *konca*, spletena s vrha do dna, i rekao bi da je ovo ona nešivena *haljinica*, za koju se vojnici poždrijebaše.

God. 590 čudesnijem načinom iznagje se u *Zafatu (Jaffa* iliti *Joppe)* druga Isukrstova *haljina*, koja bi prenesena u Jeruzolim od patrijarha Grgura Antijokenskoga, Tome Jeruzolimskoga, Ivana Carigradskoga, u prisutnosti mnogijeh ostalijeh biskupâ i mnoštva puka. ** Ova *haljina* bi zajedno s Križom odnesena u Persiju (614) od *Kozroja*, a opet pak povraćena u Jeruzolim god. 629; a od tuda, bojeći se kršćani da nebi Saraceni osvojili Jeruzolim i potlačili sv. moći, bi prenesena u Carigrad, gdje ostane, dokle cesarica *Irina* ne darova je *Karlu Velikomu* (800), koji je pokloni crkvi *Argenteuil-skoj*, gdje i dan da-

* *Marx*, histoire de la robe de Jésus-Christ, conservée dans la Cathédrale de Tréves.

** *Fredegar*. in Chron. sive append. ad Gregor. Tur. apud *Le Quien*, Oriens Christ. III. p. 243.

Digitized by Google

našnji se čuva. Toliko je stara da je već izgubila svoj prvašnji kroj; od vunice je, a pomast joj je nacrljena *. Ako se ne varamo, žice koje su u našemu moćniku pripadaju ovoj pošljednjoj haljini.

Starinske listine i povijesti, govoreći o njoj, nazivaju je svegj latinskijem imenom *Cappa*, što znači *plašt*. Tako *Roberto* opat brda sv. Mihajla, govoreći o iznašašću ovijeh moći koje se bijahu zagubile, piše ovako *„in pago Parissiensi Cappa Salvatoris nostri, monasterio Argentolio, revelatione divina reperta est inconsutilis et subrufi coloris, quam sicut literae in ea repertae indicabant, gloriosa mater illius fecit dum adhuc puer esset“* **

A *Hugo* arkibiskup *Rouen-ski* opisujući njezino prenesenje god. 1159, naziva je *„Cappam pueri Domini Jesu quae in ejusdem thesauris Ecclesiae a temporibus antiquis honore condigno reposita erat“* ***

Za njim *Nikola Triveth*, sgodopisalac engleski vijeka XIV. *„in pago Parisiacensi Capa Salvatoris nostri“* † A tako i mnogi drugi spisatelji.

Da *Cappa* ili *Capa* znači plašt, svjedoči *Du Cange* ††; a potvrgjuje *Calmet* ††† govoreći, da ova haljina u *Argenteuil-skoj* crkvi jest jedan crljeni plašt.

* *Guérin.* La sainte tunique, recherches sur cette relique, et sur le pèlerinage d' Argenteuil. Paris 1845.

** *Robert.* de Monte S—M. Chron. *Sigib.* ad an. 1156, apud *Struva*, scriptores rerum Germ. t. I. p. 888.

*** *Guérin*; l. c.

† *Luc d' Achery*, Spicileg. t. III pag. 151 ed. noviss.

†† Gloss. med. et inf. Latinitatis.

††† Dict. Bibl. na riječi = *Vestimenta* =

Digitized by Google

Ova haljina, ili bolje da rečemo plašt, kako rekosmo, bi prenesen iz Jafe u Jeruzalem, i tomu prenesenju bi prisutan patrijarh carigradski Ivan. Lasno da ovaj patrijarh bude ostrigao od nje komad, i odnio u Carigrad; ili da je to bilo učinjeno poslije kad je car *Heraklije* čini donijeti u Carigrad pri napadanju Saracenâ, i prije neg nju carica *Irina* pokloni *Karlu Velikomu.*

Taj komad sačuvan u crkvi carigradskoj sve do rasuća carstva (1453), onaj je, po prilici, što je patrijarh *Grgur* spasio od ognja i turske bjesnoće, i od njega darovao neke žice našemu *Gradiću.*

Kako plašt koji je u *Argenteuil*, tako su isto i naše žice od *vunice.* Istina je, nijesu nacrljene, nego nažute, tmaste; ali je to lasno istomačiti tijem, što lašnje se mast uzdrži u tkanju nego u žicama rasukanijem i izloženijem, preko toliko vijekova, zraku, prašini, itd.

Kakogod bilo s tijem, svak zna od koje su vjerodostojnosti sve moći koje su se hranile u blagajni carigradskoj; a da naše žice pripadaju ovoj blagajni, to nam svjedoči povelja patrijarha *Grgura*, dostojna da joj se vjeruje toliko obzirom na onoga koji je nju izdao, kolíko obzirom na osobu kojoj bi data.

Prije neg dovršimo ovaj članak ostaje nam rijeti ostale slučaje našijeh svetijeh moći.

Čuvane u kući *Gjona Gradića*, progjoše po pravu nasljedničtva *Stjepanu Gradiću* vlastelinu i kanoniku dubrovačkome, načelniku vatikanske knjižnice u Rimu;

Digitized by Google

a po njegovoj smrti *Gjonu Gabra Crijevića* (Cerva). Ovaj posljednji dade ih na dar gospodi dubrovačkoj, da bi ih sačuvali u moćniku stolne crkve, a *Vlaho* njegov sin poslije preda im i pismo vjerodostojnosti patrijarha *Grgura.*

Od tada rečene moći nalaze se u stolnoj crkvi, i po popisu g. 1844 postavljene su pod br. XXXIII, naznačene *„Theca argentea cum Veste Domini.“*

Opaska A.

Grgur, prozvan *Melisene*, ili *Mamas*, bi uzdignut na patrijaršiju carigradsku god. 1445, a to protiv svojoj volji, po svjedočanstvu samijeh njegovijeh neprijateljâ. Koliko bogoljuban, toliko je bio učen i svijesan čovjek. Po smrti cesara *Ivana Paleologa*, prorokova skorašnju propast Carigrada, koja se dogodi god. 1453, kada ga Turci konačno osvojiše; kojom prigodom i on se odreče patrijarkata i prigje u Rim, gdje i umrje.

Evo što piše o njemu *Gaussonius* (Tabula Patriarcharum. T. II. p. 132 Nr. 126) „Gregorius hujus „nominis tertius Hieromonachus, vitae sanctimonia in„signis, post Metophranem electus et ordinatus est „Patriarcha Constantinopolitanus, seditque usque ad „annum 1453, quo anno capta a Turcis Urbe, sese „Patriarchali dignitate abdicavit.“

Njega nasljedova *Genadije*, inačije Gjuragj *Scholiarius.*

Digitized by Google

Evo ovdje priopćujemo knjige vjerodostojnosti, koje rečeni patrijarh predade *Gjonu Gradiću*, kadno mu darova žice *haljine Isukrstove:*

Gregorius miseratione divina Patriarcha Constantinopolitanus. Eximio ac magnifico Viro *Giunio de Gradis* de Ragusio, inclyto militi, Comitique Palatino, ac Praepotentissimi Georgii Rassiae Despotae Oratori, salutem, et sinceram in Domino charitatem.

Cum justum pariter, et aequum pariter arbitremur, et apud omnes laude et commendatione dignum sit eos viros dignis extollere praerisconiis, et praecipuis donis insignire, quorum opera non principibus tantum suis honor, et gloria, sed universae religioni Christianae utilitas et decus accedat, ob id considerantes, quanto studio, et diligentia pro praefato Illustrissimo Georgio Despoto apud fel. rec. Dominum Nicolaum PP. institeris, deinde apud Sanctissimum Dominum Nostrum Callistum PP. III et sacratissimum Cardinalium Collegium in Legationis officio elaboraveris, nec minus apud inclytum Alphonsum Aragonum Regem, coeterosque Italiae principes, et Dominos Venetum, Januen., et Mediolanen., Duces, Marchionem Ferrariae, et Dominum Florentin., ut ab ipso Sanctissimo Domino Nostro, et a Principibus, et Comunitatibus Italiae, ad quos accessisti, et reliquos ad quos accessurus es opera cum effectu adhiberetur, ad Constantinopolitanam Urbem ab infidelium oppressione liberandam, ut exercitus Christianorum universalis in

Digitized by Google

unum conveniret, ac barbarorum protervis obsisteretur incursibus, et in Urbe illa, in quo tot sanctorum martyrum, gloriosae Virginis, et Salvatoris Nostri memorandae prophanatae sunt reliquiae, iterum divinus cultus, et christianus augeretur, ob hujusmodi praeclara opera Te inter coetera dignissimum eligimus, cui impartiremur singulare munus, et aetate nostra pretiosissimum, quod capta praedicta Constantinopolitana Urbe, ex medio incendio et desolatione, Dei potius pietate et misericordia, quam ulla humana ope deportavimus. Te igitur ob singularem devotionem tuam, et meritos labores in Domino veluti primicias mercedis debitas, quam a Deo suscepturus es, hac singulari reliquia insignivimus et decoravimus, videlicet ex particula Vestis Sacratissimae Domini Nostri Jesu Christi Salvatoris, quam mulier XII annorum fluxum passa tetigens * salva fuit, ut cum illam secum tuleris in memoriam Passionis Dominicae ad liberationem praedictae Urbis acrius exciteris, et ferventius coeteros ad tam pium opus inducas, et ad tam praecipuam consequelam tua singulari virtute, et probitate adhorteris. In quorum omnium et singulorum testimonium, et fidem praesentes nostras literas fieri, ac Bullae nostrae solitae appensione communiri fecimus.

Datum Romae in Domo habitationis Nostrae sub anno Nativitatis Domini 1455 die 26 Julii Pon-

* Po prilici od postarane riječi *tetigo*, a ne od *tango*.

Digitized by Google

tificatus praefati Domini Nostri Callisti Divina Providentia Papae III anno primo.

Gregorius Misericordia Dei Archiepiscopus Constantinopolis Novae Romae, et Oecumenicus Patriarcha.

Potpis je upisan rukom patrijarha u grčkom jeziku. Jednak je natpis grčki s dvora. Pečat je od olova, na komu s prednje strane štije se u grčkom *„Mater Dei Jesu Christi“* a na drugoj strani jednake riječi kao u potpisu. *(Vigji = Cerva. Metrop. Rag. mss. ad an. 1455.*

Opaska B.

Calistus Papa III. Dilecto filio fratri Philippo a Ragusio Ord. Min. in Regno Bosnae Vicario. Quoniam intelleximus dilectum filium Junium de Gradis Militem Ragusinum, cui nonnulla negotia Sedis Apostolicae, et Fidei Christianae tractanda commiseramus, a quodam Turchone Stancich charissimi in Christo filii nostri Regis Bosnae captivatum, ac spoliatum esse, et in vinculis cum maxima miseria, et crudelitate detineri, tenore praesentium devotioni tuae, de cujus prudentia, et industria plurimum confidimus, in virtute sanctae obedientiae, committimus, et mandamus, ut receptis praesentibus, si commode facere poteris, te personaliter conferas ad dictum Turconem, et ubicumque fuerit, eidem nomine nostro, et Auctoritate Apostolica sub sententiis, censuris, et poenis

Digitized by Google

Ecclesiasticis de quibus tibi videtur injungas, ut omnia sibi ablata integre et sine diminutione restituat. Ita igitur circa relaxationem praedicti Junii diligenter, et sollicite te habeas, et ita hanc nostram commissionem exequi studeas, ut apud Nos merito venias commendandus. Datum Romae, die 21 Aprilis an. 1457, Pontificatus Nostri anno tertio.

(Ex Wandin. apud. Sebast. a Ragusio in Monument. § 20 pag. 36.)

Digitized by Google

VII.

Drače od Spasiteljeve krune.

(XXVII. Theca argentea cum spina de Corona Domini.)

Pod brojem XXVII, u jednoj cijevi od cakla zakovanoj u sudu od srebra, nahode se tri *Drače* od *Krune* Spasiteljeve. Prva je cijela i dugačka je okolo 28 milim.; druga je okrnuta, od 22 milim.; a treća je donji dio jedne drače, okolo 15 milim.

Ove se moći nahode zabilježene tek u popisu god. 1721, kako nam *Cerva* svjedoči; a on ih ovako opisuje u svojijem spomenama o moćima *„servatur in „pyxide argenti cum chrystallo Spina Coronae Christi, „at in veteribus repertoriis, quae extant, desideratur.“*

Prem da ove sv. moći ne nalaze se, po svjedočanstvu *Červinu*, u nijednomu od popisâ koji su se iznašli po trešnji; ništa ne manje stvar je istinita da su se nahodile u moćniku g. 1605, kako nam svjedoči *Lukarić* u svojoj povjesnici od Dubrovnika (L. V. p. 164), a to nas uvjerava da su bile zabilježene u komu drugomu popisu, koji propade u velikoj trešnji, i dobavljene XVI. vijeka.

U popisu g. 1785, neznamo kako, bijahu propuštene; ali u najposljednjemu god. 1844 zapisane su pod brojem XXVII, i naznačene *„Theca argentea*

Digitized by Google

cum spina de Corona Domini" Trnovi vijenac N. G. nije bio iznagjen od sv. *Jelene* zajedno s križom i čavlima, jer o tome ne ostavi nam niko spomene, a da se je to zgodilo, nebi mučali suvremeni spisaoci.

A kako se je sačuvala i do naših ruka došla? Mi cijenimo od ruke do ruke pobožnijeh Isukrstovijeh našljednikâ.

Trnovi vijenac spominje sv. *Paulin* god. 409 kao najznamenitiji predmet kršćanske bogoljubnosti; i od toga doba zna se da je bio hranjen u blagajni byzantinskijeh cesara. *Baldovin* II. pak, kada kraljevaše u Carigradu, pokloni ga na dar kralju sv. *Alojižiju*; i od to doba čuvao se je u Parizu, gdje se sad ne nalazi nego samo vijenac bez drača, budući ove bile razdijeljene tamo i amo po svijetu.

Kako u Dubrovnik dopriješe ove svete moći, nebi umjeli kazati, ne imajući na ruci nikakvog dotičnog spomenika.

Ove naše drače pripadaju onoj vrsti, koju učenjaci zovu *Lycium*.

Opaska A.

Priopćujemo mnijenje gore rečenog nam prijatelja popa *Mata Vodopića*, koji, zamoljen, podloži botaničkomu ispitivanju pomenute sv. drače —

„Tri komada drača sačinjaju naše moći prisv. krune gospodinove, i jesu, jedna drača cijela, jedna bez vrha i donja polovica od treće. One spadaju onoj

Digitized by Google

vrsti bodljika, kojijem pravo ime je *Trn*; to jest onijeh koje ne izlaze iz gornje kožice stabla, nego iz drva, i rastu upravno.

Cijela drača našijeh moći duga je već od palca; sva tri komada boje su bijelo-zelene, i razgledajući ih kroz povečalo, vidi im se kožica malahno nabrezgana od vrha do dna, kako da bijahu odčepjene od jako zelena trnovita stabla i u sebi osušena. Pomnjivo sam ih razgledao i u pameti prikladao ih sa raznijem vrstama trnja meni poznata, i nemogoh prilikovati ih inome, razmi trnju = *Lycium Europaeum L.* = *Bijeloga trna.*

I cijenim da nijesam daleko od istine, jer *Lycium* rasteći i u najjužnijem stranama Europe, mogo bi rastjeti takogjer i u Palestini. Drži se plotâ i kamena, snuje grane duge drvenkaste i vitke sa dračama upravnijem i tvrdijem, a kora mu je bijelo-zelena.

U tome podpomaga me slovinsko predanje. Ovo ne nazivlje krunu Gospodinovu općenijem imenom *krune od drača*, dali osobitijem = *Trnova kruna* =

Kod nas nahode se do tri vrste trna: a. *crni trn* (Prunus Spinosa L.) b. druga vrsta *crnoga trna* običajno od našijeh seljana nazvata *trnina* (Rhamnus Infectorius. L); c. *bijeli trn*, to jest gore spomenuti *Lycium.*

A sada, ako slovinsko predanje nazivlje svetu krunu Jezusovu = *trnova kruna* =; ako dračam našijeh moći nije kožica nacrna kako što je u crnog trna i u trnine, nego bijelo-zelena — ja mnim više

Digitized by Google

da sveta kruna bijaše spletena od bijeloga trna *(Lycium)*, nego li od inoga; nemoj samo, da tamo u svetoj zemlji ne raste kakva druga vrsta *Lyciuma* meni nepoznata.

Ako bi paka kogodj htio da dračeva kruna bijaše spletena sa prutima *trnine* (Rhamnus Infectorius) jer riječ *Rhamnus* štije se često u pjesnim pisma svetoga, i u prorocim, sa svom podniženostju velim, tome mnenju ne pristajem. Prvo, jer prutovi iliti granice *Rhamnusa* tvrde su i malo gibke, jako mučno dakle Pilatovi vojnici mogli su ih upotrebiti za splestiti krunu Gospodinu. Drugo, jer (ostavljajući boju) drače, ili bodljike spomenutoga *Rhamnusa*, listate su, to jest one su mladike suvišne, i za to kršljave, pretvorene u bodljike, na kojijem, i kad opade listje, ostaje svegjer jedna zacijeljena ranica gdje listova petlja skopčavala se je sa korom; nu takijeh ranica iliti znaka po dračam našijeh moći, kolikogod sam pomnje uložio za razgledat ih, nijesam ih našao.

Samo oni koji imadu cijele komade svete krune, to jest prut sa dračam, mogli bi dosta lašnje, i ako hoćeš bez sumnje rijeti nam ime biline kojom se posluže za splestiti krunu Gospodinovu; ali ja koji sam pod okom imao samo komadiće bodeljika, nemogu ti, prijatelju moj, ino rijeti razmi jedino moje mnijenje."

Digitized by Google

VIII.

Komad spenge Gospodinove.

(XIV. Theca argentea cum spongia Domini.)

U srebrnom sudu, nalik na *Ostensorium*, pod br. XIV, nahodi se jedan mali komadić *spenge* kojom Gospodin bi napojen na križu. Taj komad, po prilici, iznosi sedam milimetra u popriječniku, i postavljen je u jednoj maloj pozlaćenoj čašici, koja stoji po sred rečenog srebrnog suda.

Evo dotičnijeh riječi evangjelja *Ivanova* (XIX. 28—30) „Za tijem znajući Jezus da bi sve izvršeno, „da se ispuni pismo reče: žedan sam. A bijaše ondje „sud pun octa; vojnici dakle napojiše *spengu* u ocat, „i svezavši je na trstiku prinesoše k njegovijem ustima. „A kad uze Jezus ocat reče; svršeno je. I prignuvši „glavu predade duh.“

Prije nego Jezus bi propet htjedoše ga židovi napojiti vinom smiješanijem s mirom (*Marko* XV. 23), koje piće *Matej* (XXVII. 34) zove žučju, radi gorčine prirodne miri, kad je razmućena u vinu; a to su običavali davati svijem osugjenicima na smrt, da bi im se žestinom toga pića smela pamet, dobili veću jakost, i ne čuli žestinu svojijeh bolesti. Jezus, koji

Digitized by Google

je htio umrijeti u cijeloj bistrini svoje pameti, ne htje piti.

Ali na križu Isukrst ožedni, što bi naravno, jer ognjica umirućijeh na križu, probugjaše im žegju; a s druge strane, trebovaše da se ispune proročanstva.

Kada dakle Isukrst reče — *žedan sam* — jedan od vojnika koji se tu nagje, uzme trstiku, natakne na nju *spengu* umočenu u ocat, i dade na taj način piti Jezusu; koje piće, nazvano *poska*, uprav ne bijaše ocat, nego vino uzošćeno raslavljeno s vodom, što su obično pili vojnici rimski; i za to govori *Ivan* da ongje bijaše sud. pun octa.

Kako ostale moći posvećene životom i smrti Isukrstovom, tako i sv. *spengu* sačuvaše kršćani; i VII. vijeka, po svjedočanstvu biskupa *Arkulfa*, hranila se je u crkvi sv. groba u Jeruzolimu. Poslije bi prenesena u Rim.

Kad i kako dobaviše Dubrovčani gore rečeni komadić sv. *spenge* — ništa izvjesno o tomu ne možemo kazati. U nijednomu od gore navedenijeh starijeh popisa, osim u najposljednjemu god. 1844, ne nahodi se zabilježen; može biti s toga, što su pripadale te moći kojemu od zatvorenijeh manastijerâ, i ne davno prenesene u moćnik.

Digitized by Google

IX.

Kaplja neprocijenjene krvi.

(VIII. Pretiosissimus Sanguis.)

Pod br. VIII. nalazi se povelika okrugla cijev od cakla na srebrnom podnožju, odozgo pokrivom od srebra zaklopjena. Unutra je na bumbaku položena mala gostarica od cakla, a u njoj je mali komadić bumbaka napojen *krvi*, koja svegj uzdrži živo crljenu pomast. Po svjedočanstvu *Cerve*, ova mala gostarica bila je stavljena u viši sud 16. sječnja god. 1732.

Ove moći nalaze se prvi put zabilježene u popisu god. 1721; ali kako *Cerva* isti primjećuje, imale su biti dobavljene puno vremena prije, i može biti da su bile naznačene u kojemu popisu, koji je poginuo u velikoj trešnji. Ne zna se ni kada, ni od kuda su u Dubrovnik donesene; i s toga nijesmo ni u stanju da išta osobitoga kažemo o vjerodostojnosti ovijeh moći. Rijeti ćemo u opće — da je bio običaj megju prvijem kršćanima pobožno sačuvanje mučeničke krvi.

Tako bi sahranjena krv prvoga mučenika sv. Stjepana, te se iznagje u njegovu grobu zatvorena u gostarici. Nije li vjerojatno da će biti sa svom pomnjom nastojali sljedbenici Isukrstovi, da sačuvaju ko-

Digitized by Google

liko toliko od izlivene neprocijenjene krvi svoga božanstvenoga učitelja? Ne da nam se da ne navedemo ovgje dotično svjedočanstvo tako zvanijeh *apokrifnijeh* evangjelja, koja prem da tako prozvata, po mnijenju istijeh sv. otacâ, imaju historičke važnosti, obzirom na stvari koje pripovijedaju. U ovijem apokrifnijem evangjelima rečeno je, da *Josif* od *Arimateje* po što bijaše oprao tijelo Isukrstovo, sačuva onu vodu kojom se bijaše poslužio, crljenu od *krvi;* i da još većom bogoljubnosti sačuva *krv* koja bijaše istekla iz ranâ, i tako da su i jedna i druga nakon njegove smrti ostale njegovijem naslijednicima.

Istočna crkva zapisa megju svece bogoljubnog pustinjaka *Barypsabu*, koji, kako se štije u grčkome menologiu, imao je kod sebe *krvi* koja se proli iz Spasiteljeva boka, i njom učini mnogo čudesa. On bi ubjen od nevjernikâ, ali svete moći, sačuvane od jednoga od njegovijeh učenika, bile su poslije donesene u Carigrad. A car *Baldovin* II, osim ostalijeh svetijeh moći, darova kralju sv. Alojiziju jedan dio sv. krvi, koja se čuvaše u Carigradu.

I u Jeruzolimu čuvalo se je krvi Spasiteljeve. *Azan* načelnik jeruzolimski ponese jednu gostaricu ove sv. krvi na dar *Karlu Velikomu*. A i *Enriku* III. kralju engleskomu donese jedan Templar iz Jeruzalema malo sv. krvi. Takogjer i *Tijeriko* od Alsacije, knez od Fiandre, godine 1148 dobi na dar od kralja *Baldovina* III. i biskupa jeruzolimskoga jednu

Digitized by Google

gostaricu neprocijenjene krvi, koja se sad nalazi u Bruges.

U Mantovi jednako se štuje sveta Isukrstova krv, ongje donesena od sv. *Longina*, i god. 804 po naredbi pape *Lava* III bijahu izvigjeni i potvrgjeni dokazi njezine vjerodostojnosti. Od te svete krvi *Lav* IX prenese jedan dio u Rim, i postavi je u basiliku lateranensku.

Ali protivno svemu što smo iskazali stoji velecijenjeno mnijenje sv. *Tome* *, koji drži za izvjesno, da poslije smrti Isukrstove ne osta na svijetu *krvi* njegove; a da ona koja se štuje u različitijem crkvama kako *krv* Isukrstova, nije drugo, nego *krv* koja po čudu isteče iz kakve prilike propetog Isukrsta, kako na primjer iz propeća u *Beritu*.

U tome umnijenju gotovo svi bogoslovci i učeni ljudi slažu se.

O propeću od *Berita* pripovijeda se ** da god. 765 (ili kao što drugi tvrde za vremena *Konstantina* i *Irine)* budući židovi potlačili jedno propeće, i pro-

---

* Totus sanguis qui de corpore Christi fluxit cum ad veritatem humanae naturae pertineat, in corpore Christi resurexit, et eadem ratio est de omnibus particulis ad veritatem et integritatem humanae naturae pertinentibus. Sanguis autem ille, qui in quibusdam ecclesiis pro reliquiis conservatur, non fluxit de latere Christi, sed miraculose dicitur effluxisse de quadam imagine Christi percussa *„P. III, quaestio 54, Ann. ad. 3.*

** *Baronius* in Martyr. Rom. ad diem IX novembris.

Digitized by Google

petoga proboli kopljem u prsi, proteče iz te Isukrstove prilike toliko *krvi*, da se je moglo od nje razdijeliti neizbrojnijem crkvama po istoku i zapadu. A po tomu paka mnogi tvrde, da svuda, gdje se štuje *krv* Isukrstova, ima se razumjeti ona, koja je po božijemu čudu tekla iz propeća u *Beritu*.

Kako se vidi, velecijenjeno mnijenje sv. *Tome* ovdje se protivi sudu izrečenome od pape *Lava* III, u pogledu *krvi* koja se štuje u Mantovi, kao da je prava krv Spasiteljeva, koja mu isteče na križu kadno mu *Longin* mrtvu kopljem rebra probode.

Cajetanus tumačeći knjige sv. *Tome* hotio bi ukloniti ovu protivnost, jer veli da kako u svakome čovjeku, tako i u Isukrstu bile su dvije vrste krvi: krv koja izvorno i neobhodno treba za ljudski život, i krv koja se od hrane pravi, i nije neobhodno potrebita, i koju Isukrst ne preuze kad od mrtvijeh uskrsnu. Veli dakle, da je sv. *Toma* razumio prvu vrstu kad je tvrdio da od Isukrstove *krvi* nije ništa ostalo na svijetu, a ne drugu koja je istekla iz Isukrstovijeh ranâ i nije već bila od njega preuzeta. *

Mi se ne usugjujemo priložiti svoje mnijenje u ovome dosta trudnome pitanju. A što se tiče dotičnijeh moći koje se poštuju u našemu moćniku, nemamo baš nikakvog spomenika po kome suditi otkle, kako i kada dopru do nas.

---

* *Cajetanus*, Comment. ad textum Divi Thomae.

Digitized by Google

X.

Ulomak sv. groba.

(III. De Lapide Sepulchri Christi.)

Bonifacije de Stephanis, o komu smo govorili u trećemu članku, bivši stariješina manastijera jeruzolimskoga, obali stari spomenik koji je prikrivao *grob Isukrstov*, otkrivši tako taj veličanstveni predmet kršćanske bogoljubnosti prvi put od onog vremena kad ga je sv. *Jelena* pokrila gore rečenijem spomenikom. Tom prigodom ot. *Bonifacije* ocijepi jedan komadić sv. *groba*, i god. 1558 pošalje ga na dar dubrovačkoj republici, zajedno s jednijem komadom sv. *stupa* na kome Isukrst bi bičevan u dvoru Pilatovu; prilagajući svemu tome, pismo vjerodostojnosti koje se i dan današnji nalazi u arkivu republike. *

Koliko jedna, toliko druga od ovijeh moći, po naredbi dubrovačke vlade bile su zatvorene u srebrne za to pripravljene sude; i po želji rečenoga *Bonifacija*, bi utemeljen svečani proizhod 15. prosinca svake godine, u kome arkibiskup bi nosio rečene sv. moći, i prohodilo bi se kroz crkvu Franjevacâ, da

* Vigji opasku *A*.

Digitized by Google

bi se na taj način očitovala harnost o. *Bonifaciju*, koji je bio od toga reda i manastijera. *

Poslije pak, negdje prošastoga vijeka, taj proizhod, zbog neugodnosti zimskoga doba, bi prenesen u nedjelju prvu po Uskrsenju, zvanu bijelu nedjelju; i tako je slijedilo sve dokle nestade dubrovačke samovlade.

Rečeni komad sv. *groba*, hranjen je u moćniku stolne crkve, i u popisu god. 1785 nalazio se je pod br. III, naznačen „*Sepulchri Christi lapis*“, a u najposljednjemu popisu, sastavljenu god. 1844, nalazi se jednako pod br. III, i ovako je naznačen „*De lapide Sepulchri Christi.*“

Sud u komu je zatvoren rečeni komad, nalik je na raku, koja nije odviše velika; sva od srebra, osim cakla koje je sa sve četiri strane. Na pokrivu, umjetnički urezanu, položen je srebrni kip Isukrsta mrtva.

U tome se sudu nahode tri komada sv. *groba*, svaki po napose u svome zamotku. Jedan od ovijeh komadâ dug je od prilike 17 milimetra, a toliko je širok; debljina mu je pak 5 mil., i u koliko nam se čini ovaj komad bio je najposlije otkinut od sv. *groba*, i s toga cijenimo da je ovo onaj, što ga je *Bonifacije* poslao.

Drugi komad, kako nam se čini, stariji je od prvoga, jer jako izlizan, kao da je bio dosta po ru-

* Vigji opasku *B.*

Digitized by Google

kama; a od veličine je jednak prvomu. Ovo ima biti ili onaj što je naznačen u popisu god. 1335 „*una incona de lapide sepulchri*“ ili onaj u drugome godine 1392 „*Sepulchrum resurrectionis D. N. J. C. cum pluribus reliquiis sanctorum.*“

U trećemu su zamotku tri male mrvice kamena, i taj ima biti jedan od malo prije naznačenijeh u navedenijem popisima god. 1335 i 1392.

Ova tri zamotka, zavita u bumbaku, a sve ujedno u svilenoj opravi izatkanoj srebrnijem žicama, zatvorena su u gore rečenom sudu.

Kada bijahu dobavljeni komadi što su u dva najposljednja zamotka saviti, nije nam poznato.

Što se tiče ulomka sv. *stupa*, koji *Bonifacije* posla dubrovačkoj vladi ujedno sa komadom svet. *groba*, najprije potrebito je znati, da su bila dva *stupa* na kojijem bi bičevan Isukrst, i da naš komad nije pripadao onomu što ga prenese kardinal *Colonna* god. 1233 u Rim, i sada se nahodi u crkvi svete Prasede. Ovaj je stup od rigjega mramora, visok 50 cent., popriječnik mu je u temelju 33 cent., a u vrhu od 22 cent., i još se nalazi gvozdeni biočug za koji bi osugjenike veživali. Vjerojatno je, da se je ovaj stup nalazio u dvoru Kajife.

Naš komad pripadao je drugome stupu na komu jednako Gospodin bi bičevan, i to u dvoru Pilatovu. Ovaj stup bio je jedan od onijeh, na kojijem se je naslanjao svod Pilatove dvorane. On se je čuvao u Jeruzolimu, postavljen od sv. *Jelene* u crkvi Brda

Digitized by Google

Sijonskoga, gdje ostane za dugo vrijeme, dokle bi prenesen u crkvu sv. Spasitelja. Ovaj stup jedan put preko godišta, to jest u večer petka velikoga, po običaju bi se prikazivao na štovanje puku, i na njemu, kako svjedoči sv. *Jerolim*, * još su se poznavale kaplje Isukrstove krvi.

Jedan komad ovoga *stupa* nalazio se je u crkvi prikazanja ot. Franjevacâ u Jeruzolimu, na krajnemu otaru s lijeve strane. Od toga komada biće *Bonifacije* ocijepio neke komadiće, te ih razaslao papi *Pavlu* IV, *Filipu* II. kralju španjolskome, samovladi mletačkoj i Dubrovniku. **

Komad rečenoga sv. *stupa* što ga *Bonifacije* posla zajedno s ulomkom sv. *groba* dubrovačkoj vladi, bi postavljen u oklopnicu po naredbi vladinoj, i u proizhodu, o komu gore rekosmo, nosili bi ga preko grada zajedno s ulomkom sv. *groba*.

U popisu moćî god. 1784 nahodio se je pod br. LXXXIII, naznačen „*Columnae Christi particula*“. Ali od toga doba nema o njemu spomena, niti se već nahodi u moćniku, niti ga donosi popis od godine 1844. Kad poginuše te sv. moći, ko ih odnese, gdje se sad nalaze — od svega toga ništa ne znamo.

---

* Hieron. Epist. ad Eust. n. 27.

** Ako je vjerovati *Dolciju*, *Bonifacije* je poslao komad sv. *stupa* ne Filipu II. španjolskome, nego Ferdinandu rimskome cesaru. Mi pak cijenimo da je vjerojatnije što kaže *Mislin* (t. II, ch. XXIII, pag. 274) iz koga smo i pocrpili rečene vijesti.

Digitized by Google

Opaska A.

Per quam magnifico atque illustrissimo Ragusiensi Dominio humilis *servus (?)* inde Bonifatius salutem in Domino Jesu Christo pacifico Dei filio, atque de Domo Dei coelestem benedictionem.

Multis hinc inde astringor, illustrissime Senatus, obsequium aliquod vobis impendere, a quibus me innumera beneficia recepisse certum est, imo me ipsum profecto magnae censurae obnoxium adjudicarem, nisi saltem ad Anthidoram (ut ita dicam) continuis benefactoribus me gratum exhiberem. Quibus cessantibus, quae non cessant, ipso et jure naturali imo uniuscujusque juris dispositione multimodis patriae semper obligati sumus, quas causas, atque rationes jamjam mecum ipse conferens vix juxta excusatione tarditatem meam excusare valeo. Cum enim divina gratia hujus sacri Montis Syon Guardianus, et totius terrae sanctae Apostolicus fuerim (licet imp[illegible]ribus meritis) Commisarius constitutus, multa Sanctuaria, multaeque pretiosae reliquiae ad manus meas devenerunt, alia quidem jure ordinario, alia etiam ex nimia indagatione, atque curiosa investigatione, quibus jam Deo dante plures Ecclesias nostratum ditavi, maxime Ecclesiam Beatorum Apostolorum Petri et Pauli apud Romam, atque etiam Ecclesiam s. Mariae Venetiarum, cum aliis, eo semper zelo ductus, quo Christianam decet Religionem et sine praejuditio harum sacrarum locorum. Ultimo tamen eodem imo ardentiori

Digitized by Google

zelo ductus et vestram jam erga praedicta puram agnoscens sinceritatem Serenitati vestrae aliqua mandare decrevi, quae si non citius re ipsa (aliqua existente causa) mente tamen mea primitiva fuerunt. Mando igitur vobis, Illustrissimi Domini, partem Columnae ad quam Christus in praetorio Pilati ligatus, et flagellatus fuit, quae vae sanguine ejus sacro uncta, et linita fuit, et prae foribus Ecclesiae Majoris hujus sacri Montis Syon tempore Divi Hieronymi quandoque ostendebatur eodem sacro sanguine madefacta. Mando et partem Lapidis ex vera illa Rupi abscissam, in qua praecavata Christus noster sepultus fuit, novum quidem et mirabile dictu a tempore enim Magni Constantini Imperatoris, et sanctae Helenae matris ejus Lapis ille magnus marmoreo muro semper vallatus fuit, ita ut inaccessibilis esset omnino, his autem nostris temporibus a fundamentis sanctissimum istud Sepulcrum reaedificans ipsum vivum lapidem necessario detegimus, ex quo hanc partem et pretiosam reliquiam percipimus. Accipe igitur, Venerande Senatus, has quascumque exiles, meritisque tuis, ac beneficiis impares, quas tamen potui gratiarum actiones, quas quidem humiliter deprecamur, ut in Ecclesia Majori congruo loco atque decenti collocari faciatis, et si possibile est cum ingenti gaudio annua celebritas singulis annis eis persolvatur ut tantas Reliquias maximo honore veneremur veri Christiani, quas non minori in dies hic celebrant etiam Graeci atque nostrani. Non alia cum fratribus meis sem-

Digitized by Google

per oramus pro vestro Illustrissimo Dominio, quod majori felicitate pro meritis adjungendo, perpetuo prosperare, regere et conservare dignetnr Dominus Noster Jehsus Cristus qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat in saecula saeculorum Amen.

Datum in Monte Syon prope Domini Nostri *Jhu Xpi* Coenaculum sub sigillo majori Nostri Officii, anno salutis nostrae MDLVIII die vero Julii XXIV.

Fr. Bonifacius qui ut humilis servus. V. D. ita et obediens Filius ad vota semper paratus subscripsi manu propria.

Ove knjige, koje se nalaze u arkivu republike (Nr. 164 fasc. I. B. a. 1558), pisane su na kvijeru, o kome u časici visi voštani pečat.

Opaska B.

Rogator. Die 16 Decembris 1558 — Prima pars est de imperando Dnis Procuratoribus Ecclesiae sanctae Mariae debeant in duobus vasis honoratis, sicut eis melius videbitur, reponere reliquias ad nos missas a Rndo Fratre Bonifacio Guardiano Montis Syon, quae reliquiae sunt hae, videlicet, una pars lapidis abscissa ex illa vera Rupe in qua praecavata fuit sepultus Christus D. N. et Deus, et una pars Columnae ad quam Christus in praetorio Pilati fuit ligatus et flagellatus; ponendo quemlibet dictarum reliquiarum in suo vase separato. Et de ordinando quod singulo anno in perpetuum die XV mensis Decembris

Digitized by Google

debeat celebrari una processio generalis et in Cathedrali Ecclesia decantari debeat una missa ad laudem et honorem Dei ac totius Curiae Coelestis, et quod Praetorium nostrum tali die feriare debeat.

Die 27 Octobris 1561 — Prima pars est de providendo quod quando fit processio pro reliquiis e Hierosolima missis, per civitatem nostram secundum formam partis captae in consilio Rogatorum de anno 1558 die XVI mensis Decembris . . . . . tunc talis processio ingredi debeat in Ecclesia sancti Francisci intrari per Ecelesiam ubi mulieres stare solent.

Ad Nr. 937.

Ex Curia Episcopali
Ragusii die XXV Septembris MDCCCLXVII.
Admittitur ad imprimendum

(L. S.) **Vincentius Episcopus.**

Digitized by Google

Sadržaj.

		strana
	Predgovor	I
I.	Moćnik stolne crkve dubrovačke — Općeniti pregled	5
II.	Križ kraljice Margarite	42
II.	Križ biskupa Bonifacija	79
IV.	Križ kralja Uroša	108
V.	Pelenica Isukrstova	121
VI.	Neke žice haljine Isukrstove	145
VII.	Drače od Spasiteljeve krune	160
VIII.	Komad spenge Gospodinove	164
IX.	Kaplja neprocijenjene krvi	166
X.	Ulomak sv. groba	170

Digitized by Google

Poveće pogriješke.

Na strani	II	redku	1	mješte	vrstima,	čitaj:	v r s t a m a.
„	38	„	23	„	MCCCCL..	„	MCCCCLVI.
„	53	„	17	„	1493—1396	„	1493—1496.
„	58	„	10—11	„	ososama	„	o s o b a m a.
„	70	„	21	„	ds se je	„	d a se je.
„	85	„	2	„	1261	„	1561.
„	89	Opaska na ovoj strani odgovara prvom redku slijedeće 90 strane.					
„	90	redku	4	mješte	kiskupije,	čitaj:	b i s k u p i j e.
„	117	„	16	„	ѣко	„	ѣко.
„	„	„	20	„	ѡграждаѥн	„	ѡградаждаѥмн.
„	128	„	17—18	„	brobarski	„	b r o d a r s k i.
„	168	„	16	„	umnijenje	„	m n i j e n j e.

Digitized by Google

16. IV. 1930

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

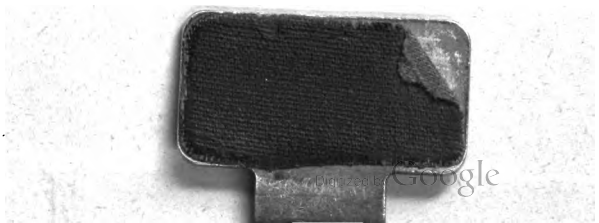
Digitized by Google

Digitized by Google